

UZASADNIENIE

do projektu ustawy o instrumentach wspieranego podejmowania decyzji

Spis treści

1. Przyczyny i cel regulacji – zastąpienie ubezwłasnowolnienia instrumentami wspieranego podejmowania decyzji.....	2
2. Rozwiązania proponowane w projektowanej ustawie	11
Przepisy ogólne	11
Umowa asysty prawnej	12
Kuratela dla osób pełnoletnich (kurator reprezentujący, kurator wspierający)	15
3. Zmiany w ustawie Kodeks cywilny (przesłanki materialne ustanowienia kuratora reprezentującego i kuratora wspierającego - art. 16 - 16¹ k.c., regulacja pełnomocnictwa rejestrowanego - art. 109¹⁰ - 109¹⁸ k.c.).....	21
4. Zmiany w ustawie – Kodeks rodzinny i opiekuńczy	35
5. Zmiany w ustawie – Kodeks postępowania cywilnego	40
6. Zmiany w ustawach: Prawo o advokaturze, o radcach prawnych, o licencji doradcy restrukturyzacyjnego, o Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, o komornikach sądowych	56
7. Zmiany w ustawie – Prawo spółdzielcze.....	56
8. Zmiany w ustawie – Prawo o stowarzyszeniach.....	57
9. Zmiany w ustawie – Prawo o notariacie	57
10. Zmiany w ustawie o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży	63
11. Zmiany w ustawie o ochronie zdrowia psychicznego	63
12. Zmiany w ustawie o zawodach lekarza i lekarza dentysty.....	64
13. Zmiany w ustawie – Kodeks postępowania karnego	64
14. Zmiany w ustawie o Krajowym Rejestrze Sądowym	65

15. Zmiany w ustawach: Prawo o ustroju sądów wojskowych, Prawo o ustroju sądów powszechnych, Prawo o ustroju sądów administracyjnych, Prawo o prokuraturze oraz ustawie o Sądzie Najwyższym	66
16. Zmiany w ustawie – Kodeks spółek handlowych	67
17. Zmiany w ustawie – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi	68
18. Zmiany w ustawie – Prawo upadłościowe	69
19. Zmiany w ustawie o pomocy społecznej.....	71
20. Zmiany w ustawie o spółdzielniach socjalnych	71
21. Zmiany w ustawie o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta	72
22. Zmiany w ustawie o dowodach osobistych	72
23. Zmiany w ustawie – Kodeks wyborczy	72
24. Zmiany w ustawie – Prawo prywatne międzynarodowe	73
25. Zmiany w ustawie – Prawo restrukturyzacyjne	73
26. Zmiany w ustawie o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej	74
27. Zmiany w ustawie o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym.....	74
28. Zmiany w ustawie o fundacji rodzinnej.....	74
29. Zmiany w innych ustawach szczególnych:	75
30. Przepisy przejściowe, dostosowujące i końcowe	77
31. Potrzeba notyfikacji.....	82

1. Przyczyny i cel regulacji – zastąpienie ubezwłasnowolnienia instrumentami wspieranego podejmowania decyzji

Przepisy dotyczące wsparcia i reprezentacji osób pełnoletnich wprowadzają do systemu prawa nowe rozwiązania oparte na zastąpieniu ubezwłasnowolnienia modelem wspieranego podejmowania decyzji, stanowiąc realizację międzynarodowych standardów w zakresie ochrony osób z niepełnosprawnościami. Standardy te zostały wypracowane zarówno w ramach powszechnego systemu ochrony praw człowieka Organizacji Narodów Zjednoczonych, jak

i w ramach regionalnego systemu ochrony praw człowieka Rady Europy. Celem projektowanej ustawy jest zapewnienie faktycznego wsparcia osobom potrzebującym w prowadzeniu ich spraw oraz właściwej reprezentacji jeśli w pewnym zakresie osoba ta nie jest w stanie postrzegać i oceniać rzeczywistości lub samodzielnie kierować swoim postępowaniem, a jest to konieczne dla ochrony jej praw lub interesów.

Na poziomie powszechnym prawa osób z niepełnosprawnościami zostały uregulowane w Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzonej w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r.¹ Konwencja ONZ jest pierwszą międzynarodową konwencją odnoszącą się kompleksowo do sytuacji prawnej osób z niepełnosprawnościami. Do osób z niepełnosprawnościami zalicza się te osoby, które mają długotrwale naruszoną sprawność fizyczną, psychiczną, intelektualną lub w zakresie zmysłów co może, w oddziaływaniu z różnymi barierami, utrudniać im pełny i skuteczny udział w życiu społecznym, na zasadzie równości z innymi osobami. Konwencja ONZ opiera się m.in. na zasadzie poszanowania przyrodzonej godności, autonomii osoby, w tym swobody dokonywania wyborów, a także poszanowania niezależności osoby, oraz zasadzie pełnego i skutecznego udziału i włączenia w społeczeństwo. Zmierza do zagwarantowania osobom z niepełnosprawnościami zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnych w każdych okolicznościach poprzez eliminację modelu zastępczego podejmowania decyzji na rzecz modelu wspierającego.

Konwencja ONZ potwierdza podmiotowość osób z niepełnosprawnościami. Kluczowe znaczenie w kontekście projektowanych przepisów ma art. 12 ust. 3 Konwencji ONZ, z którego wynika zobowiązanie państw-stron do podjęcia odpowiednich środków w celu zapewnienia osobom z niepełnosprawnościami dostępu do wsparcia, którego mogą potrzebować przy korzystaniu ze zdolności do czynności prawnych². Ponadto, art. 12 ust. 4 Konwencji ONZ zobowiązuje państwa-strony do wdrożenia zabezpieczeń, które zapewnią, że środki związane z korzystaniem ze zdolności do czynności prawnych będą respektowały prawa, wolę i preferencje osoby, będą wolne od konfliktu interesów i bezprawnych nacisków, będą proporcjonalne i dostosowane do sytuacji danej osoby, będą stosowane przez możliwie najkrótszy czas i będą podlegały regularnemu przeglądowi przez właściwe niezależne i bezstronne władze lub organ sądowy. Wreszcie, na podstawie art. 12 ust. 5 Konwencji ONZ

¹ Dz.U. z 2012 r., poz. 1169; dalej: Konwencja ONZ. W polskiej wersji językowej tytuł Konwencji ONZ to „Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych”, przy czym ze względu na zgodną z postulatami środowisk osób z niepełnosprawnościami tendencję do zastępowania sformułowania „osoby niepełnosprawne” sformułowaniem „osoby z niepełnosprawnościami”, w dalszej części uzasadnienia do projektu ustawy posłużono się tym drugim sformulowaniem.

² W polskiej wersji językowej Konwencji ONZ dokonano błędnego tłumaczenia sformułowania *legal capacity* jako „zdolności prawnej”, podczas gdy obejmuje ono zarówno zdolność prawną, jak i zdolność do czynności prawnych.

państwa-strony są zobowiązane do zagwarantowania równego prawa osób z niepełnosprawnościami do posiadania i dziedziczenia własności, kontroli własnych spraw finansowych oraz do jednakowego dostępu do pożyczek bankowych, hipotecznych i innych form kredytów oraz zapewnienia, że osoby z niepełnosprawnościami nie będą samowolnie pozbawiane własności.

Polska ratyfikowała Konwencję ONZ 25 września 2012 r., składając jednocześnie deklarację interpretacyjną do art. 12, która umożliwiła stosowanie przepisów krajowych dotyczących ubezwłasnowolnienia³. Komitet ds. Praw Osób z Niepełnosprawnościami wezwał jednak Polskę do wycofania deklaracji interpretacyjnej do art. 12 Konwencji ONZ oraz do uchylecia wszystkich dyskryminujących przepisów Kodeksu cywilnego i innych aktów prawnych zezwalających na pozbawienie osób z niepełnosprawnościami zdolności do czynności prawnych. Komitet zarekomendował również ustanowienie procedury zmierzającej do przywrócenia pełnej zdolności do czynności prawnych wszystkim osobom z niepełnosprawnościami i ustanowienie mechanizmów wspieranego podejmowania decyzji, które szanują ich autonomię, wolę i preferencje⁴.

Zastąpienie ubezwłasnowolnienia modelem wspieranego podejmowania decyzji stanowi zarazem realizację standardów obowiązujących w regionalnym systemie ochrony praw człowieka Rady Europy. Po pierwsze, projektowane przepisy uwzględniają orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, w szczególności w sprawach *Shtukaturov przeciwko Rosji*⁵, *Lashin przeciwko Rosji*⁶, *X i Y przeciwko Chorwacji*⁷, *Alajos Kiss przeciwko Węgrom*⁸, *Kędzior przeciwko Polsce*⁹ oraz *Stanev przeciwko Bułgarii*¹⁰. Z orzecznictwa tego wynika, że ubezwłasnowolnienie, które ma w istocie charakter blankietowy, pozbawiając w sposób automatyczny osobę ubezwłasnowolnioną autonomii decyzyjnej zarówno w sferze prawa cywilnego, jak również prawa rodzinnego, prawa wyborczego oraz prawa administracyjnego, przy jednoczesnym braku możliwości weryfikacji zasadności dalszego ubezwłasnowolnienia na wniosek osoby ubezwłasnowolnionej, jest niezgodne z europejską

³ Treść dostępna na stronie: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtmsg_no=IV-15&chapter=4&clang=_en#EndDec.

⁴ *Concluding observations on the initial report of Poland CRPD/C/POL/CO/1*, 29 October 2018, pkt 20.

⁵ Wyrok z 27 czerwca 2008 r., skarga nr 44009/05.

⁶ Wyrok z 22 stycznia 2013 r., skarga nr 33117/02.

⁷ Wyrok z 3 listopada 2011 r., skarga nr 5193/09.

⁸ Wyrok z 10 maja 2010 r., skarga nr 38832/06.

⁹ Wyrok z 16 października 2012 r., skarga nr 45026/07.

¹⁰ Wyrok z 17 stycznia 2012 r., skarga nr 36760/06.

Konwencją o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzoną w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 r.¹¹

Po drugie, projektowane zmiany dostosowują przepisy do Zalecenia nr R(99)4 Komitetu Ministrów Rady Europy z dnia 23 lutego 1999 r. w sprawie zasad dotyczących ochrony prawnej niepełnosprawnych osób dorosłych. Zalecenie przewiduje¹², że środki ochrony nie powinny automatycznie skutkować całkowitym pozbawieniem zdolności do czynności prawnych. W szczególności, środek ochrony nie powinien automatycznie pozbawiać zainteresowanej osoby prawa głosu, prawa do sporządzenia testamentu, prawa do wyrażenia zgody lub odmowy wyrażenia zgody na jakikolwiek zabieg w dziedzinie zdrowia ani prawa do podjęcia decyzji o charakterze osobistym w dowolnym momencie, gdy pozwala na to zdolność tej osoby do czynności prawnych. Ponadto, z treści zalecenia wynika, że należy rozważyć rozwiązania prawne, zgodnie z którymi nawet w przypadku konieczności reprezentacji w określonej dziedzinie osobie dorosłej można zezwolić, za zgodą przedstawiciela, na podejmowanie określonych czynności lub czynności w określonej dziedzinie.

Podsumowując, krajowe przepisy o ubezwłasnowolnieniu, które automatycznie pozbawiają jednostkę autonomii decyzyjnej, są sprzeczne zarówno ze standardami powszechnego systemu ochrony praw człowieka Organizacji Narodów Zjednoczonych, jak i regionalnego systemu ochrony praw człowieka Rady Europy. Konieczność zmian legislacyjnych w prawie polskim, polegających na zastąpieniu ubezwłasnowolnienia modelem wspieranego podejmowania decyzji, wpisuje się zarazem w dostrzegalne w prawie Unii Europejskiej dążenie do aktywizacji i integracji osób z niepełnosprawnościami, przeciwdziałanie ich wykluczeniu społecznemu oraz znoszenie barier w dostępie do uczestnictwa w życiu politycznym i publicznym. Fundamentalne prawa osób z niepełnosprawnościami zostały skodyfikowane w Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej¹³. Zgodnie z postanowieniami art. 26 KPP Unia uznaje i szanuje prawo osób niepełnosprawnych do korzystania ze środków mających zapewnić im samodzielność, integrację społeczną i zawodową oraz udział w życiu społeczności.

Problem niewłaściwej ochrony osób ubezwłasnowolnionych został także dostrzeżony przez Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 7 marca 2007 r.¹⁴. Trybunał wyraźnie wskazał na potrzebę dokonania kompleksowych zmian w zakresie instytucji ubezwłasnowolnienia w prawie polskim i zaznaczył, że w większości państw odchodzi się obecnie od sztywnego ograniczania praw i wolności osób chorych psychicznie, upośledzonych lub uzależnionych

¹¹ Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.; dalej: EKPCz.

¹² *Principle 3 – Maximum preservation of capacity.*

¹³ Dz.Urz. UE C 303, s. 1; dalej: KPP.

¹⁴ Sygn. K 28/05, OTK ZU 3A/2007, poz. 24.

na rzecz regulacji bardziej elastycznych, dopasowanych do konkretnych sytuacji przez sąd orzekający w danej sprawie. Trybunał przywołał rozwiązania francuskie, niemieckie i austriackie, gdzie istnieje możliwość indywidualnego oznaczenia przez sąd rodzajów czynności, które osoba poddana opiece może dokonywać samodzielnie bez zgody przedstawiciela ustawowego. Trybunał uznał, że art. 559 w związku z art. 545 § 1 i 2 k.p.c. w zakresie, w jakim wyłącza osobę ubezwłasnowolnioną z kręgu podmiotów uprawnionych do zgłoszenia wniosku o wszczęcie postępowania o uchylenie lub zmianę ubezwłasnowolnienia, jest niezgodny z art. 30 i art. 31 Konstytucji. Przeprowadzona przez Trybunał analiza zdolności postulacyjnej osoby ubezwłasnowolnionej doprowadziła do uznania, że wyłączenie możliwości złożenia wniosku przez osobę ubezwłasnowolnioną o uchylenie lub zmianę orzeczenia o ubezwłasnowolnieniu, narusza jej godność, bowiem osoba ta ma pełne prawo poczuć usprawiedliwione okolicznościami intersubiektywne przeświadczenie, że na skutek wskazanych rozwiązań proceduralnych dotknęła ją niesprawiedliwa, nieuzasadniona krzywda. Trybunał uznał, że naruszenia godności nie są stopniowalne i nie mogą zostać uzasadnione koniecznością ochrony innych dóbr.

Projektowane przepisy stanowią zarazem realizację krajowej Strategii na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2021-2030¹⁵. W strategii przewidziano wprowadzenie w miejsce instytucji ubezwłasnowolnienia modelu wspieranego podejmowania decyzji, zapewniającego każdej osobie możliwość podejmowania decyzji we własnych sprawach w maksymalnie możliwym zakresie. Zastrzeżono jednocześnie, że formy zastępczego podejmowania decyzji będą stosowane jedynie w przypadkach całkowitego braku możliwości ustalenia (w tym interpretacji) woli danej osoby¹⁶.

Potrzeba zmian w przepisach o ubezwłasnowolnieniu jest zjawiskiem obiektywnym i wynika ze zmieniających się warunków społecznych i kulturowych, zwłaszcza dotyczących postrzegania osób z niepełnosprawnością. Zasygnalizowania wymaga również problem terminologiczny. W doktrynie prawniczej wskazuje się, że samo pojęcie „ubezwłasnowolnienie” ma charakter stygmatyzujący i pozbawiający podmiotowości poprzez podkreślanie wyłącznie faktu odbierania uprawnień. Podobne sugestie zgłaszane były przez środowisko osób z niepełnosprawnościami.

Dopełnieniem modelu wspieranego podejmowania decyzji, który stanowi formę wsparcia dla osób z niepełnosprawnościami, jest instytucja pełnomocnictwa rejestrowanego, jako

¹⁵ Załącznik do uchwały nr 27 Rady Ministrów z dnia 16 lutego 2021 r. w sprawie przyjęcia dokumentu Strategia na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2021-2030 (M.P. z 2021, poz. 218).

¹⁶ Działanie I. 2.2. pt. Zastąpienie instytucji ubezwłasnowolnienia modelem wspieranego podejmowania decyzji, s. 102.

alternatywna forma samostanowienia przez osoby posiadające zdolność do czynności prawnych na wypadek przyszłej niepełnosprawności. Rozwiązanie w postaci pełnomocnictw rejestrowanych i dyspozycji na wypadek niezdolności do czynności prawnych zostało wypracowane w ramach Rady Europy i znalazło odzwierciedlenie w treści Zalecenia Komitetu Ministrów Rady Europy (2009) 11 w sprawie *zasad dotyczących pełnomocnictwa i dyspozycji na wypadek niezdolności do czynności prawnych*, w którym stwierdzono, że liczba osób starszych w Europie stale rośnie ze względu na ogólną poprawę warunków życia, zmiany demograficzne i społeczne oraz postęp medyczny. Jednocześnie jednak liczba osób cierpiących na choroby takie jak demencja starcza lub choroba Alzheimera rośnie w całej Europie. Określono, że celem zaprojektowanej regulacji jest uwzględnienie praw wszystkich obywateli, którzy na podstawie udzielonego pełnomocnictwa rejestrowanego mogą zabezpieczyć się na przyszłość przed ewentualnym upośledzeniem swoich zdolności fizycznych lub umysłowych.

W związku z tym, że na szczeblu europejskim zaistniała potrzeba wdrożenia jednolitego instrumentu, który stanowiłby wytyczne dla państw członkowskich Rady Europy w zakresie reformy prawa, pozwalającej na zabezpieczenie się przed przyszłą niepełnosprawnością, w przedmiotowym zaleceniu zaproponowano kierunki zmian dotyczące tego rodzaju pełnomocnictwa¹⁷ podlegającego rejestracji (dalej jako: rejestrowanego), w myśl których:

- państwa powinny promować samostanowienie zdolnych osób dorosłych w przypadku ich przyszłej niepełnosprawności, za pomocą pełnomocnictw i dyspozycji na wypadek niezdolności do czynności prawnych.
- zgodnie z zasadami samostanowienia i pomocniczości państwa powinny rozważyć przyznanie tym metodom pierwszeństwa przed innymi środkami ochrony.
- państwa powinny rozważyć czy dopuszczalne jest, aby pełnomocnictwo rejestrowane obejmowało sprawy gospodarcze i finansowe, a także sprawy zdrowotne, sprawy dotyczące opieki społecznej i inne kwestie osobiste związane z osobą mocodawcy, oraz czy niektóra materia nie powinna zostać wyłączona.
- mocodawca może ustanowić pełnomocnikiem jakąkolwiek osobę, która w jej ocenie jest do tego odpowiednia.
- mocodawca może ustanowić więcej niż jednego pełnomocnika i może powołać ich do wspólnego, jednoczesnego, osobnego działania lub jako substytut.

¹⁷ Tzw. *trwałego/stalego/kontynuowanego*.

- państwa mogą rozważyć wprowadzenie takich restrykcji, jakie uznają za konieczne dla ochrony mocodawcy.
- pełnomocnictwo rejestrowane powinno być sporządzone na piśmie.
- z wyjątkiem państw, w których istnieje ogólna zasada, dokument powinien wyraźnie wskazywać, że umocowanie wejdzie w życie lub pozostanie w mocy na wypadek niezdolności do czynności prawnych mandanta.
- państwa powinny rozważyć jakie inne przepisy lub mechanizmy będą niezbędne do zagwarantowania mocy prawnej dokumentu.
- mocodawca posiadający zdolność do czynności prawnych powinien mieć uprawnienie do odwołania pełnomocnictwa w każdym czasie.
- państwa powinny uregulować sposób wejścia w życie pełnomocnictwa rejestrowanego w przypadku niezdolności do czynności prawnych mocodawcy.
- państwa powinny rozważyć jak należy stwierdzić niezdolność do czynności prawnych i za pomocą jakich dowodów należy to wykazywać.
- państwa powinny rozważyć wdrożenie systemu certyfikacji, rejestracji, rejestracji i/ lub notyfikacji w chwili udzielenia pełnomocnictwa, odwołania i wejścia w życie lub zakończenia.
- wejście w życie pełnomocnictwa rejestrowanego nie może wpływać na zdolność prawną mandanta.
- pełnomocnik działa na podstawie udzielonego pełnomocnictwa rejestrowego i w interesie mandanta.
- pełnomocnik, w miarę możliwości, informuje i konsultuje z mandantem dokonywane czynności w sprawach bieżących. Pełnomocnik, w miarę możliwości, ustala i bierze pod uwagę przeszłe oraz obecne życzenia oraz opinie mocodawcy oraz traktuje je z poszanowaniem.
- sprawy gospodarcze i finansowe mocodawcy, na ile jest to możliwe, są oddzielone od spraw pełnomocnika.
- pełnomocnik prowadzi odpowiednią dokumentację w celu wykazania prawidłowego wykonywania swojego umocowania.
- państwa powinny rozważyć uregulowanie kwestii konfliktu interesów między mocodawcą a pełnomocnikiem.
- państwa powinny rozważyć w jakich okolicznościach pełnomocnictwo rejestrowane traci moc. Kiedy pełnomocnictwo rejestrowane traci moc w części

lub w całości, uprawniony organ powinien rozważyć, jakie środki ochrony prawnej należy podjąć.

Odpowiadając na wyzwania współczesnej Europy zaprojektowano instytucję pełnomocnictwa rejestrowanego, w świetle którego samostanowienie pełni zasadniczą rolę dla poszanowania człowieka i godności każdej istoty ludzkiej. Dotychczasowe doświadczenia w stosowaniu tej instytucji przez inne kraje na całym świecie¹⁸ wskazują, że pełnomocnictwo rejestrowane jest preferowaną alternatywą dla orzeczeń sądowych w sprawie reprezentacji osoby, która utraciła zdolność do samodzielnego kierowania swoim postępowaniem.

Potrzeba wprowadzenia nowych rozwiązań na gruncie polskiego porządku prawnego wynika zarówno z konieczności zagwarantowania wszystkim pełnoletnim obywatelom prawa do samostanowienia i decydowania o wyborze reprezentanta na wypadek utraty zdolności do samodzielnego kierowania swoim postępowaniem, jak również z aktualnej sytuacji demograficznej, społecznej i prawnej w Polsce, wymagającej wdrożenia nowej instytucji prawnej ułatwiającej funkcjonowanie osób z niepełnosprawnościami w różnych obszarach życia, m.in. załatwianie spraw bieżących oraz dokonywanie czynności prawnych za pośrednictwem wybranej przez siebie osoby fizycznej. Zgodnie z opublikowanym przez Główny Urząd Statystyczny raportem „Sytuacja osób starszych w Polsce w 2022 r.”, w ostatnich latach w Polsce zaobserwować można nasilający się proces starzenia się społeczeństwa. Udział osób starszych w populacji mieszkańców Polski systematycznie rośnie.

18

- 1) Definicja legalna „pełnomocnictwa trwałego” została po raz pierwszy wprowadzona w krajach anglojęzycznych i występuje w całej Australii, Kanadzie i Stanach Zjednoczonych Ameryki. Pierwszym aktem prawnym opartym na zaleceniu nr R (99) 4 była szkocka ustawa o osobach dorosłych z niezdolnością do czynności prawnych (Szkocja) z 2000 r. W Anglii i Walii ustawodawstwo z 1985 r. zostało zastąpione ustawą o zdolnościach umysłowych z 2005 r. uzupełnioną instrumentem ustawowym nr 253 z 2007 r. w sprawie trwałych pełnomocnictw i przepisów dotyczących opiekunów publicznych.
- 2) W Niemczech w lipcu 2005 r. weszła w życie druga ustawa o zmianie opieki (Dz.U. z 2005 r., część 1,1073) mająca na celu wzmocnienie samostanowienia osób niezdolnych do ochrony własnych interesów. Jego głównym narzędziem są pełnomocnictwa stałe, zwane *Vorsorgevollmacht*.
- 3) W Hiszpanii instytucja pełnomocnictwa kontynuowanego jest uregulowana w *Ley 41/2003 de 18 de noviembre de protección patrimonial de las personas con discapacidad* w art. 1732.
- 4) W Austrii ustawa o opiece z 1984 r. została zmieniona przez *Sachwalterrechts – Änderungsgesetz 2006*, która weszła w życie w dniu 1 lipca 2007 r. (Dz. U. z 2006 r., część I nr 92, art. 284 f, 284 g i 284 h kodeksu cywilnego) i wprowadza pełnomocnictwa trwałe, zwane *Vorsorgevollmacht*.
- 5) W Finlandii w kwietniu 2007 r. parlament uchwalił *Lagom interesseavkningsfullmakt* (ustawa nr 648/2007) o pełnomocnictwach, która weszła w życie w dniu 1 listopada 2007 r.
- 6) We Francji ustawa nr 2007-308 z dnia 5 marca 2007 r. (JORF nr 56) w sprawie reformy ochrony prawnej osób pełnoletnich zatytułowana „*Mandat de protection future*” oraz art. 477–494 kodeksu cywilnego wprowadziły nową formę ochrony prawnej osób pełnoletnich, w tym pełnomocnictwa trwałe. Rozporządzenie weszło w życie w dniu 1 stycznia 2009 r.
- 7) W Szwajcarii zmiana szwajcarskiego kodeksu cywilnego (*Protection de l'adulte, droit des personnes et droit de la filiation*) z dnia 19 grudnia 2008 r. przewiduje nowe instrumenty prawne mające na celu samostanowienie w przypadku niezdolności do czynności prawnych.

W końcu 2022 r. liczba ludności Polski wyniosła 37 766,3 tys. osób i była o 141,4 tys. niższa niż w 2021 r. Obserwowane były także dalsze zmiany w strukturze wieku, wynikające z postępującego procesu starzenia się ludności. W 2022 r., podobnie jak w latach poprzednich, nastąpił wzrost liczby mieszkańców Polski w wieku 60 lat i więcej. Na koniec roku populacja osób starszych wyniosła 9 797,7 tys. i w stosunku do roku poprzedniego zwiększyła się o 0,7%. Od 2006 r. obserwuje się stały wzrost udziału osób starszych w populacji Polski. W 2005 r. udział ten wyniósł 17,2%, a w 2022 r. ukształtował się na poziomie 25,9%.

Jak wynika z kolei z raportu GUS Sytuacja osób starszych w Polsce w 2020 r., wskaźnik Obciążenia demograficznego osobami starszymi wzrósł do poziomu 28,1 (z 27,2 w roku 2019). Na koniec 2020 r. liczba osób w wieku 60 lat i więcej wyniosła 9,7 mln i w stosunku do roku poprzedniego zwiększyła się o 0,8%. Według prognozy GUS, liczba ludności w wieku 60 lat i więcej w Polsce w roku 2030 wzrośnie do poziomu 10,3 mln, a w 2060 r. wyniesie 11,9 mln. Osoby te będą stanowiły około 40% ogółu ludności Polski. Coraz więcej seniorów nie jest w stanie samodzielnie zatroszczyć się o swoje codzienne życiowe sprawy i majątek. Sytuacja ta dotyczy nie tylko osób starszych. Zwiększa się liczba osób samotnych, bez rodziny bądź będących w trudnych relacjach rodzinnych oraz osób, których najbliżsi mieszkają w innym mieście lub poza granicami kraju. Społeczeństwo potrzebuje zatem narzędzi, za pomocą których będzie mogło samo decydować o swoich sprawach osobistych i majątkowych, w szczególności poprzez wybór osoby, która będzie działała w ich imieniu, gdy z różnych przyczyn sami nie będą w stanie tego zrobić. Potrzeba wprowadzenia odpowiednich rozwiązań w tym zakresie jest szeroko sygnalizowana przez środowisko prawnicze, w tym przez notariuszy.

Jednocześnie projekt wpisuje się także w ramy aktualnie procedowanego na gruncie Unii Europejskiej projektu rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznania i wykonywania środków oraz współpracy w kwestiach dotyczących ochrony osób dorosłych COM(2023) 280¹⁹. Zaproponowana przez Komisję Europejską regulacja dąży do poszanowania prawa do autonomii zapisanego w Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych, przyczyniając się w znacznym stopniu do ułatwienia obiegu uprawnień do reprezentacji przyznanych z wyprzedzeniem przez osobę dorosłą na wypadek okresu niezdolności do samodzielnej ochrony swoich interesów. W szczególności przewiduje się przyjmowanie dokumentów urzędowych w celu szybkiego uznawania ich skutków dowodowych w UE oraz utworzenie europejskiego zaświadczenia o reprezentacji, aby

¹⁹ Tekst wniosku Komisji Europejskiej w sprawie projektu rozporządzenia z dnia 31 maja 2023 r. dostępny na stronie: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52023PC0280>.

przedstawiciele mogli łatwo udowodnić charakter i zakres swego upoważnienia za granicą. W art. 3 projektu (definicje) pkt 3 wskazano, że przez uprawnienia do reprezentacji należy rozumieć przyznane przez osobą dorosłą uprawnienia z mocy porozumienia albo jednostronnej czynności prawnej w celu ich wykonywania w sytuacji niezdolności tej osoby dorosłej do samodzielnej ochrony swych interesów. Dodatkowo, w art. 17 projektu przewiduje się, że osoba pragnąca wykorzystać dokument urzędowy w innym państwie członkowskim może zwrócić się do właściwego organu, który formalnie sporządził lub zarejestrował dokument urzędowy w państwie członkowskim pochodzenia, o wypełnienie formularza ustanowionego w załączniku, określającym skutki dowodowe, jakie dany dokument urzędowy rodzi w państwie członkowskim pochodzenia. Oznacza to, że po przyjęciu rozporządzenia UE o ochronie osób dorosłych, polskie organy będą zobowiązane do uznawania uprawnień do reprezentacji pochodzących z innych państw członkowskich.

2. Rozwiązania proponowane w projektowanej ustawie

Przepisy ogólne

Ustawa reguluje instrumenty wspieranego podejmowania decyzji mające na celu umożliwienie osobom pełnoletnim korzystanie ze zdolności do czynności prawnych w sposób zgodny z ich wolą, potrzebami, interesami, przy ustalaniu których uwzględnia się również wcześniej wyrażane poglądy (projektowany art. 1).

Stosowanie przepisów w przedmiocie ustanowienia kuratora reprezentującego lub wspierającego będzie nakładało na sąd i kuratora obowiązek jak najpełniejszego uwzględnienia woli osoby zainteresowanej, a także jej poglądów i systemu wartości. Przy uwzględnieniu powyższych okoliczności konieczne będzie respektowanie każdorazowo konstytucyjnej wartości pierwotnej, tj. godności człowieka (art. 30 Konstytucji RP), z której wynika nakaz tworzenia i stosowania prawa przez wszystkie organy władzy publicznej w zakresie ich kompetencji w taki sposób, by uwzględniać gwarancje stworzenia warunków właściwego funkcjonowania osoby w społeczeństwie oraz stworzenia jej możliwości samorealizacji, tj. wolnego rozwoju własnej osobowości.

W art. 2 projektowanej ustawy zdefiniowano pojęcia, którymi posługuje się ustawa o instrumentach wspieranego podejmowania decyzji. Przez instrumenty wspieranego podejmowania decyzji należy rozumieć: asystenta prawnego, kuratora wspierającego, kuratora reprezentującego oraz pełnomocnika rejestrowanego. Ustawa wskazuje, że przez osobę

potrzebującą wsparcia – rozumie się przez to osobę, która potrzebuje instrumentu wspieranego podejmowania decyzji w celu zapewnienia jej korzystania ze zdolności do czynności prawnych natomiast przez osobę wspieraną rozumie się pełnoletnią osobę, która ma zawartą umowę asysty prawnej z asystentem prawnym lub dla której ustanowiono kuratora wspierającego lub kuratora reprezentującego lub która ma umocowanego pełnomocnika rejestrowanego.

Umowa asysty prawnej

Nowoczesna koncepcja modelu niepełnosprawności opartego na prawach człowieka musi prowadzić do odejścia od paradygmatu zastępczego podejmowania decyzji na rzecz wspieranego mechanizmu podejmowania decyzji.

Komentarz nr 1 Komitetu ds. Praw Osób z Niepełnosprawnościami do art. 12 Konwencji oraz orzecznictwo Komitetu przekonują, że każda forma ingerencji w zdolność do czynności prawnych osoby z niepełnosprawnością jest niezgodna z art. 12 Konwencji. W Polsce brakuje rozwiązań wspierających osoby z niepełnosprawnościami w korzystaniu ze zdolności do czynności prawnych. Sąd Najwyższy w uchwale z 21 grudnia 2017 r. (III CZP 66/17) za trafne uznał stanowisko, że w związku z zaniechaniem prac legislacyjnych nad eliminacją instytucji ubezwłasnowolnienia i zmianą modelu opieki nad osobami z niepełnosprawnością intelektualną, ciężar adaptacji polskiego porządku prawnego do standardów konwencyjnych spoczął na sądach (por. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 26 lutego 2015 r., III CZP 102/14, OSNC 2015, nr 12, poz. 13 i z dnia 28 września 2016 r., III CZP 38/16, Biul. SN 2016, nr 9, s. 9). Proponowane przepisy mają szansę to zmienić.

Jednym z instrumentów służących takiemu wsparciu w podejmowaniu decyzji będzie umowa asysty prawnej, stanowiąca podtyp umowy zlecenia. Umowa zlecenia w swoim klasycznym ujęciu ma określony ustawowo zakres przedmiotowy i ogranicza się tylko do czynności prawnych. Obok zlecenia *sensu stricto*, wyróżniane jest zlecenie *sensu largo*, zwane świadczeniem usług podobnych do zlecenia, w rozumieniu art. 750. W takim ujęciu umowa może zwierać zobowiązanie do dokonania zarówno czynności prawnych jak i takich o charakterze faktycznym²⁰. Zakresem zastosowania przepisu art. 750 objęte są umowy, w których świadczenia nie prowadzą do żadnego efektu końcowego, lecz ich istota polega na wykonywaniu wielu czynności nieoznaczonych w sposób ściśle określony w treści

²⁰ B. J. Kowalczyk [w:] Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany, red. M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, LEX/el. 2024.

umowy²¹. Bazując na powyższym, zdecydowano się na wprowadzenie do projektowanej ustawy nazwanej umowy o świadczenie usług.

Projektowany art. 3 zawiera *essentialia negotii* umowy asysty prawnej. Stronami takiej umowy będą asystent prawny i osoba wspierana. Istotą zobowiązania jest udzielenie osobie pełnoletniej wsparcia w korzystaniu ze zdolności do czynności prawnych przy prowadzeniu jej własnych spraw określonych w umowie.

Projektowany ust. 2 zawiera przykłady czynności, które obejmować może umowa asysty prawnej. Czynna obecność przy podejmowaniu czynności prawnych przez osobę wspieraną polegać może nie tylko na towarzyszeniu tej osobie przy podejmowaniu czynności prawnych ale także aktywne wsparcie w trakcie tej czynności (zapewnienie pomocy w zrozumieniu treści czynności prawnej i doradztwo w zakresie niezbędnym do zawarcia umowy). Jako przykładową czynność asystenta wskazano także przekazanie oświadczenia woli osoby wspieranej, w jej obecności. Asystent prawny staje się wówczas posłańcem. Sama instytucja posłańca jest znana prawu cywilnemu, wskazać bowiem należy, że zgodnie z art. 85 k.c. zniekształcenie oświadczenia woli przez osobę użytą do jego przesłania ma takie same skutki, jak błąd przy złożeniu oświadczenia. Istotne, by przekazywanie oświadczenia woli odbywało się zawsze w obecności osoby wspieranej. Regulacja w tym zakresie będzie miała szczególne znaczenie dla osób o złożonych potrzebach w komunikowaniu się.

W projektowanym ust. 3 przesądzono, że asystent prawny nie może podejmować czynności z zakresu zastępstwa pośredniego lub bezpośredniego osoby wspieranej.

W ust. 4 sformułowano ogólną zasadę dotyczącą upoważnienia asystenta prawnego do dostępu do informacji objętych tajemnicą zawodową, w związku z udzieleniem wsparcia.

W projektowanym art. 4 uregulowano, że do umowy asysty prawnej stosuje się odpowiednio przepisy o zleceniu, z zastrzeżeniem przepisów uregulowanych odmiennie, zawartych w art. 6-9. W teorii prawa przez *odpowiednie stosowanie* przepisów rozumie się trzy możliwe warianty skorzystania z przepisów będących przedmiotem odesłania: a) niektóre z nich można stosować wprost, bez jakichkolwiek zmian, b) inne wymagać będą odpowiednich modyfikacji, c) jeszcze inne nie znajdą w ogóle zastosowania²².

Projektowany art. 5 zastrzega formę pisemną umowy, pod rygorem nieważności. Projektodawca uznał bowiem, że wprowadzenie bardziej restrykcyjnych wymogów formy umowy stanowiłoby nadmierny formalizm, zniechęcający do zawierania tej umowy. Z drugiej

²¹ Tamże.

²² Por. S. Grzybowski, (w:) System prawa cywilnego-część ogólna, t. I, pod red. S. Grzybowskiego, Ossolineum 1985, s. 114.

jednak strony dla właściwego zabezpieczenia interesów obu stron zasadne było zastrzeżenie formy pisemnej.

Zgodnie z projektowanym art. 6, zasadą jest, że osoba wspierana może zawrzeć umowę o asystę prawną z więcej niż jednym asystentem prawnym. W ust. 2 projektowanego artykułu doprecyzowano relacje pomiędzy takimi asystentami, przesądzając, w przypadku zawarcia umowy o asystę prawną z więcej niż jednym asystentem prawnym, z takim samym zakresem czynności wspierających, każdy z nich może działać niezależnie, chyba że co innego wynika z treści umowy o asystę prawną. W zakresie odpowiedzialności asystentów zastosowanie znajdują regulacje dotyczące umowy zlecenia tj. z art. 745 k.c., tj. odpowiadają oni solidarnie w razie wspólnego przyjęcia zobowiązania z tytułu zawartej umowy.

W projektowanym art. 7 ust. 1 zawarto zobowiązanie do udzielenia asystentowi prawnemu wszelkich informacji potrzebnych, do należytego wykonywania obowiązków. Co prawda, to osoba wspierana decyduje samodzielnie jakie informacje czy dokumenty chce przedstawić asystentowi prawnemu, jednakże musi mieć na względzie, że w celu prawidłowego wykonania zobowiązania asystent prawny musi mieć szczegółowe informacje dotyczące sprawy i czynności, przy których ma udzielić wsparcia. Rolą asystenta jest poinformować osobę wspieraną jakie konkretnie informacje są mu niezbędne do wykonania umowy. W ust. 2 zaprojektowano zastrzeżenie, że asystent prawny może wykorzystywać te informacje, a w szczególności dane osobowe, wyłącznie w celu wykonania umowy.

Projektowany art. 8 reguluje kwestię powierzenia wykonania umowy przez osobę trzecią, nakładając na asystenta obowiązek każdorazowego uzyskiwania zgody osoby wspieranej na takie działanie. Umowa może jednakże zawierać odmienną regulację w tym zakresie.

W projektowanym art. 9 uregulowano kwestię wygaśnięcia umowy wskutek śmierci osoby wspieranej lub asystenta prawnego a także w przypadku korzystania przez asystenta prawnego z instrumentów wspieranego podejmowania decyzji. Z uwagi na charakter umowy asysty prawnej, umowa nie może, w przeciwieństwie do klasycznego zlecenia, zawierać w tym zakresie innych postanowień.

Kuratela dla osób pełnoletnich (kurator reprezentujący, kurator wspierający)

Kolejnymi instrumentami wspieranego podejmowania decyzji będą kuratorzy reprezentujący i wspierający. Są to jednocześnie jedyne instrumenty ustanawiane przez sąd.

Przepisy dotyczące sądowej ochrony osób wymagających wsparcia w korzystaniu ze swojej zdolności do czynności prawnych skonstruowano zgodnie ze standardami międzynarodowymi, stanowiącymi, że *środki związane z korzystaniem ze zdolności do czynności prawnych muszą zawierać skuteczne zabezpieczenia, w celu zapobiegania nadużyciom, zgodnie z międzynarodowymi standardami praw człowieka. Nadto środki związane z korzystaniem ze zdolności do czynności prawnych respektować muszą prawa, wolę i preferencje danej osoby, winny być stosowane przez możliwie najkrótszy czas i podlegać stałemu przeglądowi przez właściwe, niezależne i bezstronne władze lub organ sądowy*²³. Regulacja ma zapewnić, by wsparcie w wykonywaniu zdolności do czynności prawnych osoby wspieranej było dostosowane do jej stanu świadomości, przy uwzględnieniu faktu, że stan takiej osoby może się zmieniać na przestrzeni czasu. Z tych przyczyn rekomenduje się odejście od sztywnej regulacji ustanowienia opiekuna prawnego (kuratora) na czas nieokreślony. Wprowadzane regulacje wymuszają cykliczną ocenę stanu osoby wspieranej i dostosowywanie zakresu wsparcia do jej stanu zdrowia.

Projektowany art. 10 określa kryteria, którymi sąd ma się kierować wydając postanowienie o ustanowieniu kurateli: zakres możliwości postrzegania lub ocenienia rzeczywistości przez osobę wspieraną albo samodzielniego kierowania swoim postępowaniem a także sytuację osobistą i majątkową tej osoby oraz rodzaj spraw przy prowadzeniu których wymagane byłoby udzielenie wsparcia. Rozwiązanie to maksymalnie umożliwi poszanowanie woli i godności osoby dla której ustanowiony ma zostać kurator. Projektowany przepis nakazuje sądom w sposób indywidualny i konkretny ocenić zasadność udzielenia wsparcia w postaci ustanowienia kuratora oraz dostosować zakres tego wsparcia do indywidualnych potrzeb takiej osoby. W szczególności przepis ten ma na celu wyrażenie ogólnej zasady doboru środka oddziaływania do rzeczywistych potrzeb osoby wspieranej.

Projektowany art. 11 określa kolejność w wyborze kuratora. Zgodnie z art. 11 ust. 1 ustanawiając kuratora, sąd w pierwszej kolejności kieruje się wskazaniem osoby potrzebującej wsparcia, po ile nie jest ono sprzeczne z przepisem regulującym ogólne przesłanki bycia kuratorem (projektowany art. 12). Regulacja ta urzeczywistnia ogólną zasadę respektowania woli i preferencji osoby potrzebującej wsparcia. Ustęp 2 projektowanego artykułu reguluje sytuację, w której brak kandydata na kuratora wskazanego przez osobę potrzebującą wsparcia lub gdy kandydat wskazany przez tę osobę nie spełnia wymogów określonych w art. 12 albo nie wyraża zgody na pełnienie funkcji. Wówczas należy poszukiwać kandydata na kuratora

23 Tak: art. 12 ust. 4 Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzonej w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r., Dz. U. z 2012 r. poz. 1169 (dalej KPON).

wśród osób najbliższych dla osoby potrzebującej wsparcia. To zazwyczaj osoby najbliższe dla osoby wspieranej ustanawiane będą kuratorami. W dalszej kolejności, zgodnie z projektowanym ust. 3 sąd może zwrócić się o wskazanie kandydata na kuratora jednostki organizacyjnej pomocy społecznej, powiatu, okręgowej rady adwokackiej, okręgowej izby radców prawnych właściwych ze względu na miejsce pobytu osoby potrzebującej wsparcia lub do organizacji pozarządowej, do której zadań statutowych należy ochrona praw osób z niepełnosprawnością, osób niesamodzielnych lub seniorów, udzielanie im wsparcia lub ochrona wolności i praw człowieka lub do placówki, w której przebywa osoba potrzebująca wsparcia. Te podmioty powinny wskazać kompetentnego kandydata na kuratora. Względy pragmatyczne przemawiają za tym, by kurator miał bezpośredni kontakt z osobą wspieraną, zaś w braku takiej możliwości, był pracownikiem organizacji zajmującej się ochroną praw osób z niepełnosprawnością lub podmiotem świadczącym profesjonalną pomoc prawną tak, by możliwie najlepiej rozumieć potrzeby i problemy osoby, dla której go ustanowiono.

W art. 12 określa się wymogi jakie musi spełnić kandydat na kuratora. Kuratorem może zostać ustanowiona osoba pełnoletnia, której kwalifikacje osobiste uzasadniają przekonanie, że będzie należycie wywiązywała się z powierzonych jej obowiązków. Przy ustanawianiu kuratora sąd może brać pod uwagę kwestie karalności kandydata na kuratora. Kwalifikacje osobiste kandydata na kuratora oceniać będzie sąd rozpoznający sprawę o ustanowienie kuratora i będą one przedmiotem postępowania dowodowego w toku sprawy. Drugą konieczną do spełnienia przesłanką pozytywną jest zgoda na pełnienie funkcji kuratora, która musi zostać wyraźnie wyrażona w toku postępowania. Za niedopuszczalne należy zatem uznać powierzenie funkcji kuratora przed wyrażeniem zgody na jej pełnienie ani odebranie zgody na pełnienie funkcji *na przyszłość*. Ust. 2 omawianego artykułu wskazuje z kolei przesłankę negatywną w postaci korzystania z instrumentów wspieranego podejmowania decyzji. Intencją projektodawcy było wyeliminowanie spośród kandydatów na kuratora osoby, które funkcji tej nie będą w stanie wykonywać samodzielnie. Dotyczy to automatycznego braku rękojmi prawidłowego pełnienia funkcji kuratora. Ust. 3 omawianego przepisu dodatkowo pozostawia sądowi możliwość ustanowienia jednego kuratora dla kilku osób wspieranych, jeżeli nie ma sprzeczności między ich interesami. Najczęściej sytuacja taka może mieć miejsce w dwóch okolicznościach: jeśli jeden członek rodziny ustanowiony będzie kuratorem wspierającym dla dwóch lub więcej osób których interesy są wspólne (np. dziecko w stosunku do rodziców) lub, co wydaje się bardziej powszechne, ten sam pracownik organizacji zajmującej się ochroną praw osób z niepełnosprawnością lub placówki, gdzie przebywa osoba wspierana ustanowiony będzie kuratorem dla kilku, niezwiązanych ze sobą osób. Oprócz wyrażonego kryterium braku

sprzeczności interesów osób wspieranych należy także wziąć pod uwagę obciążenie kuratora wspierającego obowiązkami związanymi ze sprawowaniem tej funkcji. Z tych przyczyn nie jest rekomendowane by ta sama osoba była ustanowiona kuratorem wspierającym dla znacznej liczby osób wspieranych.

Zgodnie z projektowanym art. 13 ust. 1, co do zasady kuratora ustanawia się na oznaczony czas, odpowiedni do potrzeb osoby potrzebującej wsparcia, nie dłuższy niż pięć lat. Wyjątkowo, w przypadku ustalenia przez sąd, że stan zdrowia osoby wspieranej nie rokuje zmiany, a zatem przesłanki ustanowienia kuratora reprezentującego pozostaną aktualne, kuratora można ustanowić na oznaczony czas, odpowiedni do potrzeb osoby potrzebującej wsparcia nie dłuższy niż dziesięć lat. Ustanowienie kuratora można ponawiać. Regulacja taka stanowi dostosowanie przepisów prawa krajowego do międzynarodowych standardów ochrony praw osób z niepełnosprawnością. Ingerencja w możliwość oraz zakres osobistego wykonywania posiadanej zdolności do czynności prawnych stanowi bowiem ograniczenie podstawowych praw człowieka. Środek taki nie może być *a priori* stosowany na czas nieoznaczony, zaś niezwłocznie po stwierdzeniu zmiany okoliczności uzasadniających jego stosowanie właściwy sąd winien zmodyfikować zakres kurateli. Gdyby taka zmiana okoliczności skutkowałą ustaleniem, że dalsze trwanie kurateli nie jest celowe, sąd winien kuratelę uchylić. Zgodnie bowiem z projektowanym 17 ust. 1 z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych, sąd, który ustanowił kuratora, uchyli kuratelę, gdy odpadnie przyczyna jej ustanowienia. Natomiast w przypadku stwierdzenia dalszej zasadności trwania kurateli, ustanowienie kuratora można wielokrotnie ponawiać, adekwatnie do potrzeb osoby wspieranej. Modyfikacji może ulegać także sam zakres wsparcia.

Projektowany art. 14 stanowi doprecyzowanie ogólnie ujętych wytycznych dotyczących ustanowienia kuratora wyrażonych w art. 10. Określając zakres umocowania kuratora, sąd ma na uwadze, aby sprawy pozostawione do osobistego prowadzenia przez osobę wspieraną nie zostały nadmiernie ograniczone. Niezwykle istotne znaczenie ma pozostawienie osobie wspieranej możliwie najszerszego zakresu samodzielności. W praktyce oznaczać to powinno, że sąd w pierwszej kolejności ustali czy wystarczające dla udzielenia wsparcia osobie go potrzebującej będzie ustanowienie kuratora wspierającego. Dopiero w odniesieniu do osób o bardziej złożonych potrzebach rozważyć należy ustanowienie kuratora reprezentującego, a i w tym przypadku należy każdorazowo w sposób pogłębiony zbadać zakres i sposób działania kuratora.

Wprowadzany art. 15 zawiera wytyczne dla osób pełniących funkcję kuratora, co do sposobu sprawowania kurateli. Głównym celem przepisu jest urzeczywistnienie postulatu

maksymalnego włączenia osoby wspieranej w prowadzenie jej spraw, a także wprowadzenie nadrzędnej zasady kierowania się przez kuratora przede wszystkim preferencjami i poglądami osoby wspieranej. Z tych przyczyn niezwykle ważne jest, by kurator zbudował z osobą, dla której został powołany relację opartą na wzajemnym zrozumieniu i zaufaniu.

Projektowany art. 16 przewiduje, że sąd, który ustanowił kuratora, uchyli kuratelę, gdy przyczyna jej ustanowienia odpadnie (ust. 1). Jeżeli jednak kurator został przez sąd ustanowiony do załatwienia konkretnie wskazanej sprawy, kuratela ustaje *ex lege* z chwilą jej ukończenia (ust. 2). Ustanowienie kuratora stanowi daleko posuniętą ingerencję w wolność i prawa człowieka. Stąd też nie ma racjonalnych powodów by utrzymywać kuratelę po ustaniu przyczyn jej ustanowienia lub po załatwieniu konkretnej sprawy, do której został powołany kurator.

W projektowanym art. 17 nałożono na kuratora obowiązek niezwłocznego zawiadomienia sądu o okolicznościach uzasadniających zmianę zakresu jego umocowania, zmianę osoby kuratora albo uchylenia kurateli. Zawiadomienie to ma być reakcją kuratora na okoliczności wpływające na zakres jego obowiązków i uprawnień (może on polegać zarówno na zwiększeniu samodzielności osoby wspieranej jak i zwiększeniu zakresu działania kuratora) lub polegające na zdarzeniach skutkujących zasadnością zmiany osoby kuratora wspierającego lub uchyleniem kurateli. Zdarzenia te mogą nastąpić zarówno po stronie kuratora jak i osoby wspieranej.

Dla zapewnienia należytej ochrony interesów osoby wspieranej niezbędne jest zachowanie ciągłości kurateli. Z tych przyczyn w projektowanej regulacji odstąpiono od możliwości zwolnienia kuratora na rzecz wprowadzenia jednego postępowania w przedmiocie zmiany kuratora. Z tych przyczyn projektowany art. 18 ust. 1 stanowi, że z ważnych powodów sąd zmieni kuratora w szczególności, jeżeli z powodu przeszkód faktycznych lub prawnych dotychczasowy kurator jest niezdolny do prowadzenia spraw albo dopuszcza się czynów lub zaniedbań, które naruszają dobro lub interes osoby wspieranej. W celu zapewnienia ciągłości kurateli i ochrony interesów osoby wspieranej w sprawach pilnych obecny kurator jest obowiązany do prowadzenia takich spraw, chyba że sąd postanowi inaczej (ust. 2). Tym samym eliminuje się możliwy brak osoby uprawnionej do prowadzenia najważniejszych spraw osoby wspieranej. W ust. 3 uregulowano obowiązek niezwłocznego zwrotu nowemu kuratorowi majątku osoby wspieranej, którym zarządzał zmieniany kurator.

Przepisy art. 19-23 regulują instytucję kuratora reprezentującego. Kurator ten stanowi drugi stopień sądowego instrumentu wspieranego podejmowania decyzji. Kurator

reprezentujący ingeruje bowiem w samodzielne korzystanie ze zdolności do czynności prawnych osoby, dla której został ustanowiony.

W art. 19 wprowadza się dwie możliwości działania kuratora reprezentującego. Sąd określa postanowieniem zakres i rodzaj spraw przy prowadzeniu których czynności mogą być dokonywane: 1) przez kuratora w imieniu osoby wspieranej lub 2) przez osobę wspieraną tylko za zgodą kuratora. Osoba wspierana zawsze będzie miała pełną zdolność do czynności prawnych, przy czym w wyjątkowych sytuacjach, czynności w jej imieniu będzie dokonywał kurator. Rozwiązanie do dedykowane jest zatem osobom, które ze względu na swój stan potrzebują zastępstwa w podjęciu decyzji, bowiem nie są obiektywnie w stanie jej podjąć. Dotyczy to także wyrażania przez kuratora reprezentującego w imieniu osoby wspieranej zgody albo odmowy zgody na udzielanie świadczeń zdrowotnych. Pojęcie świadczeń zdrowotnych należy rozumieć zgodnie definicją zawartą w art. 2 ust. 1 pkt 10 ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (Dz.U. z 2024 r. poz. 799 z późn. zm.).

W przypadku natomiast osób, których stan zdrowia ogólnie pozwala na podejmowanie czynności prawnych z tym zastrzeżeniem, że podejmowane przez nich decyzje mogą potencjalnie nieść za sobą negatywne skutki, adekwatnym środkiem wsparcia będzie kurator reprezentujący, który wyrażać będzie zgodę na czynności dokonywane przez osobę wspieraną.

Umowy zawarte przez osobę wspieraną, dla której ustanowiono kuratora reprezentującego, pozostają bezskuteczne do czasu ich potwierdzenia przez kuratora (projektowany ust. 2). Natomiast jednostronne czynności prawne dokonane przez osobę wspieraną, która ma ustanowionego kuratora reprezentującego będą nieważne (art. 18¹kc). Należy jednocześnie podkreślić, że ustanowienie kuratora nie prowadzi do pozbawienia czy ograniczenia zdolności do czynności prawnych osoby wspieranej. Celem tego instrumentu jest bowiem wsparcie w korzystaniu przez osobę wspieraną w jej zdolności do czynności prawnych.

Wyjątek od opisanych powyżej sankcji przewidziano w art. 19 ust. 3, zgodnie z którym sąd może ustanawiając kuratora reprezentującego określić, że osoba wspierana samodzielnie dokonuje czynności prawnych polegających na zaciągnięciu zobowiązania lub rozporządzeniu mieniem o wartości nieprzekraczającej określonej przez sąd kwoty. Regulacja w tym zakresie ma zagwarantować osobie wspieranej margines samodzielności. Stanowi także wyraz realizacji samostanowienia i korzystania ze zdolności do czynności prawnych, jako element niezależnego życia. Projektodawca celowo nie określił kwoty, jaką pozostawić można do samodzielnego rozporządzenia osoby wspieranej, gdyż będzie ona określona indywidualnie przez sąd jako pochodna faktycznej sytuacji materialnej i warunków osobistych osoby wspieranej.

W projektowanym art. 20 określono ogólną zasadę, że do dokonania czynności we wszelkich ważniejszych sprawach, które dotyczą osoby i majątku osoby wspieranej, kurator reprezentujący powinien uzyskać uprzednie zezwolenie sądu. Projektowany przepis przewiduje przykładowy katalog czynności, które w szczególności wymagają takiej zgody. Katalog ten ma charakter otwarty, nie wyczerpuje zatem wszystkich możliwych czynności. Działania kuratora muszą podlegać kontroli sądowej tak, by zminimalizować ryzyko działania z pokrzywdzeniem osoby wspieranej. Dokonanie czynności prawnej przez kuratora bez wymaganej zgody sądu, skutkuje nieważnością takiej czynności (projektowany art. 19 k.c.).

Projektowany art. 21 reguluje sytuacje, w których kurator wspierający nie może reprezentować osoby, dla której został ustanowiony. Przepis ten stosuje się odpowiednio w postępowaniu przed sądem lub innym organem państwowym (ust. 2). W razie wystąpienia okoliczności wyłączających możliwość reprezentacji osoby wspieranej przez kuratora sąd ustanawia kuratora *ad hoc*. Może on być ustanowiony do dokonania określonej czynności lub być kuratorem procesowym.

Zgodnie z projektowanym art. 22 nakłada się na kuratora reprezentującego upoważnionego do prowadzenia spraw o charakterze majątkowym obowiązek sporządzenia inwentarza majątku osoby wspieranej i przedstawienia go sądowi w ramach sprawowanego nadzoru. Z literalnego brzmienia przepisu wynika, że chodzi o sprawy majątkowe, a nie jedną sprawę. Kurator musi sporządzić wspomniany inwentarz niezwłocznie po jego ustanowieniu. Obowiązek ten aktualizuje się także w razie późniejszego nabycia majątku przez osobę wspieraną. W przypadku, gdyby majątek osoby wspieranej był oczywiście nieznaczny, sąd może zwolnić kuratora z tego obowiązku (ust. 2).

Dając wyraz dalszego zabezpieczenia majątku osoby wspieranej, stosownie do projektowanego art. 23 sąd może także zobowiązać kuratora reprezentującego do złożenia do depozytu sądowego kosztowności, papierów wartościowych i innych dokumentów należących do osoby wspieranej. Sąd może również zobowiązać kuratora reprezentującego do złożenia na rachunku płatniczym pieniędzy osoby wspieranej (ust. 2). Przedmioty te nie mogą być następnie odebrane bez zezwolenia sądu. Takie rozwiązanie znacząco przyczynia się do zabezpieczenia majątku osoby wspieranej przed ingerencją osób niepożądanych.

Kolejny, projektowany dział odnosi się do instytucji kuratora wspierającego. Kurator ten stanowi mniej inwazyjny środek wsparcia, tj. przeznaczony jest dla osób pełnoletnich, potrzebujących jedynie faktycznego wsparcia w prowadzeniu swoich spraw. Sposób i zakres wsparcia określa sąd ustanawiając kuratora (art. 24). Istnieje zatem szeroki wachlarz możliwości ukształtowania zakresu wsparcia udzielanego przez kuratora wspierającego,

począwszy od pomocy w załatwieniu konkretnej sprawy (np. sprzedaży mieszkania), poprzez wsparcie w prowadzeniu spraw określonego rodzaju (np. prowadzenie spraw związanych z wykonywaniem umowy najmu określonego lokalu), aż po pomoc w prowadzeniu wszystkich spraw osoby wspieranej. Warto podkreślić, że pomimo ustanowienia kuratora wspierającego, to osoba, dla której go ustanowiono sama prowadzi swoje sprawy. Kurator wspierający nie może nigdy działać za osobę wspieraną.

3. Zmiany w ustawie Kodeks cywilny (przesłanki materialne ustanowienia kuratora reprezentującego i kuratora wspierającego - art. 16 - 16¹ k.c., regulacja pełnomocnictwa rejestrowanego - art. 109¹⁰ - 109¹⁸ k.c.)

Przepisy kodeksu cywilnego dotyczące sądowej ochrony osób wymagających wsparcia w korzystaniu ze zdolności do czynności prawnych skonstruowano zgodnie ze standardami międzynarodowymi. Zgodnie z art. 12 *Konwencji o Prawach Osób Niepełnosprawnych* z dnia 13 grudnia 2006 r.²⁴ (dalej: *Konwencja*) każda osoba z niepełnosprawnością, niezależnie od rodzaju i stopnia tej niepełnosprawności, ma być uznana jako podmiot praw i obowiązków oraz korzystać z takiej samej zdolności do czynności prawnej we wszystkich aspektach życia jak inne osoby. W dniach 31 marca - 11 kwietnia 2014 r. Komitet Praw Osób z Niepełnosprawnościami ONZ (dalej: Komitet) przyjął Ogólny Komentarz nr 1 w całości poświęcony interpretacji art. 12 Konwencji. Według Komitetu zdolność do czynności prawnych, a więc uznanie, że można podejmować samodzielne decyzje o znaczeniu prawnym, przysługuje każdej osobie przez sam fakt jej człowieczeństwa i nie można jej w tej zdolności ograniczać ani tym bardziej jej odbierać. Obowiązkiem każdego państwa jest według Komentarza zapewnienie wsparcia w korzystaniu z tej zdolności, przy czym wsparcie nie może w żaden sposób ograniczać osoby w jej samodzielności, ale stanowić dla niej pomoc - wystarczającą i konieczną - na tych etapach procesu decyzyjnego, na których jej potrzebuje. Wsparcie ma być zindywidualizowane, dostosowane w swojej formie i nasileniu do danej osoby i co do zasady powinno być oparte na wyborze przez nią osoby lub podmiotu wspierającego. Należy przy tym respektować życzenie osoby z niepełnosprawnością do podejmowania wszelkich albo pojedynczych decyzji samodzielnie bez jakiegokolwiek wsparcia.

²⁴ Dz. U. z 2012 r. poz. 1169 i z 2018 r. poz. 1217

W projektowanym art. 12 k.c. utrzymano zasadę, że nie mają zdolności do czynności prawnych osoby, które nie ukończyły lat trzynastu. Z uwagi na zastąpienie ubezwłasnowolnienia instrumentami wspieranego podejmowania decyzji wykreślono jednocześnie z tego przepisu zasadę, że osoby ubezwłasnowolnione całkowicie nie mają zdolności do czynności prawnych. Powyższe oznacza likwidację instytucji ubezwłasnowolnienia (zarówno całkowitego jak i częściowego), jako ingerencji w zdolność do czynności prawnej osoby pełnoletniej.

W konsekwencji powyższych zmian konieczne stało się uchylenie art. 13.

W projektowanym art. 15 k.c. utrzymano regulację dotyczącą ograniczonej zdolności do czynności prawnych małoletnich. Małoletni, którzy ukończyli trzynaście lat, mają ograniczoną zdolność do czynności prawnych. Konsekwencją ograniczenia zdolności do czynności prawnych jest zróżnicowanie możliwości samodzielnego dokonywania czynności. Wśród wszystkich czynności prawnych, które system prawa konstruuje, da się wyróżnić takie, których osoby o ograniczonej zdolności do czynności prawnych mogą dokonywać samodzielnie, takie, których dokonywanie przez te osoby nie jest w ogóle dopuszczalne, oraz takie, których dokonanie przez osobę o ograniczonej zdolności do czynności prawnych wymaga zgody jej przedstawiciela ustawowego.

Projektowany art. 16 k.c. reguluje sądowy instrument w postaci kuratora reprezentującego, który ma być ustanawiany dla osoby pełnoletniej potrzebującej wsparcia, jeśli w pewnym zakresie nie jest w stanie postrzegać lub oceniać rzeczywistości albo samodzielnie kierować swoim postępowaniem, a jest to konieczne dla ochrony jej praw lub interesów. Oznacza to, że taka ingerencja sądu jest możliwa w ściśle określonych przypadkach, gdy inne środki są niewystarczające do osiągnięcia celu jakim jest zapewnienie ochrony praw lub interesów osoby potrzebującej wsparcia. Kurator może być ustanowiony do załatwienia konkretnej sprawy, prowadzenia spraw określonego rodzaju, a w razie, gdy osoba potrzebuje wszechstronnego wsparcia, nawet do prowadzenia wszelkich spraw (§ 2 art. 16 k.c.).

Projektowana regulacja ma zapewnić korzystanie ze zdolności do czynności prawnych dostosowane do stanu zdrowia konkretnej osoby, przy uwzględnieniu faktu, że stan takiej osoby może się zmieniać, a zmiany te czasami mogą być dynamiczne. Projekt odchodzi od dotychczasowej, sztywnej regulacji ustanowienia opiekuna prawnego dla osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie na czas nieokreślony. Wprowadzana regulacja wymusza okresową ocenę stanu osoby, dla której istnieje potrzeba ustanowienia kuratora reprezentującego i dostosowanie zakresu reprezentacji do jej aktualnego stanu zdrowia.

W projektowanym § 3 art. 16 k.c. uregulowano, że rodzaje spraw, w których osoba wspierana może działać jedynie za zgodą kuratora albo w których kurator może działać w jej imieniu określa sąd. . Założeniem projektodawcy było pozostawienie osobie potrzebującej wsparcia możliwie najszerszego zakresu samodzielności. W praktyce oznaczać to powinno, że sąd każdorazowo, indywidualnie do potrzeb danej osoby ustali zakres działania kuratora i określi rodzaj spraw dokonywanych przez osobę potrzebującą wsparcia za zgodą kuratora albo w jej imieniu.

W projektowanym § 4 art. 16 k.c. wskazano, że ze względu na szczególne okoliczności sąd może ustanowić więcej niż jednego kuratora reprezentującego o różnym zakresie umocowania. Jeśli kuratorami mają być rodzice lub przysposabiający pełnoletniego, sąd może zdecydować, że będą mieli ten sam zakres umocowania. Zasadność ustanowienia kilku kuratorów może wynikać z ilości spraw, przy których wymagane jest wsparcie lub szczególna sytuacja osobista osoby potrzebującej wsparcia.

W projektowanym § 5 art. 16 k.c. uregulowano sytuację, kiedy sąd nie powołuje kuratora reprezentującego. Dzieje się to tylko wówczas, jeżeli interesy osoby są wystarczająco chronione w inny sposób. Dotyczy to sytuacji, gdy powstało umocowanie pełnomocnika rejestrowanego bądź gdy dla wsparcia danej osoby wystarczające jest ustanowienie kuratora wspierającego. W wymienionych sytuacjach powołanie kuratora reprezentującego będzie zbędne, bowiem interesy osoby będą wystarczająco chronione za pośrednictwem innych instrumentów. Istotą projektowanej regulacji jest wskazanie jak powinien działać system wsparcia dla osoby, która w pewnym zakresie nie jest w stanie postrzegać lub oceniać rzeczywistości albo samodzielnie kierować swoim postępowaniem.

Projektowany art. 16¹ § 1 k.c. reguluje instytucję sądowego instrumentu w postaci kuratora wspierającego, który ma być ustanawiany dla osoby pełnoletniej w wypadku, gdy ochrona praw i interesów takiej osoby nie wymaga ustanowienia kuratora reprezentującego, a osoba ta potrzebuje faktycznego wsparcia w prowadzeniu jej spraw. Rolą kuratora wspierającego będzie wsparcie faktyczne osoby pełnoletniej w prowadzeniu przez nią jej spraw, oznacza to rolę zbliżoną do „asystencji”. W wypadku podejmowania przez osobę wspieraną czynności prawnych, rolą kuratora może być np. udzielenie mu pomocy w skontaktowaniu go z właściwym prawnikiem lub w zgromadzeniu odpowiednich dokumentów niezbędnych do dokonania określonej czynności prawnej.

W projektowanym § 2 art. 16¹ k.c. wskazano, że sąd ustanawiając kuratora reprezentującego może jednocześnie ustanowić go kuratorem wspierającym w określonym

zakresie. W takich przypadkach do oceny sądu będzie należało ustalenie zakresu działania kuratora reprezentującego oraz wspierającego.

Projektowany art. 18 § 1 k.c. reguluje konsekwencje braku wymaganej zgody przedstawiciela ustawowego albo kuratora reprezentującego na dokonanie czynności prawnych, przez którą osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych albo osoba, dla której ustanowiono kuratora reprezentującego zaciąga zobowiązanie lub rozporządza swoim prawem. Pomimo literalnego brzmienia art. 18 § 1 k.c. umowa zawarta przez osobę z ograniczoną zdolnością do czynności prawnych albo osobę, dla której ustanowiono kuratora reprezentującego nie jest nieważna, lecz bezskuteczna. Twierdzenie o jej bezskuteczności wywodzi się z możliwości jej następczego potwierdzenia bądź przez przedstawiciela ustawowego albo sam podmiot czynności po uzyskaniu przez niego pełnoletności albo przez kuratora reprezentującego.

Projektowany przepis dotyczy jedynie umów, do których zawarcia wymagana jest zgoda przedstawiciela ustawowego albo kuratora reprezentującego. Przepis wyraźnie odróżnia zgodę wyrażoną przed złożeniem oświadczenia i potwierdzenie po jej zawarciu. Brak zgody oznacza zarówno wyraźną odmowę zgody, jak i sytuację, w której osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych albo osoba, która ma ustanowionego kuratora reprezentującego zawarła umowę bez wiedzy przedstawiciela ustawowego czy kuratora reprezentującego tj. nie prosząc o zgodę. Potwierdzenie może nastąpić w dowolnym czasie, chyba że druga strona umowy wyznaczy na to odpowiedni termin. Potwierdzenia może dokonać przedstawiciel ustawowy, kurator reprezentujący lub sam dokonujący czynności, jeśli uzyskał pełną zdolność do czynności prawnych albo po uchyleniu orzeczenia w przedmiocie ustanowienia kuratora reprezentującego bądź po upływie okresu na jaki został ustanowiony bądź po zmianie orzeczenia o sposobie reprezentacji w zakresie którego mieściła się potwierdzana umowa (projektowany § 2¹ art. 18).

Projektowany art. 18 § 3 k.c. reguluje, że umowa dotknięta bezskutecznością zawieszoną stanowi podstawę dla spełnienia świadczeń przez obie strony. Druga strona umowy, nie może powoływać się na brak zgody jej przedstawiciela ustawowego bądź kuratora, może jednak wyznaczyć mu odpowiedni termin do potwierdzenia umowy i staje się wolna po bezskutecznym upływie tego terminu. W okresie pomiędzy zawarciem umowy a ostatecznym wyjaśnieniem, czy jest ona ważna, istnieje stan niepewności (nieważności zawieszonej), który pozwala nazwać samą umowę kulejącą (*negotium claudicans*). Druga strona umowy chcąc uwolnić się od skutków prawnych danej umowy może wyznaczyć termin jej potwierdzenia przez przedstawiciela ustawowego lub kuratora reprezentującego, w przypadku jej

potwierdzenia musi umowę wykonać i nie może żądać zwrotu już spełnionego świadczenia. Natomiast w przypadku braku potwierdzenia umowy w wyznaczonym terminie staje się ona wolna od zaciągniętych zobowiązań, ponieważ umowa staje się wtedy definitywnie nieważna. Tak skonstruowany przepis chroni bezpieczeństwo obrotu poprzez uwzględnienie interesów drugiej strony czynności prawnej. W przypadku, gdy umowa z powodu braku potwierdzenia lub bezskutecznego upływu terminu wyznaczonego przez drugą stronę umowy stanie się nieważna, dla obu stron powstają roszczenia o zwrot spełnionych świadczeń (*condictio causa finita*, art. 410 KC).

Projektowany art. 18¹ k.c. stanowi o sankcji przewidzianej dla jednostronnych czynności prawnych przedsięwziętych przez osobę z ograniczoną zdolnością do czynności prawnych albo osobę wspieraną, która ma ustanowionego kuratora reprezentującego. Sankcją w przypadku dokonania takiej czynności jest jej nieważność.

Projektowany art. 19 k.c. reguluje sankcję dla czynności prawnych, które zostały dokonane przez kuratora reprezentującego bez wymaganego zezwolenia sądu. Czynności takie są nieważne.

Projektowany art. 20 k.c. reguluje, że osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych albo osoba dla której ustanowiono kuratora reprezentującego może bez zgody przedstawiciela ustawowego albo kuratora reprezentującego zawierać umowy należące do umów powszechnie zawieranych w drobnych bieżących sprawach życia codziennego. W dotychczasowym art. 62 k.c. dokonano zmiany poprzez wykreślenie pojęcia: „utracił zdolność do czynności prawnych”. Zmiana ta jest podyktowana wprowadzoną zasadą, że każda osoba uzyskuje pełną zdolność do czynności prawnych w chwili uzyskania pełnoletności i nie może jej utracić na skutek żadnego późniejszego zdarzenia prawnego.

Projekt przewiduje zmianę art. 82 k.c. W zdaniu pierwszym alternatywę rozłączną „albo” zastąpiono spójnikiem „lub”. Taka zmiana pozwoli na wyeliminowanie wątpliwości interpretacyjnych. Dodatkowo, wykreślono zdanie drugie: „Dotyczy to w szczególności choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego, chociażby nawet przemijającego, zaburzenia czynności psychicznych”. Zdanie to uległo wykreśleniu z uwagi na jego stygmatyzujący charakter oraz definicję „zaburzeń psychicznych”, która jest uregulowana w art. 3 pkt 1 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. z 2024 r. poz. 917, dalej: „ZdrPsychU”). Według ustawy pojęcie zaburzeń psychicznych odnosi się do osoby: a) chorej psychicznie (wykazującej zaburzenia psychotyczne), b) upośledzonej umysłowo, c) wykazującej inne zakłócenia czynności psychicznych, które zgodnie ze stanem wiedzy medycznej zaliczane są do zaburzeń psychicznych, a osoba ta wymaga świadczeń

zdrowotnych lub innych form pomocy i opieki niezbędnych do życia w środowisku rodzinnym lub społecznym.

Zmiany dotyczące uzyskania pełnej zdolności do czynności prawnych z chwilą osiągnięcia pełnoletności i brak możliwości utraty tej zdolności poprzez orzeczenie ubezwłasnowolnienia, spowodowały konieczność zmiany innych przepisów k.c. Konsekwencją powyższego jest: zmiana § 2 w art. 109², z którego wynika, że prokurentem może być pełnoletnia osoba fizyczna, dla której nie został ustanowiony kurator reprezentujący albo umocowany pełnomocnik rejestrowany a także w art. 109⁷ uchylenie § 4 oraz zmiana § 3. Z regulacji tej wynika, że prokura wygasa wraz ze śmiercią prokurenta, chwilą powstania umocowania pełnomocnika rejestrowanego dla prokurenta albo ustanowienia kuratora reprezentującego dla prokurenta. W sytuacjach, gdy ze względu na okoliczności wskazane w art. 16 k.c. oraz 109¹⁰ k.c. za prokurenta określone czynności będą wykonywać inne osoby, prokura traci swój sens.

Pełnomocnictwo rejestrowane

Regulacja dotycząca pełnomocnictwa rejestrowanego wprowadzona została w projektowanych zmianach poprzez dodanie w księdze pierwszej w tytule IV w dziale VI po rozdziale III rozdziału IV pt. „Pełnomocnictwo rejestrowane”.

Dotychczasowe regulacje prawne nie przewidywały możliwości udzielenia pełnomocnictwa rejestrowanego. Projekt stanowi novum w polskim porządku krajowym. Projektowana regulacja przewiduje ukształtowanie pełnomocnictwa rejestrowanego jako jednostronnej czynności prawnej. Tak ukształtowane pełnomocnictwo rejestrowane wpisuje się w ogólny model pełnomocnictwa funkcjonujący w polskim porządku prawnym.

Zgodnie z ogólną koncepcją instytucji pełnomocnictwa w systemie prawa polskiego, wynikającą z treści art. 96 k.c.: „*Umocowanie do działania w cudzym imieniu może opierać się na ustawie (przedstawicielstwo ustawowe) albo na oświadczeniu reprezentowanego (pełnomocnictwo)*”.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazano, że: „*(...) udzielenie pełnomocnictwa nie jest umową, lecz jednostronną czynnością prawną. Zalicza się ją do czynności prawnych upoważniających, która sama przez się nie rodzi po stronie pełnomocnika obowiązku*

wykonania umocowania.”²⁵. Podobnie, w innym orzeczeniu Sąd Najwyższy wskazał, że „czynność prawna mająca na celu udzielenie pełnomocnictwa innej osobie jest czynnością jednostronną, skierowaną do pełnomocnika.”²⁶.

W systemie prawa polskiego instytucja pełnomocnictwa ma zawsze charakter jednostronnej czynności prawnej, co oczywiście nie wyklucza istnienia stosunku podstawowego (umowy) określającego zasady jego wykonywania.

Projektowana regulacja przewiduje, że osoba pełnoletnia, dla której nie ustanowiono kuratora reprezentującego, może udzielić pełnomocnictwa na wypadek, gdyby w przyszłości ze względu na stan zdrowia nie była w stanie samodzielnie kierować swoim postępowaniem (pełnomocnictwo rejestrowane) (art. 109¹⁰ § 1). Zgodnie z projektowaną regulacją powstanie umocowania pełnomocnika rejestrowanego następuje z chwilą wpisu przez notariusza protokołu poświadczenia pełnomocnictwa rejestrowanego w Rejestrze Pełnomocnictw, dokonywanego na zasadach określonych w przepisach odrębnych (art. 109¹⁰ § 5).

Stosownie do treści projektowanego art. 109¹⁰ § 2 pełnomocnictwo rejestrowane obejmuje umocowanie do wszystkich czynności związanych z osobą i majątkiem mocodawcy, w tym do wyrażania w imieniu mocodawcy zgody albo odmowy zgody na udzielanie świadczeń zdrowotnych, a także do reprezentowania mocodawcy we wszystkich postępowaniach przed sądami, innymi organami władzy publicznej oraz sądami polubownymi. Pojęcie świadczeń zdrowotnych należy rozumieć zgodnie z definicją zawartą w art. 2 ust. 1 pkt 10 ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (Dz.U. z 2024 r. poz. 799 z późn. zm.).

Innymi słowy, przewiduje się, że pełnomocnictwo rejestrowane będzie stanowiło upoważnienie do zajmowania się sprawami osobistymi i majątkowymi reprezentowanego. Uprawnienia pełnomocnika rejestrowanego dotyczyć będą zarówno czynności o charakterze prawnym, jak i faktycznym - takich, do których uprawniony byłby sam mocodawca, za wyjątkiem czynności prawnych, których dokonać może osobiście jedynie mocodawca.

Pełnomocnik rejestrowany będzie także umocowany do reprezentowania mocodawcy we wszystkich postępowaniach przed sądami, innymi organami władzy publicznej oraz sądami polubownymi. Zgodnie z projektowanymi przepisami w postępowaniu cywilnym osoba, dla której został umocowany pełnomocnik rejestrowany, będzie podejmowała czynności procesowe przez tego pełnomocnika (projektowany art. 66 § 3 Kodeksu postępowania cywilnego). Odpowiednie regulacje przewiduje się m.in. w postępowaniu karnym (zob. projektowany art. 51 § 2 Kodeksu postępowania karnego oraz projektowany art. 76 § 2 Kodeksu

²⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 marca 2013 r., sygn. akt II CSK 458/12, LEX nr 1324268.

²⁶ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31 sierpnia 2018 r., sygn. akt I CSK 548/17, LEX nr 2555764.

postępowania karnego) oraz w postępowaniu administracyjnym i przed sądami administracyjnymi (zob. projektowany art. 30 § 7 Kodeksu postępowania administracyjnego, projektowany art. 27 § 4 ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi).

Należy mieć na względzie, że konieczną przesłanką powstania umocowania pełnomocnika rejestrowanego jest zaistnienie takiego stanu zdrowia, który powoduje niemożność samodzielnego kierowania swoim postępowaniem przez mocodawcę. Konieczne jest zatem, aby pełnomocnik rejestrowany działał za mocodawcę także w postępowaniach przed sądami, innymi organami władzy publicznej oraz sądami polubownymi. Oczywiście stan zdrowia i jego tak poważne konsekwencje mogą mieć przemijający charakter i wówczas nie ma przeszkód, aby mocodawca odwołał pełnomocnictwo rejestrowane, gdy chce samodzielnie działać w procesie.

Ponadto projektowana regulacja przewiduje, że pełnomocnictwa rejestrowanego nie będzie można ograniczyć ze skutkiem wobec osób trzecich (art. 109¹⁰ § 3). Proponowane rozwiązanie, wzorowane na regulacji dotyczącej instytucji prokury, wynika z zamierzenia projektodawcy pełnego zabezpieczenia interesów mocodawcy na wypadek, gdy ten nie będzie mógł samodzielnie kierować swoim postępowaniem. Istotne jest przy tym również ułatwienie, usprawnienie i zagwarantowanie pewności czynności prawnych podejmowanych przez osoby trzecie z pełnomocnikiem rejestrowanym.

Umożliwienie ograniczenia zakresu pełnomocnictwa rejestrowanego względem osób trzecich, zgodnie z wolą mocodawcy, mogłoby doprowadzić do jego faktycznego ubezskutecznienia, z powodu np. zbyt wąskiego w stosunku do potrzeb mocodawcy określenia jego zakresu. W takim przypadku pełnomocnik mógłby występować sporadycznie albo w sprawach prostych. Istnieje ponadto ryzyko takiego sformułowania treści umocowania, że problematyczne może się okazać odczytanie rzeczywistej woli mocodawcy, co z kolei może powodować praktyczne problemy przy podejmowaniu czynności przez pełnomocnika rejestrowanego.

Ustawowe określenie przedmiotowego zakresu pełnomocnictwa rejestrowanego ma na celu także ograniczenie konieczności ingerencji sądu w sferę wykonywania praw podmiotowych mandanta. Ograniczenie zakresu przedmiotowego pełnomocnictwa może prowadzić do sytuacji, w których, wobec braku ujęcia określonych spraw w pełnomocnictwie, ze względu na brak odpowiedniej przezorności ze strony mocodawcy, konieczna będzie ingerencja sądu w sferę wykonywania jego praw podmiotowych. Ograniczony zakres

umocowania mógłby nie spełniać swej roli, jaką jest brak konieczności włączenia sądów w celu ustanowienia reprezentanta dla ochrony mocodawcy.

Istnieje wreszcie, pomimo uczestniczenia notariusza w procesie jego formułowania, ryzyko takiego sformułowania treści pełnomocnictwa, który uczyni zakres umocowania pełnomocnika na kanwie konkretnej sprawy problematycznym. W szczególności może zachodzić konieczność dokonywania wykładni pełnomocnictwa, w związku z wątpliwościami co do umocowania pełnomocnika rejestrowanego do dokonania danej czynności, co pociągałoby za sobą konieczność określenia organu właściwego dla dokonania tej wykładni, co komplikowałoby regulację i czyniło, w zamyśle podstawowy i niewymagający ingerencji sądu środek ochrony osoby dorosłej, skomplikowanym i nieoperatywnym. O ile w odniesieniu do czynności wymagających dochowania formy aktu notarialnego można założyć, że w przypadku odmowy dokonania czynności notarialnej wiążącej wykładni oświadczenia woli mandanta może dokonać sąd rozpoznający zażalenie na odmowę dokonania czynności, to możliwość ta odpadałaby przy czynnościach takiej formy niewymagających. Istnieje również ryzyko, że w przypadku sporu na tle czynności dokonanej przez pełnomocnika w formie aktu notarialnego, sąd rozpoznający spór mógłby dokonać wykładni odmiennej od tej przyjętej przez notariusza. Również te względy przemawiają za ustawowym określeniem zakresu przedmiotowego umocowania pełnomocnika rejestrowanego.

Zgodnie z projektowanym art. 109¹⁰ § 4 oświadczenie mocodawcy jest składane osobiście w formie aktu notarialnego i podlega wpisowi w Rejestrze Pełnomocnictw. Z uwagi na swoją doniosłość, pełnomocnictwo rejestrowane powinno być sporządzone w formie aktu notarialnego. Przemawia za tym także bezpieczeństwo obrotu prawnego i konieczność zapewnienia właściwego poziomu merytorycznego sporządzanych dokumentów. Z tych samych względów, odwołanie pełnomocnictwa przez mocodawcę oraz zrzeczenie się umocowania przez pełnomocnika powinno wymagać zachowania tej samej formy. Stosownie do treści proponowanego art. 109¹⁷ odwołanie oraz zrzeczenie pełnomocnictwa rejestrowanego wymaga formy aktu notarialnego i podlega wpisowi w Rejestrze Pełnomocnictw.

Specyfika wykonywanych przez pełnomocnika rejestrowanego uprawnień oraz stan świadomości reprezentowanego, przemawia za tym, aby pełnomocnikiem rejestrowanym mogła być ustanowiona wyłącznie osoba pełnoletnia, dla której nie został ustanowiony kurator reprezentujący albo umocowany pełnomocnik rejestrowany, zaś udzielić pełnomocnictwa rejestrowanego mogła jedynie osoba pełnoletnia, dla której nie został ustanowiony kurator reprezentujący (projektowany art. 109¹¹ § 1 oraz projektowany art. 109¹⁰ § 1).

Projektowany art. 109¹¹ § 2 stanowi, że pełnomocnictwa rejestrowanego można udzielić tylko jednej osobie. Stosownie do treści proponowanego art. 109¹¹ § 3 udzielając pełnomocnictwa rejestrowanego można wskazać inną osobę jako pełnomocnika rejestrowanego na wypadek, gdyby ustanowiony pełnomocnik nie mógł lub nie chciał być pełnomocnikiem (rejestrowany pełnomocnik podstawiony).

Udzielenie pełnomocnictwa rejestrowanego nie spowoduje utraty zdolności do czynności prawnych. Dla zachowania prostoty instytucji zasadne jest, aby pełnomocnictwo rejestrowane było wykonywane jednoosobowo. Pozwoli to niewątpliwie uniknąć ewentualnych sytuacji konfliktowych między pełnomocnikami w zakresie reprezentacji interesów mocodawcy. Przyjmuje się, że udzielenie pełnomocnictwa rejestrowanego jest czynnością osobistą, czego konsekwencją jest wdrożenie rozwiązania funkcjonującego już na gruncie prawa spadkowego, mianowicie w art. 944 § 2 k.c., i przyjęcie, że tak jak w przypadku sporządzenia testamentu, pełnomocnictwa rejestrowanego nie będzie można udzielić przez przedstawiciela. Niemniej jednak, udzielając pełnomocnictwa mocodawca będzie mógł wskazać inną osobę jako pełnomocnika rejestrowanego na wypadek, gdyby ustanowiony przez niego pełnomocnik nie mógł lub nie chciał wykonywać pełnomocnictwa (rejestrowany pełnomocnik podstawiony). Zasadniczo jednak pełnomocnictwo rejestrowane będzie mogło być wykonywane tylko przez jedną osobę.

Proponuje się, aby pełnomocnictwo rejestrowane podlegało wpisowi do właściwego rejestru na zasadach określonych w przepisach odrębnych, tj. do Rejestru Pełnomocnictw (dalej: *Rejestr*) utworzonego i prowadzonego w systemie teleinformatycznym przez Krajową Radę Notarialną oraz było sporządzane przez notariusza przy udziale pełnomocnika rejestrowanego. W konsekwencji w projekcie przewidziano wprowadzenie stosownych regulacji w ustawie z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie (Dz. U. z 2024 r. poz. 1001) - o czym niżej (zob. Zmiany wprowadzane do ustawy – Prawo o notariacie).

Jak wskazano powyżej projekt przewiduje, że umocowanie pełnomocnika rejestrowanego powstanie z chwilą dokonania wpisu protokołu poświadczenia pełnomocnictwa w Rejestrze Pełnomocnictw. Notariusz sporządzi protokół poświadczenia pełnomocnictwa rejestrowanego na wniosek pełnomocnika rejestrowanego i przy jego udziale, po złożeniu przez niego dwóch stosownych zaświadczeń lekarskich, z których wynikać będzie, że mocodawca znajduje się w stanie uniemożliwiającym samodzielne kierowanie swoim postępowaniem (projektowany art. 95zo Prawa o notariacie oraz projektowany art. 42a ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentysty). Rejestrowany pełnomocnik podstawiony będzie mógł natomiast wystąpić z wnioskiem o sporządzenie protokołu poświadczenia pełnomocnictwa, jeżeli

umocowanie pełnomocnika rejestrowanego nie może powstać na skutek okoliczności, o których mowa w art. 109¹⁶ ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny bądź wygasało (projektowany art. 95zo § 3 Prawa o notariacie).

Pomiędzy mocodawcą oraz pełnomocnikiem rejestrowanym może istnieć wewnętrzny stosunek podstawowy regulujący zasady wykonywania pełnomocnictwa. W przypadku braku unormowania stosunku podstawowego pomiędzy mocodawcą oraz pełnomocnikiem rejestrowanym, do czynności podejmowanych przez pełnomocnika rejestrowanego zastosowanie znajdują przepisy o prowadzeniu cudzych spraw bez zlecenia. Wspomniane przepisy regulują m.in. kwestie należytej staranności w działaniu, złożenia rachunku z prowadzonych czynności oraz zwrotu poniesionych kosztów i wydatków.

W przypadku wyrządzenia mocodawcy szkody przez pełnomocnika rejestrowanego możliwe będzie dochodzenie odszkodowania na zasadach ogólnych, tj. w zależności od rodzaju stosunku podstawowego z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania, bądź z tytułu czynów niedozwolonych. Obowiązek zachowania przez prowadzącego cudze sprawy bez zlecenia należytej staranności odpowiada zasadzie ogólnej wykonywania zobowiązań. Pomimo że prowadzący cudze sprawy bez zlecenia podejmuje czynności z własnej inicjatywy i bez obowiązku w tym zakresie, to na skutek jego działań dochodzi do powstania stosunku obligacyjnego między nim a osobą, której sprawy prowadzi. Naruszenie obowiązku działania z należyłą starannością stanowi podstawę pociągnięcia gestora do odpowiedzialności za wyrządzoną szkodę na zasadach określonych w art. 471 i następnych k.c.

Dążąc do zapewnienia ochrony interesów mocodawcy po powstaniu umocowania pełnomocnika rejestrowanego, należy nałożyć na pełnomocnika rejestrowanego obowiązek uzyskania zezwolenia sądu w ważniejszych sprawach, które dotyczą osoby i majątku mocodawcy, w szczególności wyodrębnionych w odniesieniu do poszczególnych kategorii przedmiotów majątkowych z uwagi na ich znaczną wartość, gospodarcze znaczenie, a w odniesieniu do darowizn – ich nieodpłatny charakter. Czynność prawna dokonana bez wymaganego zezwolenia sądu skutkować będzie jej nieważnością (projektowany art. 109¹² § 1-2).

Ponadto, mając na celu ochronę interesów mocodawcy po powstaniu umocowania pełnomocnika rejestrowanego, w projektowanym art. 109¹³ § 1 przewiduje się, że pełnomocnik rejestrowany nie może:

- być drugą stroną czynności prawnej, której dokonuje w imieniu mocodawcy, chyba że polega ona na bezpłatnym przysporzeniu na rzecz mocodawcy,

- reprezentować mocodawcy przy dokonywaniu czynności prawnej między mocodawcą a inną osobą, której jest kuratorem reprezentującym lub umocowanym pełnomocnikiem rejestrowanym albo innym reprezentantem,
- reprezentować mocodawcy przy dokonywaniu czynności prawnej między mocodawcą a małżonkiem pełnomocnika rejestrowanego, osobą pozostającą z pełnomocnikiem rejestrowanym we wspólnym pożyciu, jego zstępny, wstępny lub rodzeństwem, chyba że czynność prawna polega na bezpłatnym przysporzeniu na rzecz mocodawcy.

Zgodnie z projektowanym art. 109¹³ § 2 przepis § 1 znajdzie odpowiednie zastosowanie w postępowaniu przed sądem lub innym organem władzy publicznej. Natomiast proponowany art. 109¹³ § 3 przewiduje ustanowienie przez sąd kuratora do dokonania czynności, o których mowa w § 1 oraz § 2 projektowanego art. 109¹³.

W proponowanym brzmieniu, art. 109¹⁴ przewiduje, że z chwilą powstania umocowania pełnomocnika rejestrowanego wygasają pełnomocnictwa udzielone przez mocodawcę, obejmujące umocowanie do czynności wchodzących w zakres pełnomocnictwa rejestrowanego za wyjątkiem pełnomocnictw w postępowaniach przed sądami, innymi organami władzy publicznej oraz sądami polubownymi, a także pełnomocnictw, w stosunku do których mocodawca zrzekł się odwołania lub niewygasających na wypadek śmierci mocodawcy oraz prokury. Zakłada się, że pełnomocnictwo rejestrowane, ze względu na szczególne zaufanie łączące mocodawcę z mandatariuszem, wynikające już z przesłanek jego udzielenia oraz zakresu umocowania powinno być wykonywane przez pełnomocnika osobiście. Podstawa ta wyklucza możliwość udzielenia pełnomocnictwa w oparciu o przesłankę stosunku prawnego będącego podstawą pełnomocnictwa (art. 106 in fine k.c.). W projektowanym art. 109¹⁵ przewiduje się jednak, że pełnomocnik rejestrowany może ustanowić dla mocodawcy innego pełnomocnika do dokonania poszczegółnej czynności, jak również pełnomocnika procesowego. Z uwagi na ustawowy, szeroki zakres umocowania pełnomocnika, należy dopuścić możliwość incydentalnego powierzenia dokonania także poszczegółnej czynności dalszemu pełnomocnikowi. Należy zauważyć, że umocowanie na podstawie pełnomocnictwa rejestrowanego może trwać przez długi czas. Dopuszczalne jest umocowanie osoby trzeciej do działania w incydentalnej, konkretnej sprawie - np. załatwienia sprawy urzędowej. Powyższe nie oznacza powierzenia prowadzenia spraw mocodawcy za pełnomocnika. W celu ochrony interesów mocodawcy projektodawca wprowadził instytucję nadzoru nad wykonywaniem pełnomocnictwa rejestrowanego, w tym konieczność udzielania przez pełnomocnika rejestrowanego informacji, czy ustanowił dla mocodawcy innych pełnomocników.

Ustanowienie pełnomocnika na podstawie projektowanego art. 109¹⁵ Kodeksu cywilnego nie wyłącza zastosowania ustawowych regulacji dotyczących pełnomocnika rejestrowanego, mających na celu ochronę interesów mocodawcy, przewidzianych np. w projektowanym art. 109¹² (konieczność uzyskania przez pełnomocnika rejestrowanego zgody na dokonanie określonych czynności w ważniejszych sprawach, które dotyczą osoby i majątku mocodawcy) czy w projektowanym art. 109¹³ (regulacja dot. tzw. „konfliktu interesów”).

Projektowana regulacja enumeratywnie wskazuje przypadki wygaśnięcia umocowania pełnomocnika rejestrowanego (projektowany art. 109¹⁶ § 3) . Umocowanie pełnomocnika rejestrowanego wygaśnie z chwilą:

- odwołania pełnomocnictwa rejestrowanego;
- zrzeczenia się pełnomocnictwa rejestrowanego;
- śmierci mocodawcy;
- śmierci pełnomocnika;
- ustanowienia dla pełnomocnika rejestrowanego kuratora reprezentującego;
- powstania umocowania pełnomocnika rejestrowanego dla tego pełnomocnika.

Natomiast w przypadku, gdy ww. sytuacje zajdą po udzieleniu pełnomocnictwa rejestrowanego, umocowanie nie będzie mogło powstać (projektowany art. 109¹⁶ § 1). Umocowanie pełnomocnika rejestrowanego wygaśnie nadto w przypadku uprawomocnienia się postanowienia sądu o zwolnieniu pełnomocnika rejestrowanego (projektowany art. 109¹⁶ § 3). Jednakże przewiduje się, że ogłoszenie upadłości mocodawcy nie spowoduje wygaśnięcia pełnomocnictwa rejestrowanego (projektowany art. 109¹⁶ § 4). Przewiduje się, że ustanowienie kuratora reprezentującego nie wyłącza powstania umocowania pełnomocnika rejestrowanego. Po powstaniu umocowania kuratela wygasa (projektowany art. 109¹⁶ § 2).

Projekt przewiduje szczegółowe regulacje dotyczące wpisywania do Rejestru Pełnomocnictw informacji o niepowstaniu albo wygaśnięciu umocowania pełnomocnika rejestrowanego (zob. projektowany art. 95zs – Prawa o notariacie).

W przypadku zrzeczenia się wykonywania pełnomocnictwa rejestrowanego po sporządzeniu protokołu poświadczenia pełnomocnictwa, projekt przewiduje, że notariusz zawiadamiać będzie pełnomocnika podstawionego (projektowany art. 95zn § 9 – Prawa o notariacie).

W celu pełnego zabezpieczenia interesów mocodawcy po powstaniu umocowania pełnomocnika rejestrowanego, projekt przewiduje sprawowanie przez sąd nadzoru nad pełnomocnikiem rejestrowanym (projektowany art. 543² Kodeksu postępowania cywilnego), jak również, że sąd będzie mógł zwolnić pełnomocnika rejestrowanego, jeżeli jego działania lub zaniechania są sprzeczne z wolą mocodawcy, zagrażają jego interesom albo je naruszają (projektowany art. 109¹⁸).

Projektowany art. 121 pkt 2 tj. reguluje kolejną przeszkodę w dochodzeniu roszczenia powodującą zawieszenie biegu przedawnienia. Bieg przedawnienia nie rozpoczyna się, a rozpoczęty ulega zwieszeniu co do roszczeń, które przysługują osobom dla których ustanowiono opiekuna, kuratora reprezentującego albo umocowano pełnomocnika rejestrowanego przeciwko osobom sprawującym opiekę, kuratorom reprezentującym lub pełnomocnikom rejestrowanym - przez czas sprawowania przez te osoby opieki lub kurateli albo istnienia umocowania. Jeżeli przeszkoda występuje w chwili, gdy bieg przedawnienia powinien się rozpocząć (w dniu wymagalności roszczenia), początek biegu przedawnienia następuje po ustaniu przeszkody. Jeżeli przeszkoda pojawia się w chwili, gdy przedawnienie już biegnie, okres przedawnienia przedłuża się o czas trwania przeszkody, a po jej ustaniu biegnie dalej.

Z uwagi na wprowadzane zmiany i likwidację instytucji ubezwłasnowolnienia w art. 122 uchylono § 3.

Wobec braku możliwości utraty zdolności do czynności prawnych poprzez orzeczenie ubezwłasnowolnienia zmieniono art. 747 k.c. i 748 k.c.

Z tego samego względu zmianie uległ również art. 899 § 1 k.c., który dostosowano do proponowanych rozwiązań poprzez wykreślenie możliwości braku posiadania zdolności do czynności prawnych przez darczyńcę w przypadku przebaczenia obdarowanemu. Wobec tego darowizna nie może być odwołana z powodu niewdzięczności, jeżeli darczyńca obdarowanemu przebaczył. Przebaczenie jest skuteczne, gdy nastąpiło z dostatecznym rozeznaniem. Darczyńca powinien więc obejmować świadomością wszystkie okoliczności, które mogą mieć istotny, z jego indywidualnego punktu widzenia, wpływ na przebaczenie.²⁷

Z uwagi na uchylenie przepisów dotyczących ubezwłasnowolnienia, w porządku prawnym nie będzie pojęcia: „osoby ubezwłasnowolnionej”. Dodatkowo przepisy ustawy wprowadzają nową instytucję: pełnomocnika rejestrowanego. W konsekwencji, w art. 901 k.c.

²⁷ K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), Kodeks cywilny. Komentarz. Wyd. 32, Warszawa 2024

treść § 1 uległa zmianie poprzez zastąpienie pojęcia przedstawiciela osoby ubezwłasnowolnionej pojęciem pełnomocnika rejestrowanego albo kuratora reprezentującego.

Brak zdolności do czynności prawnych aktualnie odnosić się będzie wyłącznie do kryterium wieku. Konsekwencją powyższego stała się w art. 930 zmiana § 1 i uchylenie § 2, w art. 944 zmiana § 1, w art. 1010 zmiana § 1 i uchylenie § 2.

W dotychczasowym brzmieniu art. 956 pkt 1 osoba pozbawiona pełnej zdolności do czynności prawnych nie mogła być świadkiem przy sporządzaniu testamentu. Z uwagi jednak na wprowadzane regulacje i brak możliwości utraty zdolności do czynności prawnych, konieczne stało się uzupełnienie katalogu przesłanek wyłączających zdolność do bycia świadkiem przy sporządzaniu testamentu o osoby, które z jakichkolwiek powodów znajdują się w stanie wyłączającym świadome lub swobodne podjęcie decyzji i wyrażenie woli (art. 956 pkt 1¹).

Usunięcie instytucji ubezwłasnowolnienia z polskiego prawa wywołało także konieczność użycia w art. 1032 § 2 bardziej opisowego sformułowania w miejsce „(...) co do którego istnieje podstawa do jego ubezwłasnowolnienia”. Zwrot ten zastąpiono pojęciem „spadkobiercy, który nie jest w stanie postrzegać lub oceniać rzeczywistości albo samodzielnie kierować swoim postępowaniem”.

4. Zmiany w ustawie – Kodeks rodzinny i opiekuńczy

Zmiany w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym mają co do zasady charakter wynikowy wobec reformy znoszącej instytucję ubezwłasnowolnienia i zastępującej ją modelem wspieranego podejmowania decyzji. Nowe regulacje nie pozbawiają ochrony małoletnich, w sytuacji gdy dla jednego z rodziców ustanowiono kuratora reprezentującego. Aktualnie, gdy nastąpiło orzeczenie ubezwłasnowolnienia (zarówno całkowitego jak i częściowego) rodzic tracił z mocy prawa władzę rodzicielską nad swoimi dziećmi i na czas trwania ubezwłasnowolnienia nie mogła mu ona przysługiwać. Po wejściu w życie projektowanych przepisów osoba wspierana zawsze będzie miała pełną zdolność do czynności prawnych, a tym samym pełną władzę rodzicielską, pomimo ustanowienia dla niej kuratora reprezentującego. Ingerencje w wykonywanie władzy rodzicielskiej będą odbywały się na dotychczasowych zasadach (np. na podstawie art. 100 lub 109 k.r.o.).

Projekt przewiduje regulację zobowiązującą sąd do zawiadomienia z urzędu właściwego sądu opiekuńczego, jeżeli osobie dla której ustanowiono kuratora reprezentującego przysługuje władza rodzicielska nad małoletnim dzieckiem lub jest ona opiekunem prawnym takiego

dziecka (projektowany art. 605¹¹ k.p.c.). Projektowane rozwiązanie z jednej strony zabezpiecza dobro małoletnich dzieci, z drugiej strony zapewnia poszanowanie godności rodziców i ich prawa do wychowywania dzieci.

W projektowanym art. 5. dostosowano do nowych przepisów regulację dotyczącą postępowania poprzedzającego zawarcie małżeństwa prowadzonego przez Kierownika Urzędu Stanu Cywilnego. Zgodnie z projektowanym przepisem, odmowa przyjęcia oświadczeń nupturientów następuje, gdy kierownik urzędu stanu cywilnego dowie się o istnieniu okoliczności wyłączających zawarcie zamierzonego małżeństwa albo dowie się, iż osoba zamierzająca zawrzeć małżeństwo znajduje się w stanie wyłączającym świadome lub swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli. Spełnienie jednej z wyżej przytoczonych przesłanek skutkować będzie odmową przyjęcia oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński lub wydania zaświadczenia zgodnie z art. 4¹. W razie wątpliwości kierownik urzędu stanu cywilnego może zwrócić się do sądu o rozstrzygnięcie czy małżeństwo może być zawarte. Projektowana zasada odmowy przyjęcia oświadczeń nupturientów, w wyżej wymienionych przypadkach, jest istotna pod kątem przeciwdziałania zawieraniu małżeństw wadliwych. Zobowiązanie kierownika urzędu stanu cywilnego do „zwrócenia się do sądu o rozstrzygnięcie” *a contrario* oznacza, iż nie prowadzi on samodzielnie postępowania dowodowego, mającego rozwiązać wątpliwości dotyczące możliwości wydania oświadczenia nupturientom zgodnie z art. 4¹. Projektowany przepis realizuje konstytucyjne wartości wyrażone w art. 18 Konstytucji Rzeczypospolitej²⁸ w kontekście ochrony instytucji małżeństwa i opieki ze strony Rzeczypospolitej Polskiej.

W konsekwencji zmian dotyczących projektu likwidacji instytucji ubezwłasnowolnienia i zmiany jej na model wspieranego podejmowania decyzji, konieczne stało się uchylenie art. 11, zgodnie z którym osoba ubezwłasnowolniona nie mogła zawrzeć związku małżeńskiego.

W projektowanej ustawie uchylono także art. 12, który posługiwał się pojęciami choroby psychicznej i niedorozwoju umysłowego, które należało uznać za stygmatyzujące. Dodano natomiast art. 12¹ § 1, który kompleksowo reguluje przeszkodę zawierania małżeństw przez osoby, które z jakichkolwiek powodów znajdują się w stanie wyłączającym świadome lub swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli. Przepis ten odnosi się do wady oświadczenia woli uregulowanej w art. 82 Kodeksu cywilnego. Należy wskazać, że przyczyn stanu wyłączającego świadome lub swobodne podjęcie decyzji należy doszukiwać się przede wszystkim w zaburzeniach psychicznych osoby, która złożyć ma oświadczenie o wstąpieniu w

²⁸ Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483, Dz.U. 2006 nr 200 poz. 1471 i Dz.U. 2009 nr 114 poz. 946.

związek małżeński. Zgodnie z art. 3 pkt 1 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego²⁹, pojęcie zaburzeń psychicznych odnosi się do osoby: a) chorej psychicznie (wykazującej zaburzenia psychiatryczne), b) upośledzonej umysłowo, c) wykazującej inne zakłócenia czynności psychicznych, które zgodnie ze stanem wiedzy medycznej zaliczane są do zaburzeń psychicznych, a osoba ta wymaga świadczeń zdrowotnych lub innych form pomocy i opieki niezbędnych do życia w środowisku rodzinnym lub społecznym.

Zgodnie z projektowanym § 2 unieważnienia małżeństwa z powodu przesłanek wymienionych w §. 1 może żądać każdy z małżonków. Projektowany § 3 określa termin zawity, w jakim uprawniona strona stosunku prawnego, może skorzystać ze swojego prawa tj. żądać unieważnienia małżeństwa. Zgodnie z tym przepisem nie można żądać unieważnienia małżeństwa po upływie sześciu miesięcy od ustania przesłanek wymienionych w §. 1, a w każdym wypadku po upływie lat trzech od zawarcia małżeństwa. Upływ terminu zawitego konwaliduje czynność prawną i zawarte małżeństwo utrzymuje się w mocy, jako niedotknięte wadliwością czynności. Proponowany termin zawity (sześciomiesięczny dla konkretnego stanu faktycznego oraz trzyletni dla pozostałych przypadków) zapewnia bezpieczeństwo prawne i gwarantuje ciągłość małżeństwa poprzez uniemożliwienie wytaczania powództw o unieważnienie po upływie określonego czasu.

Zważywszy na nowy, zaprojektowany art. 12¹ zasadne jest uchylenie przepisu art. 15¹ § 1 pkt 1.

W projektowanym § 3 art. 15¹ uregulowano sytuacje, kiedy nie można żądać unieważnienia małżeństwa. Dotyczy to następujących przypadków: po upływie sześciu miesięcy od wykrycia błędu lub ustania obawy wywołanej groźbą – a w każdym wypadku po upływie lat trzech od zawarcia małżeństwa.

W projektowanym art. 53 § 1 uregulowana została kwestia powstania rozdzielności majątkowej *ex lege* w razie ogłoszenia upadłości jednego z małżonków, postania umocowania pełnomocnika rejestrowanego albo ustanowienia dla jednego z małżonków kuratora reprezentującego. W tym ostatnim przypadku sąd ustanawiający kuratora ma jednakże kompetencję do postanowienia o pozostawieniu pomiędzy małżonkami obowiązującego w ich małżeństwie majątkowego ustroju. Ustawa nie wskazuje przyczyn, dla których sąd może postanowić w ten sposób. Należy, dla przykładu wskazać, na okoliczność ustanowienia kuratora tylko do jednej czynności prawnej lub rodzajowo do czynności związanych z zarządem majątkiem osobistym małżonka. Projektowany § 2 z kolei wskazuje, iż przymusowa

²⁹ (Dz. U. z 2024 r. poz. 917, dalej: „ZdrPsychU”).

rozdzielność majątkowa trwa przez czas istnienia jej przyczyny. Odpadnięcie okoliczności wskazanych w art. 53 § 1 powoduje ustanie ustroju przymusowego, a między małżonkami powstanie ustawowy ustrój majątkowy, uregulowany w art. 31. Należy jednak podkreślić, iż jest to ustrój ustawowy, nie przymusowy. Małżonkowie mogą go zatem zmodyfikować w drodze umowy majątkowej.

Zmieniony art. 64 § 1 reguluje kwestię wpływu powstania umocowania pełnomocnika rejestrowanego albo ustanowienia kuratora reprezentującego dla męża matki, na możliwość wytoczenia (w trakcie biegu terminu prekluzyjnego) powództwa o zaprzeczenie ojcostwa. Przepis ten odnosi się *expressis verbis* do dwóch wyżej wymienionych stanów faktycznych i wyłącznie do nich znajdzie zastosowanie. Pełnomocnik rejestrowany albo kurator reprezentujący może wytoczyć powództwo o zaprzeczenie ojcostwa w zastępstwie za męża matki, w zakresie przyznanych praw i obowiązków, a więc przepis ten stanowi legitymację wymienionych podmiotów do działania w tym zakresie. Art. 64 wskazuje dwa nowe terminy zawite do wytoczenia powództwa o zaprzeczenie ojcostwa. W pierwszym przypadku termin prekluzyjny wynosi rok od daty uruchomienia pełnomocnictwa rejestrowanego albo od daty ustanowienia kuratora reprezentującego. Natomiast w przypadku, gdy pełnomocnik rejestrowany albo kurator reprezentujący dowiedział się, że dziecko nie pochodzi od męża matki, po upływie wyżej wskazanego terminu (rok), termin, gdy może wnieść powództwo o zaprzeczenie ojcostwa wynosi rok od dnia, w którym dowiedział się o tej okoliczności. Projektowany art. 64 § 1¹, przewiduje, że termin, o którym mowa w § 1, ulega zawieszeniu na czas trwania postępowania o zezwolenie kuratorowi reprezentującemu na wniesienie powództwa o zaprzeczenie ojcostwa. Regulacja ta jest zasadna ze względu na procedurę wyrażania zgody sądowej i stosunkowo niedługi, roczny termin trwającego uprawnienia. Co więcej, sama możliwość wniesienia powództwa przez kuratora reprezentującego, któremu nie zostało wcześniej przyznane prawo wytoczenia tego powództwa, zależna jest od pozytywnej lub negatywnej decyzji sądu. W świetle przedstawionych zmian uchyla się § 2 art. 64 oraz wprowadza projektowany art. 64¹, który umożliwia mężowi matki i legitymuje go do wniesienia powództwa o zaprzeczenie ojcostwa, o ile nie zrobił tego pełnomocnik rejestrowany albo kurator reprezentujący, ustanowiony do prowadzenia wszelkich spraw, jeżeli jego umocowanie wygasło. W takiej sytuacji zainteresowany – mąż matki, może wytoczyć powództwo o zaprzeczenie ojcostwa w nowym terminie. Wskazuje go projektowany artykuł i wynosi on rok od dnia odwołania pełnomocnika rejestrowanego lub uchylenia postanowienia o ustanowieniu kuratora reprezentującego. Natomiast w momencie, gdy mąż matki dowiedział się, że dziecko nie pochodzi od niego, po upływie rocznego terminu, nowy termin wyniesie

również rok, a jego bieg rozpocznie się od dnia, w którym dowiedział się o tej okoliczności. Należy zatem przyjąć, że jeżeli dla męża został ustanowiony pełnomocnik rejestrowany albo kurator reprezentujący, po rozpoczęciu biegu terminu z art. 63 (obowiązującej ustawy Kodeks Rodzinny i opiekuńczy) może on wytoczyć powództwo w ciągu roku od dnia odwołania pełnomocnika rejestrowanego lub uchylenia kuratora reprezentującego. Jeżeli jednak pełnomocnik rejestrowany lub kurator reprezentujący dla męża został ustanowiony przed dowiedzeniem się o braku pochodzenia dziecka od niego może wytoczyć powództwo o zaprzeczenie ojcostwa po uchyleniu umocowania w ciągu roku od dnia, w którym dowiedział się o tej okoliczności.

Projektowany art. 65, który uzupełnia przewidzianą w art. 64 oraz art. 64¹ ochronę męża matki. Przepis ten odnosi się do sytuacji, w której mąż matki utracił zdolność do samodzielnego kierowania swym postępowaniem w trakcie biegu terminu z art. 63 k.r.o i mimo istnienia podstaw nie został dla niego ustanowiony kurator reprezentujący. W takiej sytuacji mąż matki może wytoczyć powództwo w ciągu roku od dnia ustania stanu wyłączającego samodzielne kierowanie swym postępowaniem. Rozwiązanie to jest o tyle zasadne, iż stan wyłączający możliwość kierowania swym postępowaniem, wyklucza możliwość prawnie relewantnego „dowiedzenia się” o braku pochodzenia dziecka od męża matki i rozpoczęcia biegu terminu zawitego z art. 63 k.r.o. Fakt zapadnięcia męża matki na wskazane wyżej okoliczności w trakcie biegu terminu z art. 63 k.r.o nie może skutkować wygaśnięciem uprawnień do wytoczenia powództwa, stąd uregulowanie z projektowanego art. 65 chroniące interesy męża i jego prawo podmiotowe do wytoczenia powództwa pomimo zaistnienia okoliczności utrudniających skorzystanie ze swojego prawa.

Należy podkreślić, że powyższe zmiany mają w zasadzie wyłącznie charakter wynikowy, dostosowujący istniejące już regulacje w zakresie prawa rodzinnego, do nowego reżimu prawnego.

Zmieniony art. 77 § 1 wprowadza warunki niezbędne do możliwości złożenia oświadczenia niezbędnego do uznania ojcostwa. Należy wskazać, iż przyjęta granica lat szesnastu jest tożsama z wiekiem umożliwiającym kobiecie zawrzeć związek małżeński (art. 10 § 2 Kodeksu cywilnego). Warto także podkreślić, iż w tej kwestii zrezygnowano z konieczności uzyskania zgody przedstawiciela ustawowego na złożenie oświadczenia woli przez osobę niepełnoletnią. Drugim kryterium jest działanie z dostatecznym rozeznaniem. Przesłanka ta powinna być oceniana indywidualnie. Kwestię tą szczegółowo reguluje dodany § 1¹ do omawianego przepisu jako *lex specialis* dla § 1. Reguluje on sytuację, w której istnieją wątpliwości co do spełnienia przesłanki działania z dostatecznym rozeznaniem przez osobę, która oświadczenie o

uznaniu ojcostwa ma złożyć. Przepis ten legitymuje kierownika urzędu stanu cywilnego do zwrócenia się do sądu celem rozstrzygnięcia, czy takie oświadczenie może być złożone. Zaprojektowana procedura umożliwi dokonanie indywidualnej i konkretnej oceny stanu psychofizycznego zainteresowanego, zważywszy na fakt, że użyte w przepisie sformułowanie „działania z dostatecznym rozeznaniem” jest nieostre i nierzadko wymaga dookreślenia przez sąd biorąc pod uwagę jednostkowe uwarunkowania. Projektowany przepis przyznaje również pewnego rodzaju kompetencje kierownikowi urzędu stanu cywilnego, gdyż ten może zweryfikować istnienie przesłanek koniecznych do złożenia oświadczenia woli, a w przypadku wątpliwości co do nich zwraca się do sądu. Z kolei zmiana w § 2 ma jedynie charakter dostosowujący, bowiem po wejściu w życie projektowanej regulacji osoba niemająca pełnej zdolności do czynności prawnych to każdorazowo wyłącznie osoba małoletnia. Zatem to małoletni będzie mógł złożyć oświadczenie niezbędne do uznania dziecka wyłącznie przed sądem opiekuńczym.

W świetle wprowadzonych zmian uchyla się art. 108.

Zmiany w art. 141¹, 116 i 148, mają jedynie charakter wynikowy, dostosowujący siatkę pojęciową do nowego stanu prawnego.

W świetle projektowanej regulacji uchyla się również art. 181 oraz art. 183. Należy jednocześnie podkreślić, że art. 183 k.r.o. nie może ostać się po wejściu w życie projektowanej regulacji. Na gruncie obowiązujących przepisów prawa, kurator z art. 183 k.r.o., jest instytucją dedykowaną osobom posiadającym pełną zdolność do czynności prawnych. Jeżeli stan takiej osoby uzasadniałby jej ubezwłasnowolnienie istnieje możliwość zastosowania tego środka. Po wejściu w życie projektowanej regulacji w zakresie zastąpienia instytucji ubezwłasnowolnienia modelem wspieranego podejmowania decyzji, każda osoba pełnoletnia posiadać będzie pełną zdolność do czynności prawnych. Instrumenty służące wsparciu w korzystaniu przez nią z tej zdolności zostały określone we wprowadzonej ustawie. Określa ona także tryb ich ustanawiania, który uznać należy za sformalizowany. Utrzymanie dotychczasowej regulacji w zakresie kuratora z art. 183 k.r.o. stwarzać może ryzyko obejścia bardziej restrykcyjnych przepisów w zakresie kuratora reprezentującego.

5. Zmiany w ustawie – Kodeks postępowania cywilnego

Na gruncie przepisów prawa procesowego zdolność procesowa została powiązana z zakresem umocowania kuratora reprezentującego. Projektowana zmiana w art. 65 § 1¹ przewiduje, że osoba pełnoletnia nie ma zdolności procesowej w zakresie w jakim został

umocowany kurator reprezentujący. Oznacza to, że osoba pełnoletnia, dla której ustanowiono kuratora reprezentującego, może podejmować czynności procesowe tylko przez kuratora reprezentującego w zakresie jego umocowania. Projektodawca wyłącza zdolność procesową osoby wspieranej jedynie do zakresu i rodzaju spraw, co do których został ustanowiony kurator reprezentujący. W pozostałych sprawach taka osoba będzie miała zdolność procesową. W konsekwencji dokonano zmiany w art. 66 § 2 w ten sposób, że dotychczasową treść oznaczono jako § 1 i dodano § 2, 3 i 4. W przepisach tych uregulowano, że osoba pełnoletnia, dla której ustanowiono kuratora reprezentującego, może podejmować czynności procesowe tylko przez kuratora reprezentującego w zakresie jego umocowania. Jeżeli w toku postępowania okaże się, że zakres umocowania kuratora reprezentującego ustanowionego dla strony jest niewystarczający do ochrony jej praw i interesów, sąd może zawiadomić właściwy sąd o potrzebie zmiany zakresu umocowania kuratora o reprezentowanie osoby wspieranej w tym postępowaniu lub o potrzebie powołania kuratora reprezentującego. W przypadkach niecierpiących zwłoki, gdy osoba fizyczna nie ma możliwości działania, sąd orzekający może także z urzędu ustanowić dla niej kuratora, do którego stosuje się odpowiednio art. 69 k.p.c. Osoba, dla której został umocowany pełnomocnik rejestrowany podejmuje czynności procesowe przez tego pełnomocnika. Przepis ma na celu zapewnienie należytej reprezentacji w procesie dla osoby wspieranej, która w pewnym zakresie nie jest w stanie postrzegać i oceniać rzeczywistości lub samodzielnie kierować swoim postępowaniem.

W art. 117 § 7 przewidziano możliwość w wypadkach szczególnie uzasadnionych ustanowienia dla strony z urzędu adwokata lub radcy prawnego. Stanowi to kolejny krok w kierunku wprowadzenia europejskich standardów pomocy prawnej dla wszystkich osób, nie tylko tych, dla których może zostać ustanowiony kurator reprezentujący albo wspierający, a więc może dojść lub doszło do ingerencji w sferę ich praw i wolności. We wszystkich sprawach, w których stan zdrowia uczestnika czyni go niezdolnym do podjęcia efektywnych czynności procesowych sąd będzie miał takie uprawnienie. Sformułowanie, że chodzi o „przypadek szczególnie uzasadniony” wskazuje, że przepis stanowi wyjątek od zasady, że pełnomocnik z urzędu jest ustanawiany na wniosek strony. Z treści przepisu wprost wynika, że ten wyjątek ma zastosowanie tylko do osób fizycznych. Podobne rozwiązania są stosowane w kpc (np. 102 kpc) i orzecznictwo wypracowane na kanwie innych przepisów może ukierunkować praktykę także na gruncie tego przepisu. Stan zdrowia strony może być jedną z przyczyn wyłączających należyte działanie w procesie, ale nie jedyną, stąd nie można i nie ma potrzeby tworzenia jakichkolwiek katalogów przyczyn pozwalających na działanie sądu bez wniosku strony, zwłaszcza gdy sąd widzi, że w konkretnym przypadku pouczenie o możliwości

złożenia wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu nie jest właściwie rozumiane przez stronę, a udział zawodowego pełnomocnika w sprawie w ocenie sądu jest niezbędny.

Przepis jednocześnie nakłada obowiązek uiszczenia wynagrodzenia adwokata lub radcy prawnego ustanowionego dla strony jeżeli nie zachodzą przesłanki określone w § 1–2 art.117 k.p.c.

Ponadto w § 8 uregulowano, że jeżeli w ocenie pełnomocnika z urzędu osoba fizyczna, dla której został ustanowiony zgodnie z § 7, potrzebuje wsparcia (ustanowienia kuratora reprezentującego), o którym mowa w art. 16 § 1 kodeksu cywilnego, wówczas zawiadamia o tym właściwy sąd. Przepis ma na celu podjęcie wszelkich działań przez sąd, tak aby zapewnić osobie potrzebującej wsparcie adekwatną pomoc.

W projektowanym § 1 art. 133 uregulowano kwestie związane z doręczeniami pism procesowych. Jeżeli strona działa przez kuratora reprezentującego albo umocowanego pełnomocnika rejestrowanego, pisma doręcza się kuratorowi reprezentującemu albo pełnomocnikowi rejestrowanemu.

W projektowanym art. 183² uregulowano przesłanki, które muszą być spełnione w celu objęcia funkcji mediatora. Mediatorem może być pełnoletnia osoba fizyczna, dla której nie ustanowiono kuratora reprezentującego albo nie umocowano pełnomocnika rejestrowanego, korzystająca z pełni praw publicznych.

Projektowany art. 306 ma na celu uzupełnienie treści przepisu po usunięciu z systemu prawa pojęcia „przedstawiciela ustawowego osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie”. Brzmienie tego przepisu będzie zatem następujące: pobranie krwi w celu jej badania może nastąpić tylko za zgodą osoby, której krew ma być pobrana, a jeżeli osoba ta nie ukończyła trzynastu lat – za zgodą jej przedstawiciela ustawowego. Jeżeli osoba, której krew ma być pobrana, ma ustanowionego kuratora reprezentującego albo umocowanego pełnomocnika rejestrowanego, a nie jest zdolna do świadomego wyrażenia zgody, zgodę wyraża kurator reprezentujący albo umocowany pełnomocnik rejestrowany.

Projektowana zmiana art. 519¹ § 2, w którym uregulowane są wyjątki od ogólnej zasady braku dopuszczalności skargi kasacyjnej w postępowaniu nieprocesowym zakłada dopuszczalność skargi kasacyjnej również od postanowień w przedmiocie ustanowienia i uchylenia kurateli reprezentującej oraz postanowień w przedmiocie zwolnienia pełnomocnika rejestrowanego. Orzeczenia sądów w omawianym zakresie dotyczą podstawowych praw i wolności osób zainteresowanych. Wobec tego stronom i uczestnikom postępowania powinno przysługiwać prawo do złożenia skargi kasacyjnej. Takie rozwiązanie zagwarantuje osobom wspieranym odpowiednią ochronę ich praw w postępowaniu.

Projektowana regulacja przewiduje dodanie w części pierwszej w księdze drugiej w tytule II w dziale I w rozdziale 1 oddziału 4 regulującego postępowanie w sprawach dotyczących pełnomocnictwa rejestrowanego.

Zgodnie z projektowanym art. 543¹ w sprawach dotyczących pełnomocnictwa rejestrowanego właściwy będzie sąd miejsca zamieszkania mocodawcy, a w braku miejsca zamieszkania – miejsca jego pobytu.

Postępowania w sprawach dotyczących pełnomocnictwa rejestrowanego będą inicjowane w pierwszej instancji przed sądem rejonowym.

Celem ochrony interesów mocodawcy projektowana regulacja przewiduje instytucję nadzoru nad umocowanym pełnomocnikiem rejestrowanym. Zgodnie z projektowanym art. 543² § 1 nadzór nad pełnomocnikiem rejestrowanym będzie sprawował sąd, o którym mowa w art. 543¹. Nadzór nad pełnomocnikiem rejestrowanym będzie sprawowany przez właściwy sąd po powstaniu umocowania tego pełnomocnika. Projekt przewiduje, że notariusz będzie przysyłał do sądu, o którym mowa w art. 543¹ Kodeksu postępowania cywilnego, wypis protokołu poświadczenia pełnomocnictwa rejestrowanego oraz pouczał pełnomocnika rejestrowanego o treści art. 543² Kodeksu postępowania cywilnego (projektowany art. 95zo § 6 Prawa o notariacie). Sposób sprawowania przedmiotowego nadzoru uregulowano w projektowanym art. 543² § 1-6, analogicznie do nadzoru sprawowanego nad kuratorem reprezentującym. Z uwagi jednak na charakter instytucji pełnomocnictwa, nie przewidziano ingerencji w sposób wykonywania pełnomocnictwa poprzez umożliwienie sądowi nadzorującemu wydawanie pełnomocnikowi rejestrowanemu wskazówek i poleceń. Celem zapewnienia ochrony interesów mocodawcy projekt zakłada możliwość wszczęcia z urzędu sprawy o zwolnienie pełnomocnika rejestrowanego (projektowany art. 543⁵), tj. także w przypadku powzięcia przez sąd nadzorujący pełnomocnika rejestrowanego wątpliwości co do prawidłowości wykonywania tego rodzaju pełnomocnictwa.

Proponowana regulacja przewiduje, że wniosek o wydanie zezwolenia na dokonanie czynności w sprawach mocodawcy, o których mowa w art. 109¹² § 1 Kodeksu cywilnego, składa pełnomocnik rejestrowany (projektowany art. 543³).

W projektowanym art. 543⁴ przewidziano, że wniosek o ustanowienie kuratora do dokonania czynności, o których mowa w art. 109¹³ § 1-2 Kodeksu cywilnego, składa pełnomocnik rejestrowany. W przypadkach, o których mowa w art. 109¹³ § 2 Kodeksu cywilnego, sąd orzekający może orzec z urzędu.

Zgodnie z proponowanym art. 543⁵ § 1 o zwolnieniu pełnomocnika rejestrowanego sąd będzie mógł orzec na wniosek lub z urzędu, jeżeli spełnione zostaną przesłanki, o których mowa w art. 109¹⁸ Kodeksu cywilnego.

Proponuje się, aby prawidłowość wykonywania pełnomocnictwa przez pełnomocnika rejestrowanego mogła być weryfikowana przez sąd na wniosek każdego zainteresowanego bądź z urzędu, np. jeżeli sąd w toku prowadzenia nadzoru nad pełnomocnikiem rejestrowanym bądź w ramach innej sprawy, poweźmie wątpliwość co do prawidłowości jego wykonywania.

Mając na względzie ochronę interesów mocodawcy, projekt przewiduje nałożenie na sąd obowiązku wydania orzeczenia co do meritum w terminie trzech miesięcy od dnia wniesienia wniosku bądź wszczęcia postępowania z urzędu (projektowany art. 543⁵ § 3). Przepisy Kodeksu postępowania cywilnego przewidują analogiczne rozwiązania m.in. w odniesieniu do spraw o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką prowadzonych na podstawie Konwencji haskiej z 1980 r. (art. 569¹ § 2 k.p.c.) czy w sprawach o zobowiązanie osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazanie zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia (art. 560⁵ k.p.c.). Podobnie jak ww. postępowania, postępowanie o zwolnienie pełnomocnika rejestrowanego ma na celu ochronę osoby mocodawcy przed niewłaściwym działaniem lub zaniechaniem pełnomocnika rejestrowanego, tj. sprzecznym z wolą mocodawcy, zagrażającym jego interesom albo je naruszającym. Dlatego zasadne wydaje się określenie terminu, w jakim sąd winien rozpoznać przedmiotową sprawę. Z tego względu, określono 3 miesięczny termin rozpoznania sprawy.

W celu zabezpieczenia interesów mocodawcy, przewiduje się, że sąd będzie mógł wydać postanowienie o zawieszeniu albo o ograniczeniu uprawnień pełnomocnika rejestrowanego do czasu prawomocnego zakończenia postępowania. Organicznie uprawnień będzie mogło polegać w szczególności na zobowiązaniu pełnomocnika rejestrowanego przez sąd do uzyskiwania zgody doradcy tymczasowego na dokonanie czynności objętych ograniczeniem. Sąd będzie uprawniony do ustanowienia dla mocodawcy doradcy tymczasowego w przypadku zawieszenia albo ograniczenia uprawnień pełnomocnika rejestrowanego, gdy uzna to za konieczne dla ochrony osoby mocodawcy lub jego majątku. Doradcą tymczasowym w pierwszej kolejności powinien być rejestrowany pełnomocnik podstawiony, jeżeli taki został wyznaczony, a w dalszej kolejności małżonek, krewny lub inna osoba bliska, jeżeli nie stoi temu na przeszkodzie względ na dobro mocodawcy pełnomocnika, którego dotyczy wniosek. Ograniczenie uprawnień, będzie mogło przybrać różną postać. Sąd będzie mógł ograniczyć zakres przedmiotowy pełnomocnictwa, zobowiązać pełnomocnika do uzyskania zgody sądu na

dokonanie również innych czynności niż przewidziane w projektowanych przepisach Kodeksu cywilnego o pełnomocnictwie rejestrowanym. Sąd będzie władny również zastosować środek polegający na zobowiązaniu pełnomocnika rejestrowanego do uzyskiwania zgody doradcy tymczasowego na dokonanie czynności objętych ograniczeniem. Katalog możliwych sposobów ograniczeń uprawnień pełnomocnika pozostaje otwarty w celu możliwości pełnego zabezpieczenia interesu mocodawcy w zależności od okoliczności faktycznych sprawy. Jednocześnie, aby zapewnić udział wszystkim zainteresowanym, przewidziano, że przed ustanowieniem doradcy tymczasowego sąd powinien wysłuchać mocodawcę (przy odpowiednim stosowaniu art. 605⁵) oraz w miarę możliwości pełnomocnika rejestrowanego. Ponadto projektowana regulacja przewiduje, że do doradcy tymczasowego odpowiednie zastosowanie znajdą przepisy o kuratorze reprezentującym (projektowany art. 543⁶ § 1-5).

Na postanowienie dotyczące zawieszenia albo ograniczenia uprawnień pełnomocnika rejestrowanego, w tym z jednoczesnym ustanowieniem doradcy tymczasowego - w każdym z tych przypadków - będzie przysługiwało zażalenie (projektowany art. 543⁶ § 6).

W celu zabezpieczenia interesów majątkowych uczestników obrotu, jak i samego mocodawcy czynności dokonane przez doradcę tymczasowego przed utratą mocy (zmianą/uchyleniem) postanowienia o zawieszeniu lub ograniczeniu uprawnień pełnomocnika i ustanowieniu doradcy tymczasowego pozostaną ważne. W zależności od okoliczności danej sprawy, zakres uprawnień doradcy tymczasowego będzie określany przez sąd. Postanowienie o ustanowieniu doradcy tymczasowego zasadniczo utraci moc z chwilą prawomocnego zakończenia postępowania, chyba, że w toku tego postępowania zostanie ono zmienione albo uchylone. Projekt przewiduje bowiem, że postanowienie o ustanowieniu doradcy tymczasowego będzie traciło moc z chwilą prawomocnego zakończenia postępowania o zwolnienie pełnomocnika rejestrowanego (projektowany art. 543⁶ § 8).

Zgodnie z projektowaną regulacją niezwłocznie po wydaniu postanowień, o których mowa w art. 543⁶ § 1 i 2, sąd orzekający będzie dokonywał wpisu informacji o zawieszeniu albo ograniczeniu uprawnień pełnomocnika rejestrowanego lub informacji o ustanowieniu doradcy tymczasowego do Rejestru Pełnomocnictw poprzez wprowadzenie za pośrednictwem systemu teleinformatycznego danych, o których mowa w art. 95zp pkt 10-11 ustawy z dnia 14 lutego 1991 – Prawo o notariacie (Dz.U. z 2024 r. poz. 1001). Celem tej regulacji jest ujawnienie podmiotom mającym dostęp do rejestru aktualnego sposobu reprezentacji mocodawcy. Obowiązek ten będzie również spoczywał na sędzi drugiej instancji, w razie gdy to ten sąd zastosuje środek zabezpieczenia. Oznacza to, że w zależności od stadium postępowania, w którym uprawnienia pełnomocnika zostały chociażby tylko ograniczone, sądy obu instancji

będą zobligowane do dokonania wpisu określonych informacji do Rejestru Pełnomocnictw. Ten sam obowiązek spoczywać będzie na sądach w razie wydania postanowienia zmieniającego zakres środków zabezpieczenia, z którymi wiąże się zmiana sposobu reprezentacji. Czynności prawne dokonane przez pełnomocnika rejestrowanego z naruszeniem reguł reprezentacji, określonych w postanowieniu sądu po wpisaniu tego postanowienia w Rejestrze będą nieważne (projektowany art. 543⁶ § 10-12).

Przewiduje się, że w postępowaniu o zwolnienie pełnomocnika rejestrowanego zastosowanie znajdą przepisy dotyczące sporządzenia przez sąd odpisu apelacji i jej doręczenia, w sytuacji ich niedołączenia (art. 560¹⁰ k.p.c.), tygodniowy termin do wniesienia odpowiedzi na apelację (art. 560¹¹ k.p.c.) oraz miesięczny termin rozpoznania apelacji przez sąd odwoławczy od przedstawienia akt sprawy przez sąd I instancji wraz z apelacją (art. 560¹² k.p.c.) (projektowany art. 543⁷).

Celem zabezpieczenia interesów mocodawcy oraz zapewnienia bezpieczeństwa obrotu projekt przewiduje, że niezwłocznie po uprawomocnieniu się postanowienia o zwolnieniu pełnomocnika rejestrowanego sąd orzekający będzie dokonywał wpisu informacji o zwolnieniu pełnomocnika rejestrowanego do Rejestru Pełnomocnictw poprzez wprowadzenie za pośrednictwem systemu teleinformatycznego danych, o których mowa w art. 95zp pkt 8 lit. f ustawy z dnia 14 lutego 1991 – Prawo o notariacie. Niezwłocznie po wydaniu prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie o zwolnienie pełnomocnika rejestrowanego sąd orzekający będzie dokonywał wpisu informacji o utracie mocy wydanego w tym postępowaniu postanowienia o ustanowieniu doradcy tymczasowego do Rejestru Pełnomocnictw poprzez wprowadzenie za pośrednictwem systemu teleinformatycznego danych, o których mowa w art. 95zp pkt 12 ustawy z dnia 14 lutego 1991 – Prawo o notariacie. O uprawomocnieniu postanowienia w przedmiocie uwzględnienia wniosku o zwolnienie pełnomocnika rejestrowanego sąd informuje pełnomocnika podstawionego, jeżeli został ustanowiony (projektowany art. 543⁸).

Konsekwencją zmian dokonanych w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym tj. uchylenia art. 183 k.r.i.o. dotyczącego kuratora dla osoby niepełnosprawnej jest uchylenie art. 600 k.p.c., który regulował postępowanie o ustanowienie kuratora dla osoby niepełnosprawnej. Regulacja ta stała się zbędna.

Z uwagi na całkowitą likwidację instytucji ubezwłasnowolnienia w kodeksie cywilnym w części pierwszej kodeksu postępowania cywilnego w księdze II w tytule II w dziale I uchylono Rozdział 2 pt.: „Ubezwłasnowolnienie”.

Sprawy z zakresu kurateli dla osób pełnoletnich w projekcie uregulowano jako odrębne postępowanie w trybie nieprocesowym o szczególnie rozbudowanej i precyzyjnej regulacji w oddzielnym Rozdziale 4: „sprawy z zakresu kurateli dla osób pełnoletnich”.

Projektowany art. 605¹ § 1 reguluje właściwość sądu w sprawach o ustanowienie, zmianę kuratora reprezentującego lub wspierającego oraz o zmianę zakresu umocowania kuratora reprezentującego, albo o uchylenie kurateli, stanowiąc, że jest to sąd opiekuńczy właściwy ze względu na miejsce zwykłego pobytu osoby, której postępowanie dotyczy, a w braku miejsca zwykłego pobytu -sąd miejsca jej pobytu. Właściwość ta ma charakter wyłączny. W wypadku, gdy sąd właściwy nie może z powodu przeszkody rozpoznać sprawy lub podjąć innej czynności albo gdy wymagają tego względy celowości, sąd nad nim przełożony wyznaczy na posiedzeniu niejawnym inny sąd do rozpoznania sprawy w całości lub w części. Wyznaczenie następuje z urzędu albo na przedstawienie sądu właściwego, albo też na wniosek właściwego organu lub osoby zainteresowanej, po wysłuchaniu w razie potrzeby innych osób zainteresowanych (art. 508 § 2 i 3 k.p.c.).

Projektowany art. 605¹ § 2 reguluje kwestię wszczęcia postępowania z urzędu przez sąd w sprawach o ustanowienie kuratora reprezentującego, zmianę kuratora reprezentującego lub wspierającego, oraz o zmianę zakresu umocowania kuratora reprezentującego albo o uchylenie kurateli. Pomimo użycia w przepisie określenia „sąd może”, należy przyjąć, że w każdej sytuacji, w której sąd dostrzeże potrzebę wszczęcia postępowania z urzędu, w tych wszystkich sprawach, które mogą być wszczęte z urzędu, ma obowiązek wszczęcia postępowania z urzędu³⁰. W konsekwencji, jeśli wniosek o wszczęcie postępowania, które może być wszczęte z urzędu, składa osoba do tego legitymowana, to postępowanie zostało wszczęte na wniosek. Nie oznacza to jednak, że sąd jest związany takim wnioskiem. Natomiast, jeśli wniosek taki składa osoba nielegitymowana, sąd jest zobligowany do sprawdzenia, czy zachodzą merytoryczne przesłanki do wszczęcia postępowania z urzędu z uwagi na cel tego postępowania, tj. dbałość o dobro osoby, której ono dotyczy.

Projektowany art. 605² reguluje, że postanowienie sądu w przedmiocie kurateli dla osób pełnoletnich staje się skuteczne i wykonalne z chwilą uprawomocnienia się.

Projektowany art. 605³ określa katalog wnioskodawców w przedmiocie kurateli reprezentującej. Brzmienie tego przepisu nie pozostawia wątpliwości, że nie można dokonywać wykładni rozszerzającej w zakresie podmiotów uprawnionych. W § 2 art. 605³ przewidziano

³⁰ Por. B. Dobrzański w: Siedlecki, Reisch (red.), Komentarz KPC, 1969, t. II, s. 759; uchw. SN z 26.7.1972 r., III CZP 49/72, Legalis; uchw. SN z 22.11.1977 r., III CZP 91/77, Legalis.

sankcje za zgłoszenie wniosku w przedmiocie kurateli reprezentującej w złej wierze. Osoba taka podlega karze grzywny.

Kolejny dodany art. 605⁴ zawiera krąg uczestników postępowania w przedmiocie kurateli reprezentującej, co oznacza, że ich udział nie jest uzależniony ani od treści wniosków osoby wszczynającej postępowanie, ani też od czynności sądu dokonywanych z urzędu. Z § 2 art. 605⁴ wynika obowiązek sądu zawiadomienia o toczącym się postępowaniu małżonka osoby, której postępowanie dotyczy a w miarę potrzeby osoby pozostającej z nią we wspólnym gospodarstwie domowym. Mogą oni wziąć udział w każdym stanie sprawy do zamknięcia rozprawy w drugiej instancji.

W celu poszerzenia zakresu kontroli społecznej, w interesie osób z niepełnosprawnościami w projektowanym art. 605⁴ § 3 uregulowano podstawę wstąpienia do postępowania przedmiocie kurateli reprezentującej organizacji pozarządowych, do których zadań statutowych należy ochrona praw osób z niepełnosprawnością, osób niesamodzielnych lub seniorów udzielanie im wsparcia lub ochrona wolności i praw człowieka. Mogą oni wstąpić do postępowania w każdym stanie sprawy aż do zamknięcia rozprawy w drugiej instancji.

Projektowany art. 605⁵ § 1 reguluje obowiązek sądu wysłuchania każdej osoby, której dotyczy wniosek przedmiocie kurateli reprezentującej niezwłocznie po wszczęciu postępowania. Obowiązek ten zapewnia należytą ochronę interesów osoby potrzebującej wsparcia w zakresie prowadzonego postępowania, a jednocześnie pozwala na niezwłoczne podjęcie decyzji w sprawie ustanowienia doradcy tymczasowego. Zaniechanie tych czynności przez sąd powinno być wyjątkiem, a nie regułą, toteż sąd może je pominąć tylko wtedy, gdy ani w drodze pytań, ani też przy pomocy biegłego nie jest w stanie nawiązać z osobą, dla której ma być ustanowiony kurator reprezentujący, kontaktu słownego lub intelektualnego³¹. W przypadku osoby o złożonych potrzebach w komunikowaniu się, wysłuchanie przeprowadza się przy uwzględnieniu tych potrzeb. Wysłuchanie może odbyć się poza salą posiedzeń. Sąd może odstąpić od wysłuchania tylko wówczas, gdy brak jest możliwości jakiegokolwiek porozumienia się z osobą, dla której ma zostać ustanowiony kurator. Według art. 605⁵ § 2 sąd może zlecić przed wysłuchaniem kuratorowi sądowemu przeprowadzenie wywiadu w celu ustalenia sposobu funkcjonowania osoby, dla której ma zostać ustanowiony kurator reprezentujący i sposobu skutecznej komunikacji z tą osobą, chyba że wystarczająca dla dokonania tych ustaleń jest dokumentacja dotycząca tej osoby będąca w posiadaniu sądu.

³¹ Por. post. SN z 5.3.1974 r., I CR 66/74, Legalis.

Przewidziane w projektowanym przepisie obligatoryjne wysłuchanie może odbyć się w obecności biegłego psychologa lub biegłego innej specjalności (projektowany art. 605⁵ § 3). Obecność wskazanych osób będzie potrzebna np. w przypadkach, gdy wskazuje na to stan zdrowia osoby wysłuchiwanej. Ustalony w ten sposób wstępnie stan zdrowia osoby, której dotyczy wniosek o ustanowienie kuratora reprezentującego, powinien uzasadniać zlecenie biegłemu sporządzenia opinii, na podstawie której sąd może wydać postanowienie o zaniechaniu wezwania, wysłuchania lub doręczenia pism sądowych osobie, której dotyczy wniosek o ustanowienie kuratora reprezentującego (art. 605⁸). W § 4 art. 605⁵ uregulowano, że w przypadku braku możliwości porozumienia się z osobą, której dotyczy postępowanie stwierdza się to w protokole po wysłuchaniu osób uczestniczących w posiedzeniu. W § 5 art. 605⁵ zawarto delegację ustawową dla Ministra Sprawiedliwości do wydania rozporządzenia dotyczącego sposobu przygotowania wysłuchania osoby, której dotyczy postępowanie oraz warunki, w jakich powinno odbywać się wysłuchanie, mając na względzie konieczność zapewnienia swobody wypowiedzi i wsparcia potrzeb w komunikowaniu się wysłuchiwanym osobom.

Projektowany art. 605⁶ wprowadza regulację dotyczącą postępowania dowodowego w sprawach o ustanowienie kuratora reprezentującego. Jego zasadniczym celem jest zakreslenie przedmiotu postępowania w tego rodzaju sprawach. W postępowaniu tym sąd ustala w jakim zakresie osoba potrzebująca wsparcia jest w stanie postrzegać lub oceniać rzeczywistość albo samodzielnie kierować swoim postępowaniem, jej sytuację osobistą i majątkową, a także rodzaj spraw, przy prowadzeniu których potrzebne jest wsparcie. Ponadto w postępowaniu tym ustala się, czy osoba ta może w dostateczny sposób samodzielnie chronić swoje prawa lub interesy oraz czy interesy osoby potrzebującej wsparcia są wystarczająco chronione w inny sposób. Sąd powinien dokonać wszechstronnych ustaleń, aby orzeczenie kończące postępowanie w sprawie należycie chroniło interes osoby, której dotyczył wniosek. W tym przypadku nie może ograniczyć się tylko do zdiagnozowania stanu zdrowia na podstawie opinii biegłych lekarzy. Sąd ma obowiązek dokonać wszechstronnej analizy sytuacji życiowej osoby, której postępowanie dotyczy, z uwzględnieniem jej statusu materialnego, rodzinnego i zawodowego oraz podstaw dotychczasowej i przyszłej egzystencji. Stosowanie przepisów o ustanowieniu kuratora reprezentującego wymaga jak najpełniejszego uwzględnienia woli osoby zainteresowanej. Niezbędne jest także ustalenie i ocena, w jaki sposób wsparcie ma służyć tej osobie, jakie działania potrzebne do realizacji jej interesów nie mogą zostać podjęte w istniejącym położeniu prawnym czy obecny stan prawny zagraża w jakiś konkretny sposób jej dobru lub wpływa negatywnie na jej interesy i czy w wyniku ustanowienia kuratora

reprezentującego uzyska lepszą ochronę swoich dóbr³². Ponadto w postępowaniu tym należy ustalić kwalifikacje osobiste kandydata na kuratora oraz spełnienie przez niego wymagań, o których mowa w art. 12 ustawy o instrumentach wspieranego podejmowania decyzji (§ 2 art. 605⁶).

Instytucja ustanowienia kuratora reprezentującego nie powinna być wykorzystywana przez osoby bliskie osoby potrzebującej wsparcia w celu przejęcia zarządu jej majątkiem. Ustalenia w odniesieniu do sytuacji majątkowej osoby, której dotyczy wniosek o ustanowienie kuratora reprezentującego, powinny także umożliwiać skuteczny nadzór nad działaniami kuratora reprezentującego. Sąd może zobowiązać osoby pozostające we wspólnym gospodarstwie domowym z osobą, której dotyczy postępowanie, do złożenia wykazu majątku należącego do tej osoby oraz do złożenia przyrzeczenia. Przepisy art. 913 oraz art. 915-917 stosuje się odpowiednio. (§ 3 art. 605⁶).

Projektowany art. 605⁷ ma na celu ochronę praw i wolności osoby, której dotyczy postępowanie w przedmiocie kurateli reprezentującej, przed wydaniem orzeczenia nieopartego na solidnych, niebudzących wątpliwości przesłankach. Ustalenie stanu zdrowia psychicznego osoby, która w związku z tym, nie może chronić swoich praw lub interesów, wymaga wiadomości specjalnych z zakresu medycyny, zarówno co do ustalenia faktu ich istnienia, jak i co do stopnia nasilenia. Wobec osoby, dla której według wniosku kurator reprezentujący ma być ustanowiony z powodu zaburzeń psychicznych nałożono powinność wydania opinii przez biegłego lekarza psychiatrę lub neurologa, a w uzasadnionych wypadkach z zakresu innej specjalizacji. Pojęcie zaburzeń psychicznych należy rozumieć zgodnie z art. 3 pkt. 1 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz.U. z 2024 r., poz. 917, dalej: „ZdrPsychU”). Z ustawy tej wynika, że pojęcie zaburzeń psychicznych³³ odnosi się do osoby: a) chorej psychicznie (wykazującej zaburzenia psychotyczne), b) upośledzonej umysłowo, c) wykazującej inne zakłócenia czynności psychicznych, które zgodnie ze stanem wiedzy medycznej zaliczane są do zaburzeń psychicznych, a osoba ta wymaga świadczeń zdrowotnych lub innych form pomocy i opieki niezbędnych do życia w środowisku rodzinnym lub społecznym.

³² Por. post. SN z 7.12.2021 r., V CSKP 137/21, Legalis.

³³ Przyjęte w ZdrPsychU określenia podmiotów przy pojęciu zaburzeń psychicznych są zgodne z klasyfikacją Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) opracowaną w Międzynarodowej Statystycznej Klasyfikacji Chorób i Problemów Zdrowotnych (zwaną Międzynarodową Klasyfikacją Chorób; ang. *International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems*; *International Classification of Diseases*, ICD), w której terminologię medyczną przedstawiono za pomocą odpowiednich kodów. Mają one ujednolicić rozpoznawanie chorób i schorzeń, a przez to ułatwić pracę lekarzom m.in. dzięki możliwości wpisywania kodów przy ich rozpoznaniu (Komentarz do art. 3 Ustawy o ochronie zdrowia psychicznego Balicki 2024, wyd. 1/A. Fiutak-Legalis).

W innych przypadkach, gdy wynika to ze sposobu funkcjonowania danej osoby, opinia może być wydana przez biegłego psychologa, biegłego lekarza psychiatrę lub neurologa, a w razie stwierdzenia takiej potrzeby - przez biegłego innej specjalności (§ 2 art. 605⁷). Opinia obejmuje ocenę stanu zdrowia i funkcjonowania osoby, zdolności postrzegania lub oceny rzeczywistości albo możliwości samodzielnego kierowania swoim postępowaniem (§ 3 art. 605⁷).

Projektowany art. 605⁸ wprowadza regulacje dotyczącą doręczania pism sądowych, wezwania albo wysłuchania osoby, której dotyczy postępowanie w przedmiocie kurateli reprezentującej. Z uwagi na stan zdrowia tej osoby, określony w opiniach lekarzy wydanych po przeprowadzeniu badania sąd może zaniechać doręczania pism sądowych, wezwania albo wysłuchania osoby, której dotyczy postępowanie. Nie dotyczy to obligatoryjnego wysłuchania osoby, której dotyczy postępowanie niezwłocznie po jego wszczęciu. Decyzję w przedmiocie kwestii, o których mowa w § 1 projektowanego przepisu, na każdym etapie postępowania, sąd podejmuje na wniosek lub z urzędu, w formie postanowienia po uzyskaniu opinii biegłych, wydanych po zbadaniu osoby, której dotyczy wniosek. Obligatoryjność tych opinii wynika z faktu, że tylko stan zdrowia podmiotu postępowania może przesądzać o niecelowości doręczeń, wezwań i ponownego wysłuchania tej osoby³⁴. Taka sytuacja będzie miała miejsce przede wszystkim wówczas, gdy osoba, której wniosek dotyczy, ze względu na stan zdrowia, nie jest w stanie komunikować się z otoczeniem nawet za pośrednictwem środków komunikacji alternatywnej.

Projektowany art. 605⁹ wprowadza zasadę zgodnie z którą orzeczenie w przedmiocie kurateli reprezentującej zapada po przeprowadzeniu rozprawy. Orzeczenie sądu, które wiąże się ze znacznym ograniczeniem praw i wolności obywatelskich, jest rozstrzygnięciem, które wymaga szczególnej ostrożności i wnikliwego rozpatrzenia wszystkich okoliczności sprawy. W tym celu ustawodawca wprowadził obowiązek przeprowadzenia rozprawy, która sprzyja wszechstronnemu oglądowi sprawy, również z punktu widzenia uczestników postępowania, którzy mogą w pełni przedstawić swoje stanowisko i jego podstawy. Obowiązek przeprowadzenia rozprawy nie dotyczy wniosku o ustanowienie kuratora wspierającego-projektowany art. 605²³.

Projektowany art. 605¹⁰ określa podstawowe elementy postanowienia w przedmiocie kurateli reprezentującej. Zgodnie z treścią tego przepisu postanowienie to powinno określać w szczególności: osobę kuratora reprezentującego; zakres i rodzaj spraw, przy prowadzeniu

³⁴ Por. post. SN z 14.9.2004 r., III CK 413/03, Legalis.

których czynności mogą być dokonywane: przez kuratora w imieniu osoby wspieranej lub przez osobę wspieraną tylko za zgodą kuratora; okres, na jaki ustanawia się kuratora reprezentującego; terminy składania przez kuratora reprezentującego sprawozdań dotyczących osoby wspieranej oraz rachunków z zarządu jej majątkiem. Postanowienie o ustanowieniu kuratora reprezentującego musi wyraźnie określać wyżej wskazane elementy. Ma to nie tylko formalne znaczenie, ale wywołuje daleko idące skutki w sferze prawnej osoby, której ustanowiono kuratora reprezentującego. Stąd naruszenie tego przepisu winno skutkować uchyleniem zaskarżonego orzeczenia. Projektowany § 2 nakłada na sąd obowiązek każdorazowego zbadania, czy osobie, dla której ustanawiany jest kurator, powinno przysługiwać czynne i bierne prawo wyborcze, przy czym czynne prawo wyborcze definiuje art. 10 § 1 z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy³⁵, natomiast bierne prawo wyborcze określa art. 11 § 1 tejże ustawy. W § 3 uregulowano, w przypadku ustanowienia kuratora reprezentującego, że sąd sprawdza w Rejestrze Pełnomocnictw, czy osobie wspieranej udzielono pełnomocnictwa rejestrowanego. Niezwłocznie po uprawomocnieniu się postanowienia o ustanowieniu kuratora reprezentującego sąd dokonuje wpisu informacji o ustanowieniu kuratora dla pełnomocnika rejestrowanego do Rejestru Pełnomocnictw przez wprowadzenie za pośrednictwem systemu teleinformatycznego danych, o których mowa w ustawie z dnia 14 lutego 1991 - Prawo o notariacie. Ponadto o uprawomocnieniu postanowienia o ustanowieniu kuratora reprezentującego dla osoby wspieranej, której udzielono pełnomocnictwa rejestrowanego, sąd informuje rejestrowanego pełnomocnika podstawionego, jeżeli został ustanowiony (§ 4 art. 605¹⁰). Projektowany art. 605¹¹ ma na celu zabezpieczenie sytuacji prawnej małoletniego dziecka, którego rodzic albo opiekun prawny ma ustanowionego kuratora reprezentującego. W takim przypadku sąd z urzędu zawiadamia właściwy sąd opiekuńczy.

Projektowany art. 605¹² reguluje sytuacje osób przebywających np. w domach pomocy społecznej, zakładach opiekuńczo-leczniczych. W tej sytuacji odpis prawomocnego postanowienia w przedmiocie kurateli reprezentującej sąd przesyła do podmiotu w którym przebywa osoba wspierana.

Projektowany art. 605¹³ ma na celu zabezpieczenie interesów osoby, dla której ustanowiono kuratora reprezentującego. Zgodnie z rekomendacją Komitetu Ministrów Rady Europy nr (99) 4 z dnia 23 lutego 1999 r. w sprawie zasad dotyczących ochrony prawnej niepełnosprawnych osób dorosłych stosowane ograniczenia muszą uwzględniać zasadę

³⁵ Dz. U. z 2023 r. poz. 2408 oraz z 2024 r. poz. 721, 1572 i 1907.

proporcjonalności i być dostosowane do okoliczności i konkretnych potrzeb. Podkreślono, że o ile jest to możliwe i właściwe, zastosowane środki powinny mieć charakter czasowy. W praktyce może się zdarzać wielokrotne przedłużenie orzeczonego wsparcia. Z tych przyczyn kurator reprezentujący ustanawiany będzie na okres do 5 -10 lat, przy czym konieczne będzie ponowne wystąpienie o jego ustanowienie. W toku kolejnego postępowania sąd ponownie będzie badał zasadność stosowania tego instrumentu wsparcia, a także zakres uprawnień kuratora. Postanowienie o ustanowieniu kuratora reprezentującego na kolejny okres powinno uwzględniać zmianę stanu funkcjonowania i potrzeb danej osoby. Sąd będzie miał obowiązek wszcząć z urzędu postępowanie w przedmiocie ponownego ustanowienia kuratora reprezentującego najpóźniej na rok przed upływem okresu, na jaki ustanowiono kuratora w ostatnim prawomocnym postępowaniu, chyba że toczy się już postępowanie w tym przedmiocie.

Projektowany art. 605¹⁴ reguluje kwestię wynagrodzenia kuratora, wprowadzając zasadę, że sprawowanie kurateli jest odpłatne. Zasada w tym zakresie pozostaje tożsama z zasadą odpłatności opieki wyrażoną w art. 162 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Wyjątkiem od tej zasady pozostaje sytuacja, w której nakład pracy kuratora jest nieznaczny (§ 2 art. 605¹⁴). Wynagrodzenia nie przyznaje się także, gdy wykonywanie obowiązków kuratora czyni zadość zasadom słuszności, chyba że nakład pracy kuratora jest znaczny, a obowiązki kuratora wykonywane są prawidłowo. W tym miejscu należy wskazać, korzystając z dorobku doktryny w zakresie opieki nad małoletnim, że podnoszono wątpliwości moralne co do modelu finansowania opieki prawnej ze środków małoletniego. Wskazywano na wątpliwości, co do zasadności obciążania małoletniego kosztami wynagrodzenia opiekuna, pomimo że małoletni znajduje się w trudnej sytuacji osobistej i majątkowej. Zastrzeżenia te musiały ustąpić przed względami praktycznymi, tj. występującymi w praktyce trudnościami w znalezieniu kandydata na opiekuna, który chciałby podjąć się tego obowiązku³⁶. Tożsame wątpliwości można podnieść wobec obciążenia osoby wspieranej kosztami wynagrodzenia jej kuratora. Posługując się jednak przytoczoną powyżej argumentacją należy pozostać przy modelu finansowania kurateli reprezentującej analogicznym do opieki prawnej, tym bardziej, że we wprowadzanym modelu obowiązki kuratora oraz nakład jego pracy musi pozostawać znaczący. Uprawnienie kuratora do żądania wynagrodzenia nie jest formalnie skierowane przeciwko osobie wspieranej. Wystąpienie z tym żądaniem do sądu nie zostało ograniczone żadnym terminem zawitym, ale ze względu na to, że dotyczy ono ukształtowania stosunku kurateli przez sąd, to staje się ono

³⁶ P. Zakrzewski [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, red. M. Fras, M. Habdas, Warszawa 2021, art. 162.

bezzprzedmiotowe po ustaniu tego stosunku i nie może być po tym czasie dochodzone, analogicznie jak w wypadku wynagrodzenia za sprawowanie opieki³⁷. Warto też nadmienić, że w przypadkach, gdy osoba wspierana nie ma odpowiednich dochodów lub majątku, wynagrodzenie będzie pokrywane ze środków publicznych na podstawie przepisów o pomocy społecznej. Takie rozwiązanie chroni interesy zarówno osoby wspieranej, jak i kuratora reprezentującego. Osoba wspierana nie będzie obawiać się, że nie ma wystarczających środków na pokrycie wynagrodzenia kuratora, zaś kurator dzięki temu będzie bardziej skłonny do pomocy tej osobie (§ 3 art. 605¹⁴). Dodatkowo do regulacji zaczerpnięto (art. 605¹⁵) rozwiązanie przewidziane w zakresie umowy zlecenia w art. 741 k.c., przesądzając, że kuratorowi nie wolno używać we własnym interesie rzeczy i pieniędzy osoby wspieranej. Ponadto od sum pieniężnych zatrzymanych ponad potrzebę wynikającą z wykonywania kurateli kurator płaci osobie wspieranej odsetki ustawowe. Powyższe regulacje mają zapewnić ochronę majątku osoby wspieranej.

Obok kwestii wynagrodzenia za pełnienie funkcji kuratora, kurator może domagać się także zwrotu nakładów i wydatków związanych z prowadzeniem spraw, co przesądza projektowany art. 605¹⁶ § 1. Przez wydatki rozumie się wszelkie poniesione przez kuratora środki pieniężne związane z należyтым sprawowaniem funkcji. Za takie uznać trzeba środki konieczne, służące utrzymaniu osoby wspieranej lub jej majątku w stanie niepogorszonym, a także wydatki użyteczne polepszające jego sytuację, z wyłączeniem jednak wydatków luksusowych. Jako przykład można wskazać koszty podatków, napraw, ubezpieczeń, usług, remontów. Nakłady oznaczają natomiast dobrowolne niepieniężne świadczenie poniesione przez kuratora wspierającego w celu należytego sprawowania funkcji, np. koszty użytkowania własnego samochodu w celu wykonania kurateli, utracony czas i zarobek³⁸. Do roszczeń z tego tytułu stosuje się odpowiednio przepisy art. 742 i 753 § 2 kodeksu cywilnego. W § 2 przewidziano odpowiednie stosowanie art. 605¹³ § 3 Kodeksu postępowania cywilnego.

Projektowany art. 605¹⁷ reguluje nadzór nad sprawowaniem funkcji kuratora, powierzając ten nadzór sądowi opiekuńczemu właściwemu według miejsca pobytu osoby wspieranej. Intencją projektodawcy było nałożenie obowiązku nadzoru temu sądowi, który w praktyce pozostaje „najbliżej” miejsca faktycznego pobytu osoby wspieranej oraz ma wiedzę w konkretnej sprawie na podstawie wcześniejszego postępowania i posiadanych akt. Może w tym celu wyznaczyć termin posiedzenia i zobowiązać kuratora do osobistego stawiennictwa.

³⁷ J.w.

³⁸ Por. P. Zakrzewski [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz aktualizowany, red. M. Fras, M. Habdas, LEX/el. 2023, art. 163.

Kurator zobowiązany jest w terminach oznaczonych przez sąd, składać sądowi sprawozdanie dotyczące osoby wspieranej. Kurator reprezentujący składa rachunki z zarządu jej majątkiem oraz dokumenty dotyczące ważniejszych czynności podjętych w ramach prowadzenia spraw, na dokonanie których wymagana jest odrębna zgoda sądu. Jeżeli natomiast dochody z majątku nie przekraczają prawdopodobnych kosztów utrzymania osoby, dla której ustanowiono kuratora reprezentującego, sąd może zwolnić kuratora z obowiązku przedstawiania szczegółowych rachunków z zarządu. W takim wypadku kurator reprezentujący składa sprawozdanie o zarządzie majątkiem bez przedstawiania szczegółowych rachunków z zarządu. Sąd może wymierzyć grzywnę kuratorowi, który nie wykonuje obowiązku złożenia sprawozdań. Jeżeli zarządzenie zostanie wykonane, grzywna jeszcze nieuiszczona może być umorzona (§2). Minister Sprawiedliwości określi w drodze rozporządzenia wzór sprawozdania, mając na względzie konieczność zapewnienia prawidłowego toku nadzoru nad działalnością kuratora (§ 4). Wykonywanie nadzoru polegać ma na zaznajamianiu się na bieżąco z działalnością kuratora oraz w razie potrzeby sąd może udzielać kuratorowi wskazówek i poleceń (§5 art. 605¹⁷). W ramach prowadzonego nadzoru sąd może żądać od kuratora wyjaśnień we wszelkich sprawach należących do obowiązków i uprawnień kuratora oraz przedstawiania dokumentów związanych z prowadzeniem spraw osoby wspieranej (§6 art. 605¹⁷).

Projektowany art. 605¹⁸ wprowadza możliwość ustanowienia doradcy tymczasowego dla osoby, wobec której toczy się postępowanie w przedmiocie kurateli reprezentującej. Doradca tymczasowy jest osobą, która do czasu prawomocnego zakończenia postępowania, ma chronić interesy osoby potrzebującej wsparcia. Dotyczy to sytuacji, gdy konieczne okaże się zapewnienie ochrony dla tej osoby lub mienia, w szczególności w przypadku, o którym mowa w art. 605⁸. Doradcę tymczasowego ustanawia się na wniosek lub z urzędu po wysłuchaniu osoby, której dotyczy wniosek o ustanowienie kuratora reprezentującego. Decydując o wyborze doradcy tymczasowego sąd stosuje odpowiednio art. 11 ustawy o instrumentach wspieranego podejmowania decyzji (§ 3).

Zakres umocowania doradcy tymczasowego określa sąd w postanowieniu (§ 4 projektowanego przepisu). Do doradcy tymczasowego stosuje się odpowiednio przepisy o kuratorze reprezentującym. Postanowienie o ustanowieniu doradcy tymczasowego staje się skuteczne z chwilą doręczenia go osobie, której dotyczy wniosek. Wyjątkowo w wypadkach określonych w art. 605⁸ postanowienie staje się skuteczne z chwilą wydania (§ 5 projektowanego przepisu). Odpis prawomocnego postanowienia o ustanowieniu doradcy

tymczasowego sąd przesyła do podmiotu w którym przebywa osoba , dla której go ustanowiono (§ 6 projektowanego przepisu).

Projektowany art. 605¹⁹ reguluje sytuacje, kiedy postanowienie o ustanowieniu doradcy tymczasowego traci moc. Postanowienie to traci moc z chwilą, uprawomocnienia się orzeczenia kończącego postępowanie, w którym ustanowiono doradcę tymczasowego. Ponadto przepis reguluje, kiedy sąd odwołuje doradcę tymczasowego. Ma to miejsce w sytuacji, kiedy ustała potrzeba dalszej ochrony osoby, której dotyczy wniosek lub jej mienia. Na postanowienie w przedmiocie ustanowienia lub odwołania doradcy tymczasowego przysługuje zażalenie (art. 605¹⁹ § 3).

Projektowany 605²⁰ reguluje główną zasadę postępowania w przedmiocie kurateli wspierającej. Do postępowania w przedmiocie kurateli wspierającej stosuje się odpowiednio przepisy oddziału dotyczącego postępowania w przedmiocie kurateli reprezentującej ze zmianami przewidzianymi w oddziale regulującym postępowanie w przedmiocie kurateli wspierającej.

Sąd opiekuńczy ustanawia kuratora wspierającego na wniosek osoby potrzebującej wsparcia, a za zgodą tej osoby także na wniosek podmiotów wymienionych w art. 605³ § 1 pkt. 2-7. Regulacja ta daje osobie potrzebującej wsparcia autonomię decyzyjną w procesie ustanowienia kuratora (art. 605²¹).

Projektowany art. 605²² reguluje możliwość dopuszczenia dowodu z opinii biegłego lekarza psychiatry lub biegłego innej specjalności w postępowaniu o ustanowienie kuratora wspierającego. Badanie tej osoby przez odpowiedniego specjalistę wymaga wyrażenia zgody osoby potrzebującej wsparcia.

Projektowany art. 605²³ przewiduje, że sąd może wydać postanowienie co do istoty sprawy także na posiedzeniu niejawnym. Możliwość wydawania postanowień na posiedzeniach niejawnych przyczyni się do szybszego prowadzenia postępowań przez sądy, co w konsekwencji będzie oznaczało lepszą ochronę interesów osób potrzebujących wsparcia

Projektowany art. 605²⁴ dotyczy sytuacji, gdy w toku postępowania o ustanowienie kuratora wspierającego okaże się, że zachodzi potrzeba ustanowienia kuratora reprezentującego. W takiej sytuacji sąd z urzędu przeprowadzi – zamiast postępowania o ustanowienie kuratora wspierającego – postępowanie o ustanowienie kuratora reprezentującego.

Z uwagi na usunięcie instytucji ubezwłasnowolnienia z krajowego porządku prawnego dodatkowo uchyla się art. 1106¹. Jurysdykcja dla kurateli i opieki przewiduje zawsze jurysdykcję fakultatywną (art. 1107 k.p.c.).

6. Zmiany w ustawach: Prawo o advokaturze, o radcach prawnych, o licencji doradcy restrukturyzacyjnego, o Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, o komornikach sądowych

Z uwagi na regulacje zawarte w ustawie o instrumentach wspieranego podejmowania decyzji dokonano zmian w ustawach szczególnych (Prawo o advokaturze, o radcach prawnych, o licencji doradcy restrukturyzacyjnego, o Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, o komornikach sądowych) w zakresie przesłanek umożliwiających wykonywanie zawodów prawniczych.

7. Zmiany w ustawie – Prawo spółdzielcze

Zmiany w ustawie – Prawo spółdzielcze wynikają z likwidacji instytucji ubezwłasnowolnienia, zastępowanej modelem wspieranego podejmowania decyzji oraz zmiany pojęcia zdolności do czynności prawnych w kontekście ich używania w nowym systemie prawnym. Wobec tego, że zgodnie z projektowanymi zmianami osoby wspierane zawsze będą miały pełną zdolność do czynności prawnych, będą mogły być członkami spółdzielni, zgodnie z art. 15 § 1 Prawa spółdzielczego. Projekt ustawy przewiduje zmianę art. 15 § 3a powołanej ustawy, poprzez wskazanie, że osoby o ograniczonej zdolności do czynności prawnych oraz osoby, dla których ustanowiono kuratora reprezentującego albo umocowano pełnomocnika rejestrowanego nie mogą być jedynie członkami organów spółdzielni. W walnym zgromadzeniu osoby te będą mogły brać udział przez swoich przedstawicieli ustawowych lub przez kuratora reprezentującego albo umocowanego pełnomocnika rejestrowanego – jeżeli będzie to wynikać z zakresu ich umocowania.

8. Zmiany w ustawie – Prawo o stowarzyszeniach

W ustawie – Prawo o stowarzyszeniach przewidziano zmiany, które umożliwiają osobom wspieranym zrzeszanie się, w tym uczestnictwo w organie reprezentacji stowarzyszenia. Proponowane zmiany są konsekwencją likwidacji instytucji

ubezwłasnowolnienia, zastępowanej modelem wspieranego podejmowania decyzji oraz pełną zdolnością do czynności prawnych osób wspieranych.

9. Zmiany w ustawie – Prawo o notariacie

Wobec likwidacji instytucji ubezwłasnowolnienia, zastępowanej modelem wsparcia oraz zmianą pojęcia zdolności do czynności prawnych w kontekście jego używania w systemie prawnym, zasadnym jest dostosowanie przepisów ustawy – Prawo o notariacie do wprowadzanych zmian. W związku w projekcie ustawy określono dodatkowe przesłanki wykonywania zawodu notariusza lub zastępcy notarialnego, zawieszenia w czynnościach zawodowych notariusza, jak też wymogi dotyczące aplikacji notarialnej.

Wprowadzane zmiany zostały również uwzględnione w art. 86, który w obecnym brzmieniu uniemożliwia dokonanie czynności notarialnej w przypadku wątpliwości co do zdolności do czynności prawnej strony czynności. W związku z tym, że zgodnie z projektem ustawy każda osoba uzyskuje pełną zdolność do czynności prawnych w chwili uzyskania pełnoletności i nie może jej utracić na skutek żadnego późniejszego zdarzenia prawnego, w omawianym przepisie wskazano, że nie wolno notariuszowi dokonywać czynności notarialnej, jeżeli poweźmie wątpliwość, że strona czynności znajduje się w stanie wyłączającym świadome lub swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli.

Projekt przewiduje także dodanie rozdziału 3d w Dziale II ustawy - Prawo o notariacie, poświęconego pełnomocnictwu rejestrowanemu (projektowane art. 95zm - 95zt). Proponowane zmiany wynikają z wymogu sporządzenia pełnomocnictwa rejestrowanego w formie aktu notarialnego oraz obowiązku jego rejestracji w Rejestrze Pełnomocnictw.

Prowadzenie Rejestru – zgodnie z projektem – powierza się Krajowej Radzie Notarialnej. Rada ta tworzy system teleinformatyczny w celu prowadzenia Rejestru oraz zapewnia dostęp do tego systemu notariuszom oraz sądom w celu dokonywania wpisów oraz realizacji ustawowych zadań. System teleinformatyczny umożliwiający prowadzenie Rejestru Pełnomocnictw jest systemem teleinformatycznym w rozumieniu art. 3 pkt 3 ustawy z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne (Dz. U. z 2024 r. poz. 1557 i 1717).

W przypadku informacji pochodzących z postanowień sądowych wprowadzono możliwość dla sądów dokonywania samodzielnych wpisów w Rejestrze Pełnomocnictw, analogicznie do

funkcjonującego już obecnie rozwiązania w Rejestrze Spadkowym (dotyczy art. 543⁶ § 10 i 11 i art. 543⁸ § 1 Kodeksu postępowania cywilnego, przypadku zwolnienia pełnomocnika rejestrowanego, o którym mowa w art. 109¹⁶ § 3 Kodeksu cywilnego oraz art. 605¹⁰ § 1 Kodeksu postępowania cywilnego). Notariusze oraz prezesi sądu lub osoba przez niego wyznaczona będzie uzyskiwać dostęp do Rejestru Pełnomocnictw poprzez dane weryfikowane za pomocą kwalifikowanego certyfikatu podpisu elektronicznego.

Wpisy w Rejestrze Pełnomocnictw będą opatrywane kwalifikowanym podpisem elektronicznym.

Projekt nakłada na Krajową Radę Notarialną obowiązek czuwania nad zgodnością danych zgromadzonych w Rejestrze Pełnomocnictw ze stanem faktycznym.

Projektowany art. 95zm przewiduje, że Krajowa Rada Notarialna jest także administratorem danych zgromadzonych w Rejestrze Pełnomocnictw, w tym jest administratorem danych osobowych w tym rejestrze w rozumieniu art. 4 pkt 7 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych). Krajowa Rada Notarialna jako administrator zapewnia ochronę danych zgromadzonych w Rejestrze Pełnomocnictw przed nieuprawnionym dostępem, przetwarzaniem oraz zmianą lub utratą.

Projektowane przepisy określają procedurę sporządzenia pełnomocnictwa rejestrowanego oraz sposób jego wpisu do Rejestru. Na etapie wpisu pełnomocnictwa rejestrowanego do Rejestru mogą ujawnić się zdarzenia powodujące niemożność zarejestrowania takiego pełnomocnictwa. Zdarzeniem takim może być okoliczność, że mocodawca udzielił już pełnomocnictwa rejestrowanego. Okoliczność tę system winien stwierdzić na podstawie danych zamieszczonych w tym systemie. Zakłada się, że takie informacje jak fakt ustanowienia pełnomocnictwa rejestrowanego będzie weryfikowany automatycznie przez system poprzez przetworzenie danych, które w nim zostały zamieszczone. Informacja o zarejestrowaniu bądź nie pełnomocnictwa rejestrowanego będzie przekazywana przez system.

Powyższa procedura będzie stosowana odpowiednio również do oświadczeń o zrzeczeniu się oraz o odwołaniu pełnomocnictwa rejestrowanego. Oświadczenia te będą składane w formie aktu notarialnego i będą skutkowały niemożnością powstania umocowania pełnomocnika rejestrowanego albo wygaśnięciem umocowania pełnomocnika rejestrowanego i będą

odnotowywane w Rejestrze. Wpis w tym zakresie, podobnie jak wpisy pozostałych zdarzeń powodujących wygaśnięcie umocowania pełnomocnictwa będzie miał charakter deklaratoryjny. Celem zapewnienia bezpieczeństwa obrotu gospodarczego nałożono na notariusza sporządzającego akt notarialny, obejmujący oświadczenie mocodawcy o odwołaniu pełnomocnictwa lub pełnomocnika rejestrowanego o zrzeczeniu się pełnomocnictwa, obowiązek wpisu do Rejestru Pełnomocnictw danych w tym samym dniu w którym nastąpi sporządzenie aktu notarialnego.

Zgodnie z projektowaną regulacją powstanie umocowania pełnomocnika rejestrowanego będzie następowało z chwilą wpisu przez notariusza protokołu poświadczenia pełnomocnictwa rejestrowanego w Rejestrze Pełnomocnictw (projektowany art. 109¹⁰ § 5 Kodeksu cywilnego). Projekt określa procedurę sporządzenia protokołu poświadczenia pełnomocnictwa. Podstawę sporządzenia takiego protokołu będą stanowiły dwa zaświadczenia lekarskie wydawane na podstawie art. 42a ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty (Dz. U. z 2024 r. poz. 1287). Projekt przewiduje, że zaświadczenia lekarskie, które będą dołączone do protokołu powinny zostać wystawiane nie później niż 3 miesiące przed złożeniem dokumentów notariuszowi. Termin ten jest niezbędny do umożliwienia wykonania ewentualnych badań mocodawcy jak i uzyskania dwóch zaświadczeń lekarskich.

System będzie informował notariusza o zarejestrowaniu protokołu poświadczenia pełnomocnictwa bądź o jego niezarejestrowaniu. Na etapie wpisu protokołu pełnomocnictwa rejestrowanego do Rejestru system winien również informować o zdarzeniach takich jak, odnotowany fakt niemożności powstania umocowania pełnomocnika rejestrowanego czy rejestrowanego pełnomocnika podstawionego w Rejestrze Pełnomocnictw. Okoliczność tą system winien stwierdzić na podstawie danych zamieszczonych w tym systemie. Informacja o zarejestrowaniu bądź nie protokołu pełnomocnictwa rejestrowanego będzie przekazywana przez system.

Informacja o wpisie protokołu poświadczenia pełnomocnictwa rejestrowanego do Rejestru Pełnomocnictw zostanie przekazana także do sądu rejestrowego w przypadku gdy dotyczyć będzie umocowania pełnomocnika rejestrowanego dla mocodawcy, będącego osobą, o której mowa w projektowanym art. 21e ustawy o KRS, tj.:

- 1) wpisaną do rejestru przedsiębiorców, o których mowa w art. 18 § 1 ustawy z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych lub osobą wpisaną jako prokurent;

- 2) wpisaną do Krajowego Rejestru Sądowego jako kurator albo syndyk, nadzorca sądowy, zarządca przymusowy lub zarządca w postępowaniu upadłościowym albo postępowaniu restrukturyzacyjnym.

W tym celu wymagana jest integracja pomiędzy Rejestrem Pełnomocnictw, a Krajowym Rejestrem Sądowym i weryfikacja po numerze PESEL mocodawcy bądź imieniu i nazwisku oraz dacie urodzenia mocodawcy czy dane wskazanej osoby figurują w Krajowym Rejestrze Sądowym. Po wysłaniu informacji z Rejestru Pełnomocnictw dotyczącej imienia i nazwiska, numeru PESEL lub daty urodzenia wraz z informacją o wpisie protokołu poświadczenia pełnomocnictwa rejestrowanego, system teleinformatyczny, o którym mowa w art. 3a ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym, przeszuka dane zgromadzone w Krajowym Rejestrze Sądowym i przypadku pozytywnej weryfikacji przekaze informację do właściwego sądu rejestrowego, który podejmie czynności z urzędu.

Projekt w art. 95zp szczegółowo określa zakres przechowywanych w Rejestrze informacji. Dane przechowywane w Rejestrze zgodnie z art. 95zp przetwarzane będą stosownie do wymogów art. 6 ust. 1 lit. c i e RODO w niezbędnym zakresie do wypełnienia obowiązku prawnego ciążącego na Krajowej Radzie Notarialnej jako administratorze oraz wykonania przez Radę zadania realizowanego w interesie publicznym, którym jest prowadzenie publicznego Rejestru Pełnomocnictw. Projektowany zakres danych obejmuje dane niezbędne do jednoznacznej identyfikacji umocowania pełnomocnictwa rejestrowanego oraz dane kontaktowe jak adres do korespondencji lub adres do doręczeń elektronicznych niezbędne do umożliwienia kontaktu z pełnomocnikiem. Dane kontaktowe udostępniane będą jedynie sądom lub notariuszom celem wykonywania zadań ustawowych np. konieczności poinformowania pełnomocnika podstawionego w przypadku wygaśnięcia pełnomocnictwa dla pełnomocnika rejestrowanego.

Ponadto projekt określa krąg podmiotów, którym Krajowa Rada Notarialna udostępnia informacje o zarejestrowanych pełnomocnictwach rejestrowanych i zarejestrowanych protokołach poświadczenia pełnomocnictw rejestrowanych, zakres dostępu do tych informacji oraz wydawania przez notariusza wypisów zarejestrowanych pełnomocnictw rejestrowanych.

Założeniem projektowanej regulacji jest powszechny charakter Rejestru Pełnomocnictw. Każdy kto zna numer PESEL mocodawcy będzie miał dostęp do informacji udostępnianych w Rejestrze Pełnomocnictw - na zasadach ogólnych - przewidzianych w projektowanym art. 95zr

§ 1-2 projekt ustawy, z zachowaniem zasady minimalizacji danych wynikających z przepisów dotyczących ochrony danych osobowych.

Z zakresu informacji udostępnianych z Rejestru Pełnomocnictw wyłączono informacje dotyczące przyczyn z powodu których umocowanie nie powstało albo wygasło, o których mowa w art. 95zp pkt 8, ze względu na charakter tych informacji. Dostęp do tych informacji nie jest niezbędny dla osób trzecich do potwierdzenia umocowania pełnomocnika za pośrednictwem Rejestru. Dostęp do pełnego zakresu informacji z Rejestru pełnomocnictw będzie natomiast posiadał sąd, celem umożliwienia weryfikacji informacji stanowiących przesłanki do niepowstania/wygaśnięcia umocowania.

Ponadto informacja o nr PESEL albo dacie i miejscu urodzenia albo innych danych umożliwiających identyfikację pełnomocnika rejestrowanego lub rejestrowanego pełnomocnika podstawionego będzie udostępniana każdemu zainteresowanemu przez Krajową Radę Notarialną w drodze weryfikacji. Udostępnianie numeru PESEL, daty i miejsca urodzenia albo innych danych identyfikujących umożliwi w drodze weryfikacji porównanie przekazanych danych z danymi zawartymi w Rejestrze Pełnomocnictw. Wynikiem udostępniania danych w tym trybie będzie potwierdzenie zgodności przekazanych danych albo raport niezgodności danych. Powyższe rozwiązanie uwzględnia zasady celowości, adekwatności i proporcjonalności dotyczące danych osobowych, wynikające z przepisów szczególnych oraz umożliwia potwierdzenie jednoznacznej identyfikacji pełnomocnika rejestrowanego.

Projekt wprowadza również delegację ustawową do wydania rozporządzenia, określającego sposób uiszczania i wysokość opłat za wpisy dokonywane w Rejestrze. Zgodnie z projektem, do wydania rozporządzenia w tym przedmiocie zobowiązany jest Minister Sprawiedliwości, po zasięgnięciu opinii Krajowej Rady Notarialnej. W powyższym zakresie projekt przewiduje rozwiązania analogiczne do przepisów tej ustawy, regulujących prowadzenie Rejestru Spadkowego oraz odnoszących się do aktów poświadczenia dziedziczenia, z uwzględnieniem specyfiki pełnomocnictw rejestrowanych.

W przypadku wpisów dokonywanych przez sąd przewiduje się, że wnioskodawca będzie uiszczał jedną, zryczałtowaną opłatę za wpisy dokonywane w Rejestrze niezależnie od ilości wpisów w nim dokonanych w ramach postępowania o zwolnienie pełnomocnika rejestrowanego. Do pisma, wraz z którym nie wniesiono opłaty, zastosowanie będą miały przepisy art. 130 oraz 130² Kodeksu postępowania cywilnego. Do opłaty zastosowanie znajdą

przepisy ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych dotyczące wydatków.

Uwzględniając natomiast, że projektowane przepisy dotyczące pełnomocnictwa rejestrowanego nie wprowadzają nowej formy czynności notarialnej, lecz przewidują formę aktu notarialnego dla udzielenia pełnomocnictwa rejestrowanego, odwołania takiego pełnomocnictwa oraz zrzeczenia się umocowania przez pełnomocnika, a kwestia przechowywania i archiwizacji aktów notarialnych została w pełni uregulowana w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 kwietnia 1991 r. w sprawie prowadzenia ksiąg notarialnych oraz przekazywania na przechowanie dokumentów sądom rejonowym, w ocenie projektodawcy, nie zachodzi konieczność dokonywania zmian w przedmiotowym rozporządzeniu.

Z uwagi na nałożony na Krajową Radę Notarialną obowiązek czuwania nad zgodnością danych zgromadzonych w Rejestrze ze stanem faktycznym projekt przewiduje integrację z rejestrem PESEL celem umożliwienia uzyskiwania informacji o śmierci mocodawcy lub pełnomocnika. Informacje te są ważne dla stwierdzenia możliwości powstania umocowania bądź jego wygaśnięcia. Integracja pomiędzy rejestrami zapewni aktualną wiedzę w tym zakresie.

Projekt zakłada integrację z rejestrem PESEL analogiczną do integracji przewidzianej w art. 23 ust. 6 ustawy z dnia 6 marca 2018 r. o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej i Punkcie Informacji dla Przedsiębiorcy. Integracja taka będzie możliwa gdyż w Rejestrze Pełnomocnictw będzie ujawniany numer PESEL, który jest daną referencyjną. Podstawę do przekazania informacji stanowić będzie art. 46 ust. 1 pkt 5 w zw. 48 ustawy z dnia 24 września 2010 r. o ewidencji ludności. Krajowa Rada Notarialna w zakresie utrzymywania systemu teleinformatycznego do prowadzenia rejestru pełnomocnictw będzie realizowała zadanie publiczne jakim niewątpliwie jest na gruncie projektowanych przepisów prowadzenie Rejestru Pełnomocnictw. W tym celu przy wprowadzaniu danych mocodawcy lub pełnomocnika do Rejestru Pełnomocnictw notariusz dokona potwierdzenia jego tożsamości w rejestrze PESEL, a po dokonaniu wpisu system teleinformatyczny przekaże do rejestru PESEL informację o zamieszczeniu danych osoby, której tożsamość została potwierdzona celem umożliwienia przesłania z rejestru PESEL informacji o śmierci tej osoby tj. dacie zgonu lub znalezieniu zwłok. Wprowadzone rozwiązania mają umożliwić aktualizację danych w Rejestrze Pełnomocnictw.

W przypadkach uzyskania informacji o zgonie pełnomocnika lub mocodawcy w inny sposób niż z rejestru PESEL, oraz po stwierdzeniu zaistnienia przesłanki, o których mowa w art. 109¹⁶ § 1 i 3 Kodeksu cywilnego, Prezes Krajowej Rady Notarialnej niezwłocznie poleca dokonanie odpowiedniego wpisu w Rejestrze Pełnomocnictw. Ponadto w przypadku wygaśnięcia umocowania dla pełnomocnika rejestrowanego Prezes Krajowej Rady Notarialnej niezwłocznie poleci notariuszowi wykreślenie danych tego pełnomocnika z Rejestru Pełnomocnictw. Wskazać należy, że dane wykreślonego pełnomocnika będą ujawniane jako dane archiwalne, zatem informacja o wykreślonym pełnomocniku będzie dostępna na zasadach ogólnych, co jest konieczne z uwagi na bezpieczeństwo obrotu prawnego.

10. Zmiany w ustawie o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży

W związku z likwidacją instytucji ubezwłasnowolnienia, zastępowanej modelem wspieranego podejmowania decyzji, zasadnym jest dostosowanie obecnych regulacji ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży do projektowanych rozwiązań. W projekcie ustawy przewidziano także, że w przypadku sprzecznych oświadczeń w sprawie przerywania ciąży kobiety, dla której ustanowiono kuratora reprezentującego albo w imieniu, której działa pełnomocnik rejestrowany, zdolnej do wyrażenia zgody i jej kuratora reprezentującego albo pełnomocnika rejestrowanego - zgodę na przerywanie ciąży wyraża właściwy sąd, o którym mowa w art. 605¹ ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego.

11. Zmiany w ustawie o ochronie zdrowia psychicznego

Zmiany w ustawie o ochronie zdrowia psychicznego wynikają z konieczności dostosowania obecnych regulacji do projektowanych rozwiązań, a także wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 16 października 2012 r. w sprawie Kędzior przeciwko Polsce (skarga nr 45026/07), zgodnie z którym osoba całkowicie ubezwłasnowolniona ma prawo do wyrażenia woli i preferencji w sprawach, które jej dotyczą, a sąd oraz każda inna instytucja publiczna mają obowiązek wysłuchać tę osobę oraz wziąć jej opinię pod uwagę. Zatem odnosząc się do istniejących regulacji prawnych dotyczących możliwości zamieszkania w domu pomocy społecznej bądź innej placówce całodobowej opieki zasadne jest poszanowanie preferencji osoby wspieranej.

12. Zmiany w ustawie o zawodach lekarza i lekarza dentysty

Projekt przewiduje dodanie przepisów, określających tryb wydawania zaświadczenia lekarskiego w przedmiocie zdolności pacjenta do kierowania swoim postępowaniem (projektowany art. 42a). Podstawę do sporządzenia przez notariusza protokołu poświadczenia pełnomocnictwa rejestrowanego stanowić będą dwa zaświadczenia, o których mowa powyżej, wydane przez dwóch lekarzy. Ponadto projekt reguluje kwestię odpłatności za wydanie tego zaświadczenia.

Proponuje się, aby zaświadczenie w przedmiocie zdolności pacjenta do samodzielnego kierowania swoim postępowaniem wydawane było przez lekarza specjalistę w dziedzinie psychiatrii lub neurologii na wniosek osoby, której udzielono pełnomocnictwa rejestrowanego. Jego wydanie poprzedzać może konsultacja z lekarzem psychiatrą, neurologiem lub innym lekarzem odpowiedniej specjalizacji lub psychologiem.

Dodatkowo, projektowany art. 42a ust. 5 zawiera delegację ustawową do wydania rozporządzenia, określającego wzór zaświadczenia. Rozporządzenie w powyższym zakresie wyda minister właściwy do spraw zdrowia w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości, po zasięgnięciu opinii Naczelnej Izby Lekarskiej. Przedmiotowa regulacja ma na celu usprawnienie procesu wystawiania zaświadczeń i możliwe zminimalizowanie obciążenia osób je wydających w związku z dodatkowymi obowiązkami.

13. Zmiany w ustawie – Kodeks postępowania karnego

Proponowane zmiany mają na celu dostosowanie rozwiązań procedury karnej do założeń projektu ustawy o instrumentach wspieranego podejmowania decyzji, której zasadniczą ideą jest rezygnacja z instytucji ubezwłasnowolnienia. Proponowane rozwiązania mają także na celu określenie zakresu praw i obowiązków pokrzywdzonych, które są osobami wspieranymi w rozumieniu ustawy o instrumentach wspieranego podejmowania decyzji. Przyjęta konstrukcja zakłada, że prawa tych osób w postępowaniu karnym będą wykonywane przez odpowiednich reprezentantów (kuratora reprezentującego lub doradcę tymczasowego albo pełnomocnika rejestrowanego). Zatem osoby pokrzywdzone - wspierane nie będą w procesie karnym osobami korzystającymi ze zdolności do czynności procesowych. Zmiany w zakresie art. 76 k.p.k. mają również charakter wynikowy i dostosowują nomenklaturę pojęć do zestawu pojęć przewidzianych w projekcie. Podobnie jest ze zmianą dotyczącą dodawanego art. 51 § 2b.

14. Zmiany w ustawie o Krajowym Rejestrze Sądowym

Przepis art. 37 projektu dotyczący dodania w ustawie z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (dalej ustawy o KRS) art. 21e i art. 46a ma umożliwić przekazywanie sądom rejestrowym z Rejestru Pełnomocnictw, za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, informacji o wpisie protokołu poświadczenia pełnomocnictwa rejestrowanego do Rejestru Pełnomocnictw w odniesieniu do osób:

- 1) wpisanych do rejestru przedsiębiorców, o których mowa w art. 18 § 1 ustawy z dnia 15 września 2000 r. - Kodeks spółek handlowych oraz osób wpisanych jako prokurenci;
- 2) wpisanych do Rejestru jako kuratorzy oraz syndycy, nadzorcy sądowi, zarządcy przymusowi lub zarządcy w postępowaniu upadłościowym albo postępowaniu restrukturyzacyjnym.

Zmiana ta koresponduje wprost z przepisami, w których projektodawca przesądził, że tylko pełnoletnie osoby fizyczne, dla których nie został ustanowiony kurator reprezentujący albo umocowany pełnomocnik rejestrowany mogą być:

- 1) członkiem zarządu, rady nadzorczej, komisji rewizyjnej albo likwidatorem (projektowany art. 18 § 1 w ksh);
- 2) prokurentem (projektowany art. 109(7) w kc);
- 3) kuratorem (projektowany art. 178 § 2 w kro w zw. z art. 148 kro oraz w zw. z projektowanym art. 65 ust. 3 projektu);
- 4) syndykiem, nadzorcą sądowym, zarządcą przymusowym oraz zarządcą w postępowaniu upadłościowym albo postępowaniu restrukturyzacyjnym (projektowany art. 3 w ust. 1 pkt 3 w ustawie o licencji doradcy restrukturyzacyjnego w zw. z art. 2 ust. 1 ustawy o licencji doradcy restrukturyzacyjnego).

Po otrzymaniu takich informacji sąd wykreśli z Krajowego Rejestru Sądowego z urzędu, dane dotyczące tych osób. Podobnie w przypadku otrzymania przez sąd rejestrowy odpisu postanowienia o ustanowieniu kuratora reprezentującego sąd wykreśli z urzędu dane osób pełniących ww. funkcje w podmiotach zarejestrowanych w Krajowym Rejestrze Sądowym. Wprowadzona zmiana ma na celu zwiększenie bezpieczeństwa obrotu gospodarczego. Zgodnie bowiem z przyjętym założeniem projektu, osoba korzystająca z instrumentów wsparcia w formie kuratora reprezentującego albo pełnomocnika rejestrowanego nie będzie mogła pełnić funkcji, które uzależnione były dotychczas od posiadania pełnej zdolności do czynności prawnych.

Jeżeli z przyczyn technicznych leżących po stronie Krajowej Rady Notarialnej nie będzie możliwe przekazanie za pośrednictwem systemu teleinformatycznego informacji o wpisie protokołu poświadczenia pełnomocnictwa rejestrowanego do Rejestru Pełnomocnictw, notariusz będzie przysyłał do właściwego sądu rejestrowego zawiadomienie o zarejestrowaniu protokołu poświadczenia pełnomocnictwa rejestrowanego ze wskazaniem numeru wpisu wraz z wypisem zarejestrowanego pełnomocnictwa rejestrowanego.

15. Zmiany w ustawach: Prawo o ustroju sądów wojskowych, Prawo o ustroju sądów powszechnych, Prawo o ustroju sądów administracyjnych, Prawo o prokuraturze oraz ustawie o Sądzie Najwyższym

Projektowane zmiany wynikają z przyjętych zobowiązań międzynarodowych zastąpienia instytucji ubezwłasnowolnienia modelem wspieranego podejmowania decyzji. W aktualnym stanie prawnym sędzia sądu wojskowego, powszechnego, wojskowego, administracyjnego, Sądu Najwyższego oraz Naczelnego Sądu Administracyjnego, a także prokurator musi dysponować pełnią prac praw cywilnych. Oznacza to, że urzędu sprawować nie może osoba częściowo albo całkowicie ubezwłasnowolniona. Wyrazem takiego założenia jest zawarcie w przepisach dyscyplinarnych uprawnienia dla sądu dyscyplinarnego zawieszenia w czynnościach sędziego albo prokuratora, wobec którego złożono wnioski o ubezwłasnowolnienie. Uprawnienie to ma charakter fakultatywny. W związku z likwidacją instytucji ubezwłasnowolnienia, zastępowanej instrumentami wspieranego podejmowania decyzji, konieczne stało się dokonanie zmian w przepisach dotyczących ustroju sądownictwa i prokuratury. Podkreślić należy, iż w nowym modelu, jedynie małoletni poniżej 18 roku życia nie mają pełni praw cywilnych. W ocenie projektodawcy, zasadnym jest, aby sędzią (prokuratorem) nie mogła być osoba, dla której ustanowiono kuratora reprezentującego. Projektodawca stoi na stanowisku, że skoro w rękach sędziego spoczywa ogromna odpowiedzialność w zakresie rozstrzygania o prawach i obowiązkach obywateli, ponoszeniu przez nich odpowiedzialności karnej lub cywilnej itd., władzę tę może realizować wyłącznie osoba, dla której nie zachodzi konieczność ustanowienia formy wsparcia w postaci kuratora reprezentującego. Skoro sędzia potrzebuje takiego wsparcia, nie powinien orzekać o prawach i obowiązkach obywateli. W konsekwencji przyznano sądowi dyscyplinarnemu fakultatywną możliwość zawieszenia sędziego w czynnościach służbowych w związku ze skierowanym wobec niego wnioskiem o ustanowienie kuratora reprezentującego. Wskazane uwagi dotyczą także referendarzy sądowych, jak i asystentów sędziów, bowiem także tutaj zakres

powierzonych im przez ustawodawcę obowiązków wymaga, aby nie były to osoby które potrzebują wsparcia ze strony kuratora reprezentującego. Dotyczy to również prokuratorów.

16. Zmiany w ustawie – Kodeks spółek handlowych

W związku z likwidacją instytucji ubezwłasnowolnienia, zastępowanej instrumentami wspieranego podejmowania decyzji oraz zmianą pojęcia zdolności do czynności prawnych w kontekście ich używania w nowym systemie prawnym, konieczne stało się dokonanie odpowiedniej zmiany w art. 18 § 1 ustawy z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych. Wskazana zmiana ma na celu wyraźne stwierdzenie skutków ustanowienia dla osoby pełniącej funkcje, o których mowa w tym przepisie (członka zarządu, rady nadzorczej, komisji rewizyjnej, likwidatora) kuratora reprezentującego albo umocowania pełnomocnika rejestrowanego, którymi jest wygaśnięcie tego mandatu *ex lege*. Z powyższego wynika, że osoba, dla której ustanowiono kuratora reprezentującego albo umocowano pełnomocnika rejestrowanego nie może pełnić funkcji: członka zarządu, rady nadzorczej, komisji rewizyjnej albo likwidatora, tzn. nie może zostać powołana do jej pełnienia. Jeżeli jednak osoba taka pełni już ww. funkcję i następnie zostanie dla niej ustanowiony kurator reprezentujący albo umocowany pełnomocnik rejestrowany, wówczas dojdzie *ex lege* (i automatycznie) do wygaśnięcia tego mandatu (umocowania) - bez potrzeby dokonywania jakichkolwiek dodatkowych czynności prawnych (np. podjęcia uchwały w przedmiocie odwołania itd.), a nawet bez uprzedniego dokonania wykreślenia danej osoby z KRS. Taki wpis (wykreślający) będzie miał bowiem charakter wyłącznie deklaratoryjny.

Uznanie, że postrzeganie lub ocena rzeczywistości przez osobę, dla której ma zostać ustanowiony kurator jest choćby w niewielkim stopniu niemożliwa winno prowadzić do wygaśnięcia mandatu (umocowania) do pełnienia danej funkcji. Jest to rozwiązanie spójne z rozwiązaniem przyjętym w zakresie prokury. Wykonywanie czynności na przykład członka zarządu przez kuratora reprezentującego albo pełnomocnika rejestrowanego bądź za jego zgodą podważa sensowność istnienia takiej formy zarządzania czy nadzorowania osobą prawną czy jednostką organizacyjną posiadającą zdolność prawną.

17. Zmiany w ustawie – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi

W związku z likwidacją instytucji ubezwłasnowolnienia, zastępowanej instrumentami wspieranego podejmowania decyzji oraz zmianą pojęcia zdolności do czynności prawnych w kontekście ich używania w nowym systemie prawnym, konieczne stało się dokonanie odpowiedniej zmiany w ustawie z dnia 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi.

Projektowana zmiana w dodawanym art. 26 § 1a przewiduje, że osoba pełnoletnia nie ma zdolności procesowej w zakresie w jakim został umocowany kurator reprezentujący. Oznacza to, że osoba pełnoletnia, dla której ustanowiono kuratora reprezentującego, może podejmować czynności procesowe tylko przez kuratora reprezentującego w zakresie jego umocowania. Projektodawca wyłącza zdolność procesową osoby wspieranej jedynie do zakresu i rodzaju spraw, co do których został ustanowiony kurator reprezentujący. W pozostałych sprawach taka osoba będzie miała zdolność procesową. W konsekwencji dokonano zmiany w art. 27 w ten sposób, że dotychczasową treść oznaczono jako § 1 i dodano § 2, 3 i 4. W przepisach tych uregulowano, że osoba pełnoletnia, dla której ustanowiono kuratora reprezentującego, może podejmować czynności procesowe tylko przez kuratora reprezentującego w zakresie jego umocowania. Jeżeli w toku postępowania okaże się, że zakres umocowania kuratora reprezentującego ustanowionego dla strony jest niewystarczający do ochrony jej praw i interesów, sąd zawiadamia właściwy sąd o potrzebie zmiany zakresu umocowania kuratora o reprezentowanie osoby wspieranej w tym postępowaniu lub o potrzebie powołania kuratora reprezentującego. Osoba, dla której został umocowany pełnomocnik rejestrowany podejmuje czynności procesowe przez tego pełnomocnika. Przepis ma na celu zapewnienie należytej reprezentacji w procesie dla osoby wspieranej, która w pewnym zakresie nie jest w stanie postrzegać lub oceniać rzeczywistości albo samodzielnie kierować swoim postępowaniem.

18. Zmiany w ustawie – Prawo upadłościowe

Celem projektowanych zmian jest zapewnienie w ramach postępowania upadłościowego efektywnej realizacji prawa do sądu osobie korzystającej z wsparcia w postaci kuratora reprezentującego albo tymczasowego kuratora reprezentującego. Dla takiej osoby w postępowaniu upadłościowym będzie ustanawiany kurator, który będzie umocowany wyłącznie do reprezentowania tej osoby w ramach tego postępowania (zastępstwo w procesie). Kurator taki nie będzie miał uprawnień do podejmowania decyzji w jakichkolwiek sprawach

majątkowych lub organizacyjnych dłużnika. Może jedynie zajmować stanowisko procesowe w ramach postępowania upadłościowego.

Projektowane rozwiązanie z jednej strony zapewni ochronę praw osoby korzystającej ze wsparcia w postaci kuratora reprezentującego albo tymczasowego kuratora reprezentującego, a z drugiej strony gwarantuje spójność prawa upadłościowego w zakresie ustanawiania kuratora do reprezentacji w postępowaniu upadłościowym, co w założeniu ma się przyczynić do maksymalnego przyspieszenia postępowania upadłościowego.

Z uwagi na to, że ogłoszenie upadłości nie będzie skutkowało wygaśnięciem pełnomocnictwa rejestrowego, zasadnym jest uregulowanie wpływu ogłoszenia upadłości na treść pełnomocnictwa rejestrowego w kontekście czynności pełnomocnika rejestrowego, które dotyczą mienia wchodzącego w skład masy upadłości stosownie do art. 79a prawa upadłościowego.

Uwzględniając cel postępowania upadłościowego należy ograniczyć pełnomocnika rejestrowego w zakresie czynności dotyczących mienia wchodzącego w skład masy upadłości analogicznie do ograniczeń, które w tym zakresie nakłada ustawa na upadłego. W związku z tym do pełnomocnika rejestrowego znajdą odpowiednie zastosowanie przepisy regulujące czynności upadłego dotyczące mienia wchodzącego w skład masy upadłości.

Podkreślić należy, że w postępowaniu o ogłoszenie upadłości i postępowaniu upadłościowym zastosowanie mają odpowiednio przepisy ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (art. 35 p.u. oraz art. 229 ust. 1 p.u.), w konsekwencji także projektowany art. 66 § 2 i 3 k.p.c. dotyczący zdolności procesowej oraz zdolności do czynności procesowych dłużnika. Dodanie projektowanych przepisów spowoduje, że w każdej sytuacji ustanowienia dla dłużnika kuratora reprezentującego, dłużnik będzie w toku postępowania o ogłoszenie upadłości i postępowania upadłościowego reprezentowany z mocy prawa przez kuratora reprezentującego. Powyższe rozwiązanie uzasadnione jest skutkami i wagą postępowania upadłościowego, które zasadniczo wiąże się z utratą prawa do zarządu majątkiem przez dłużnika i jego likwidacją. Skoro zatem osoba wspierana wymaga pomocy we wskazanych przez sąd opiekuńczy sprawach, istnieje duże ryzyko, że w tak istotnej dla siebie sprawie również będzie wymagała wsparcia.

Uzasadnienie do projektowanych art. 38a i 40 ust. 3 p.u. jest analogiczne jak uzasadnienie do art. 79a p.u.

W zakresie dodanego ust. 4 w art. 102 p.u. należy wskazać, że ratio legis ust. 4 sprowadza się do ochrony masy upadłości, a w konsekwencji wierzycieli upadłościowych przed nadużyciem instytucji asystenta prawnego w postaci wyprowadzenia majątku z masy upadłości.

Z drugiej strony nie można a priori zakładać, że każda umowa asysty prawnej ma na celu uszczuplenie masy upadłości.

W związku z tym, w celu wyważenia i interesów masy upadłości i interesów asystenta prawnego przyjęto rozwiązanie powództwa syndyka w przedmiocie obniżenia wynagrodzenia z tytułu umowy asysty prawnej. Należy podkreślić, że wartość którą jest ochrona interesów masy upadłości nie uzasadnia ograniczenia gwarancji procesowych asystenta prawnego. W konsekwencji ewentualny spór w przedmiocie jego wynagrodzenia powinien się toczyć z poszanowaniem wszelkich praw procesowych.

Jedną z dotychczasowych przesłanek wygaśnięcia funkcji syndyka była utrata pełnej zdolności do czynności prawnych. Przesłanka ta miała na celu wyeliminowanie sytuacji, że funkcje pozasądowego organu postępowania upadłościowego będzie pełniła osoba, która wskutek choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, w szczególności pijaństwa lub narkomanii, nie jest w stanie kierować swym postępowaniem. Przesłanka ta miała na celu zapewnienie prawidłowości postępowania upadłościowego. Z uwagi na to, że projekt zakłada, że każda pełnoletnia osoba fizyczna będzie miała pełną zdolność do czynności prawnej zasadna jest zmiana art. 170 ust. 4 prawa upadłościowego poprzez dodanie nowych przesłanek wygaśnięcia funkcji syndyka w miejsce dotychczasowej przesłanki którą była utrata pełnej zdolności do czynności prawnych. Cel nowych przesłanek wygaśnięcia funkcji syndyka będzie taki sam jak dotychczasowej przesłanki czyli zapewnienie prawidłowości postępowania upadłościowego.

19. Zmiany w ustawie o pomocy społecznej

Zmiany w ustawie o pomocy społecznej mają na celu dostosowanie obecnej siatki pojęciowej do rozwiązań przewidzianych w projekcie ustawy. Dodatkowo wprowadzono wymóg uzyskania zgody osoby, dla której ustanowiono kuratora reprezentującego albo umocowano pełnomocnika rejestrowanego na przyjęcie do domu pomocy społecznej, jeżeli osoba ta jest zdolna do wyrażenia zgody (przyjęte rozwiązanie stanowi odpowiedź na wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 16 października 2012 r. w sprawie Kędzior przeciwko Polsce – skarga nr 45026/07).

W związku z tym, że do przyjęcia wskazanej powyżej osoby do domu pomocy społecznej konieczna również będzie zgoda jej kuratora reprezentującego albo pełnomocnika

rejestrowanego (jeżeli będzie to wynikało z zakresu ich umocowania), w projekcie przewidziano, że w przypadku sprzecznych oświadczeń w sprawie pobytu osoby, dla której ustanowiono kuratora reprezentującego albo umocowano pełnomocnika rejestrowanego w domu pomocy społecznej, przyjęcie do placówki wymagało będzie orzeczenia właściwego sądu, o którym mowa w art. 605¹ ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego.

20. Zmiany w ustawie o spółdzielniach socjalnych

W związku z likwidacją instytucji ubezwłasnowolnienia, zastępowanej instrumentami wspieranego podejmowania decyzji oraz zmianą pojęcia zdolności do czynności prawnych w kontekście ich używania w nowym systemie prawnym, konieczne stało się dokonanie odpowiedniej zmiany w ustawie z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych. Zmiana art. 4 ust. 1 cyt. ustawy wyraża zasadę, że spółdzielnię socjalną mogą założyć pełnoletnie osoby, o których mowa w art. 2 pkt 6 ustawy z dnia 5 sierpnia 2022 r. o ekonomii społecznej (Dz. U. z 2024 r. poz. 113 i 1635), dla których nie został ustanowiony kurator reprezentujący albo umocowany pełnomocnik rejestrowany.

21. Zmiany w ustawie o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta

Projektowane regulacje przewidują, że podmiot udzielający świadczeń zdrowotnych będzie udostępniał dokumentację medyczną również pełnomocnikowi rejestrowanemu, o którym mowa w art. 109¹¹ § 1-4 Kodeksu cywilnego, także przed powstaniem umocowania w zakresie niezbędnym do wydania zaświadczenia, o którym mowa w art. 42a ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty (projektowany art. 26 ust. 3 pkt 13).

22. Zmiany w ustawie o dowodach osobistych

W związku z tym, że osoba wspierana zawsze będzie miała pełną zdolność do czynności prawnych, w projektowanej zmianie ustawy o dowodach osobistych przewiduje się, że korzystanie przez pełnoletnią osobę z instrumentów wsparcia w postaci kuratora reprezentującego albo pełnomocnika rejestrowanego nie będzie skutkowało unieważnieniem

dowodu osobistego tej osoby lub utratą możliwości korzystania z certyfikatu identyfikacji i uwierzytelnienia lub certyfikatu podpisu osobistego.

23. Zmiany w ustawie – Kodeks wyborczy

Proponowane zmiany ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz. U. z 2023 r. poz. 2408 i z 2024 r. poz. 721 i 1572), dalej: „Kodeks wyborczy”, mają na celu dostosowanie jego regulacji do założeń projektu ustawy o instrumentach wspieranego podejmowania decyzji, której zasadniczą ideą jest rezygnacja z instytucji ubezwłasnowolnienia,

Projektowane rozwiązania są zgodne ze stanowiskiem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, zgodnie z którym swoboda państw w regulowaniu kwestii wyborczych, nie jest nieograniczona. W szczególności, jeśli ograniczenie praw podstawowych dotyczy grup społecznych narażonych na stygmatyzację oraz tych, które w przeszłości doświadczały dyskryminacji, to margines uznania jest znacznie węższy. W takich przypadkach państwo musi dysponować wyjątkowo istotnymi argumentami, aby uzasadnić wprowadzenie ograniczeń. Jedną z grup szczególnie wrażliwych na wykluczenie społeczne są osoby z niepełnosprawnością intelektualną.

W wyroku w sprawie Kiss przeciwko Węgrom (wyr. z 20.5.2010 r., skarga Nr [38832/06](#), HUDOC) Trybunał uznał, że automatyczne, arbitralne ograniczenia praw wyborczych osób częściowo ubezwłasnowolnionych jest niezgodne z art. 3 Protokołu nr 1 do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. ETPCz wskazał jednocześnie, że przepisy dotyczące ubezwłasnowolnienia powinny być elastyczne i dostosowane do indywidualnej sytuacji danej osoby, a nie opierać się na jednolitych, sztywnych regulacjach. Stosowanie ubezwłasnowolnienia nie powinno automatycznie prowadzić do pozbawienia prawa głosu. Każda interwencja powinna spełniać wymogi proporcjonalności oraz sprawiedliwości proceduralnej, w tym prawo do wysłuchania, możliwość odwołania oraz okresową weryfikację zasadności ograniczeń.

W celu zapewnienia zgodności projektowanych regulacji z Europejską Konwencją Praw Człowieka projekt ustawy przewiduje zmiany, które nakładają na sąd orzekający o ustanowieniu kuratora reprezentującego obowiązek odrębnego określenia jego skutków w sferze praw wyborczych osoby wspieranej. Przyjęte rozwiązanie pozwala na indywidualną ocenę zdolności intelektualnej (umysłowej) w zakresie korzystania z praw wyborczych osoby wspieranej i zapobiega arbitralnemu pozbawianiu praw wyborczych całej grupy osób wspieranych.

W związku z przyjętymi rozwiązaniami w ustawie – Kodeks wyborczy wprowadzono zmianę, zgodnie z którą tylko osoba pozbawiona praw wyborczych w prawomocnym orzeczeniu sądu w przedmiocie ustanowienia kuratora nie będzie mogła korzystać z czynnego lub biernego prawa wyborczego.

24. Zmiany w ustawie – Prawo prywatne międzynarodowe

W następstwie likwidacji instytucji ubezwłasnowolnienia zasadne stało się uchylenie art. 13, który w swej treści odnosił się wyłącznie do materialnoprawnej instytucji ubezwłasnowolnienia. Aktualnie natomiast w odniesieniu do spraw o ustanowienie kuratora, jako środka ochrony osób dorosłych, zastosowanie znajdzie art. 60.

25. Zmiany w ustawie – Prawo restrukturyzacyjne

Celem przedmiotowych zmian jest zapewnienie prawidłowości postępowania restrukturyzacyjnego (porównaj uzasadnienie do zmiany w art. 170 prawa upadłościowego). Celem projektowanych zmian jest zapewnienie w ramach postępowania restrukturyzacyjnego efektywnej realizacji prawa do sądu osobie korzystającej z wsparcia w postaci kuratora reprezentującego albo tymczasowego kuratora reprezentującego (porównaj uzasadnienie do zmian w art. 261, 187 i 190 prawa upadłościowego).

26. Zmiany w ustawie o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej

W związku z ogólną regułą wyrażoną w projektowanych przepisach przejściowych jak należy rozumieć m.in. pojęcie zdolności do czynności prawnych w kontekście ich używania w nowym systemie prawnym, należało dokonać odpowiedniej zmiany w ustawie. Projekt przewiduje, że członkiem zarządu zakładu ubezpieczeń, członkiem zarządu zakładu reasekuracji, a w przypadku zakładu wykonującego działalność ubezpieczeniową lub reasekuracyjną w formie spółki europejskiej, w której przyjęto system monistyczny - członkiem rady administrującej, z zastrzeżeniem art. 50 ust. 4-7 tej ustawy zgodnie ze zmienionym art. 46 ust. 1 pkt 1 może być pełnoletnia osoba fizyczna, dla której nie został ustanowiony kurator reprezentujący albo umocowany pełnomocnik rejestrowany.

27. Zmiany w ustawie o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym

W związku z ogólną regułą wyrażoną w projektowanych przepisach przejściowych jak należy rozumieć m.in. pojęcie zdolności do czynności prawnych w kontekście ich używania w nowym systemie prawnym, należało dokonać odpowiedniej zmiany w ustawie. Projekt przewiduje, że członkiem Rady Funduszu, członkiem Zarządu Funduszu zgodnie ze zmienionym art. 7 ust. 2 pkt 1 oraz 10 ust. 3 pkt 2 ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym może być osoba, która jest pełnoletnią osobą fizyczną, dla której nie został ustanowiony kurator reprezentujący albo umocowany pełnomocnik rejestrowany.

W przypadku ustanowienia instrumentów wspieranego podejmowania decyzji w postaci kuratora reprezentującego albo umocowanego pełnomocnika rejestrowanego Rada Funduszu odwołuje członka zarządu przed upływem kadencji

28. Zmiany w ustawie o fundacji rodzinnej

W związku z likwidacją instytucji ubezwłasnowolnienia, zastępowanej instrumentami wspieranego podejmowania decyzji, konieczne stało się dokonanie odpowiednich zmian w art. 11 i 57 ustawy o fundacji rodzinnej. Zgodnie ze zmienianym art. 11 ustawy o fundacji rodzinnej fundatorem może być wyłącznie osoba fizyczna, pełnoletnia dla której nie został ustanowiony kurator reprezentujący albo umocowany pełnomocnik rejestrowany, która złożyła oświadczenie o ustanowieniu fundacji rodzinnej w akcie założycielskim albo testamentie. Ponadto zgodnie ze zmienianym art. 57 ust. 1 ustawy o fundacji rodzinnej do pełnienia funkcji członka zarządu może być powołana osoba fizyczna pełnoletnia, dla której nie został ustanowiony kurator reprezentujący albo umocowany pełnomocnik rejestrowany. Uznanie, że postrzeganie i ocena rzeczywistości przez osobę dla której ma zostać ustanowiony kurator jest choćby w niewielkim stopniu niemożliwa winno prowadzić do wygaśnięcia mandatu (umocowania) do pełnienia dla tej osoby funkcji w zarządzie.

29. Zmiany w innych ustawach szczególnych:

Ponadto w projekcie dokonano zmian wynikowych w następujących ustawach: z dnia 20 lipca 1950 r. o zawodzie felczera, z dnia 14 czerwca 1960 – Kodeks postępowania administracyjnego, z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks Pracy, z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela, z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i

przeciwdziałaniu alkoholizmowi, z dnia 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej, z dnia 17 maja 1989 r. – Prawo geodezyjne i kartograficzne, z dnia 21 grudnia 1990 r. o zawodzie lekarza weterynarii i izbach lekarsko-weterynaryjnych, z dnia 20 lipca 1991 r. o Inspekcji Ochrony Środowiska, z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, z dnia 5 lipca 1996 r. o doradztwie podatkowym, z dnia 22 sierpnia 1997 r. o publicznej służbie krwi, z dnia 22 sierpnia 1997 r. o ochronie osób i mienia, z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa, z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, z dnia 18 grudnia 1998 r. o pracownikach sądów i prokuratury, z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim, z dnia 8 czerwca 2001 r. o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów, z dnia 6 lipca 2001 r. o usługach detektywistycznych, z dnia 6 września 2001 r. – Prawo farmaceutyczne, z dnia 28 marca 2003 r. o transporcie kolejowym, z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej, z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, z dnia 1 lipca 2005 r. o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów, z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi, z dnia 14 lipca 2006 r. o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej i członków ich rodzin, z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym, z dnia 15 czerwca 2007 r. o licencji doradcy restrukturyzacyjnego, z dnia 30 kwietnia 2010 r. o instytutach badawczych, z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Narodowym Centrum Badań i Rozwoju, z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Narodowym Centrum Nauki, z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Polskiej Akademii Nauk, z dnia 25 lutego 2011 r. o substancjach chemicznych i ich mieszaninach, z dnia 18 marca 2011 r. o Urzędzie Rejestracji Produktów Leczniczych, Wyrobów Medycznych i Produktów Biobójczych, z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej, z dnia 28 kwietnia 2011 r. o systemie informacji w ochronie zdrowia, z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, z dnia 15 lipca 2011 r. o zawodach pielęgniarstwa i położnej, z dnia 23 listopada 2012 r. Prawo pocztowe, z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach, z dnia 29 sierpnia 2014 r. o charakterystyce energetycznej budynków, z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego, z dnia 15 stycznia 2015 r. o ochronie zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych lub edukacyjnych, z dnia 25 czerwca 2015 r. o leczeniu niepłodności, z dnia 25 września 2015 r. o zawodzie fizjoterapeuty, z dnia 20 maja 2016 r. o inwestycjach w zakresie elektrowni wiatrowych, z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe, z dnia 16 grudnia 2016 r. o zasadach zarządzania mieniem państwowym, z dnia 21 kwietnia 2017 r. o zwalczaniu dopingu w sporcie,

z dnia 7 lipca 2017 r. o Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej, z dnia 27 października 2017 r. o podstawowej opiece zdrowotnej, z dnia 6 marca 2018 r. o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej i Punkcie Informacji dla Przedsiębiorcy, z dnia 15 czerwca 2018 r. o zbiorowym zarządzaniu prawami autorskimi i prawami pokrewnymi, z dnia 5 lipca 2018 r. o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej i innych ułatwieniach związanych z sukcesją przedsiębiorstw, z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, z dnia 21 lutego 2019 r. o Sieci Badawczej Łukasiewicz, z dnia 21 lutego 2019 r. o Agencji Badań Medycznych, z dnia 11 września 2019 r. – Prawo zamówień publicznych, z dnia 10 grudnia 2020 r. o zawodzie farmaceuty, z dnia 27 stycznia 2022 r. o dokumentach paszportowych, z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027, z dnia 15 września 2022 r. o medycynie laboratoryjnej, z dnia 7 października 2022 r. o Instytucie Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego, z dnia 1 grudnia 2022 r. o zawodzie ratownika medycznego oraz samorządzie ratowników medycznych, z dnia 9 marca 2023 r. o Krajowej Sieci Onkologicznej oraz z dnia 17 sierpnia 2023 r. o niektórych zawodach medycznych.

30. Przepisy przejściowe, dostosowujące i końcowe

Dział 5 projektowanej ustawy zawiera przepisy przejściowe, dostosowujące i końcowe. Podstawowym zagadnieniem wymagającym uregulowania pozostaje kwestia oceny zdolności do czynności prawnych, w szczególności w odniesieniu do osób, wobec których przed dniem wejścia w życie ustawy, orzeczono o ubezwłasnowolnieniu. Z tych przyczyn w art. 124 przesądzono, że od dnia wejścia w życie przepisów ustawy o instrumentach wspieranego podejmowania decyzji, zdolność do czynności prawnych ocenia się według tej ustawy. Oznacza to, że pełną zdolność do czynności prawnych będzie od tej chwili miała każda osoba pełnoletnia.

Z uwagi na takie uregulowanie kwestii oceny zdolności do czynności prawnych, w art. 125 przesądzono, że ważność czynności prawnych, dokonanych przed dniem wejścia w życie ustawy przez osoby niemające zdolności do czynności prawnych lub w tej zdolności ograniczone, ocenia się według przepisów dotychczasowych.

W kolejnych przepisach uregulowano sytuację osób, wobec których dotychczas zapadło już orzeczenie o ubezwłasnowolnieniu i ustanowiono dla nich opiekuna prawnego lub kuratora dla osoby ubezwłasnowolnionej częściowo.

W projektowanym art. 126 wprowadzono zasadę, że jeżeli przed dniem wejścia w życie ustawy sąd prawomocnie orzekł o ubezwłasnowolnieniu, w dniu wejścia w życie ustawy: (1) osoby ubezwłasnowolnione całkowicie stają się osobami wspieranymi i dotychczasowy opiekun prawny staje się z mocy prawa, na okres 5 lat, tymczasowym kuratorem reprezentującym do prowadzenia wszelkich spraw w imieniu osoby, dla której został ustanowiony, (2) nie mają czynnego i biernego prawa wyborczego w rozumieniu ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy; (3) osoby ubezwłasnowolnione częściowo stają się osobami wspieranymi i dotychczasowy kurator dla osoby ubezwłasnowolnionej częściowo staje się z mocy prawa, na okres 5 lat, tymczasowym kuratorem reprezentującym do prowadzenia spraw określonego rodzaju upoważnionym do wyrażania zgody na czynności prawne dokonywane przez osobę, dla której został ustanowiony i w zakresie wynikającym z orzeczenia sądu o ustanowieniu kuratora dla osoby częściowo ubezwłasnowolnionej. Zgodnie bowiem z dotychczasowym brzmieniem art. 181 § 1 ustawy z dnia z dnia 25 lutego 1964 r., Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. 2023 poz. 2809), kurator osoby ubezwłasnowolnionej częściowo jest powołany do jej reprezentowania i do zarządu jej majątkiem tylko wtedy, gdy sąd opiekuńczy tak postanowi. Tymczasowy kurator reprezentujący powinien zatem zostać ustanowiony do udzielania wsparcia w takim zakresie, w jakim działał dotychczas.

W projektowanym art. 127 ustawy wskazano, że do tymczasowego kuratora reprezentującego stosuje się odpowiednio przepisy o kuratorze reprezentującym. W szczególności odpowiednie zastosowanie znajdą zatem przepisy dotyczące nadzoru, wymaganych zgód oraz wynagrodzenia kuratora.

Projektowane przepisy w art. 129-130 regulują kwestie związane z postępowaniami sądowymi w przedmiocie ubezwłasnowolnienia lub ustanowienia opiekuna prawnego (lub kuratora dla osoby ubezwłasnowolnionej częściowo).

Postępowania o ubezwłasnowolnienie, zmianę lub uchylenie ubezwłasnowolnienia, będące w toku w dniu wejścia w życie ustawy podlegają rozpoznaniu jako sprawy o ustanowienie, zmianę, uchylenie kuratora reprezentującego, przy czym Sąd pierwszej instancji, przed którym toczy się postępowanie przesyła akta sądowi właściwemu, który niezwłocznie wszczyna z urzędu odpowiednie postępowanie. Odrębnie uregulowano postępowania, będące w toku przed sądem drugiej instancji, w dniu wejścia w życie ustawy podlegają rozpoznaniu przez sąd drugiej instancji dotychczas właściwy. Sąd apelacyjny

rozpoznając apelację od postanowienia sądu okręgowego w przedmiocie ubezwłasnowolnienia, zmiany lub uchylenia ubezwłasnowolnienia wydanego przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, może zmienić zaskarżone postanowienie i ustanowić kuratora reprezentującego według przepisów nowej ustawy albo uchylić zaskarżone postanowienie i przekazać sprawę do rozpoznania sądowi właściwemu według tej ustawy. Projektowana regulacja art. 129 ust. 4 wskazuje na utrwalenie właściwości sądu dotychczas właściwego zarówno dla rozpoznania apelacji jak i zażalenia, które to środki są rozpoznawane według przepisów nowych. Rozpoznanie spraw trwających wg przepisów nowych jest zasadą, która została wprost została wyartykułowana w art. 129 ust. 1 i art. 130 ust. 1, bez względu na etap postępowania, który przypada po dniu wejścia w życie ustawy.

Analogiczne rozwiązanie przyjęto w zakresie postępowań o postanowienie, zmianę, zwolnienie opiekuna prawnego oraz o ustanowienie, zmianę lub zwolnienie kuratora dla osoby ubezwłasnowolnionej częściowo. Sprawy te będące w toku w dniu wejścia w życie ustawy podlegają rozpoznaniu jako sprawy o ustanowienie, zmianę, zwolnienie kuratora reprezentującego. Rozpoznając apelację od wydanego przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy postanowienia w przedmiocie ustanowienia, zmiany, zwolnienia opiekuna prawnego oraz w przedmiocie ustanowienia, zmiany lub zwolnienia kuratora dla osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie lub częściowo, sąd zmieniając zaskarżone orzeczenie ustanawia kuratora reprezentującego albo uchylając zaskarżone orzeczenie przekazuje sprawę do rozpoznania sądowi właściwemu. Sąd ten rozpoznaje sprawę według przepisów niniejszej ustawy. Intencją projektodawcy było, aby sprawy, w których orzeczono o ubezwłasnowolnieniu, ale nie wyznaczono osoby opiekuna/kuratora, a zatem osoba, której postępowanie dotyczy nie korzysta z tymczasowej ochrony wynikającej z art. 127, były rozpoznawane sprawnie, na gruncie nowych przepisów tj. by sąd wyznaczył kuratora i jednocześnie określił mu zakres uprawnień.

W art. 131 uregulowano kwestię związaną z postępowaniami o ustanowienie kuratora dla osoby niepełnosprawnej, z art. 183 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Postępowania w tym przedmiocie będące w toku w dniu wejścia w życie ustawy podlegają rozpoznaniu według przepisów niniejszej ustawy jako sprawy o ustanowienie kuratora wspierającego. Zachowują moc czynności dokonane zgodnie z przepisami w brzmieniu dotychczasowym. Rozpoznając apelację od wydanego przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy postanowienia w przedmiocie ustanowienia kuratora dla osoby niepełnosprawnej, sąd zmieniając zaskarżone orzeczenie ustanawia kuratora wspierającego albo uchylając zaskarżone orzeczenie przekazuje

sprawę do rozpoznania sądowi właściwemu. Sąd ten rozpoznaje sprawę według przepisów nowej ustawy.

Projektowany art. 132 stanowi, że w sprawach, w których prawomocnie orzeczono o ubezwłasnowolnieniu, a do dnia wejścia w życie ustawy nie wszczęto postępowania o ustanowienie opiekuna prawnego lub kuratora dla osoby ubezwłasnowolnionej częściowo, sąd pierwszej instancji zawiadamia właściwy sąd o konieczności wszczęcia z urzędu sprawy o ustanowienie kuratora reprezentującego.

W projektowanym art. 133 uregulowano kwestię postępowania ze skargami kasacyjnymi, wniesionymi od orzeczeń o ubezwłasnowolnieniu. Sąd Najwyższy oddala skargę kasacyjną wniesioną od prawomocnego postanowienia w przedmiocie ubezwłasnowolnienia wydanego przed dniem wejścia w życie ustawy, jeżeli zaskarżone postanowienie odpowiada przepisom niniejszej ustawy, a w przeciwnym razie uchyla zaskarżone postanowienie oraz postanowienie sądu pierwszej instancji i sprawę przekazuje do rozpoznania sądowi właściwemu według niniejszej ustawy. Sąd ten rozpoznaje sprawę według przepisów niniejszej ustawy.

W projektowanym art. 134 wprowadza się zasadę, że okresie pięciu lat od dnia wejścia w życie ustawy, sąd na wniosek tymczasowego kuratora reprezentującego wszczyna postępowanie o ustanowienie kuratora reprezentującego. Jeżeli tymczasowy kurator reprezentujący nie złożył wniosku, na rok przed upływem pięcioletniego okresu, od dnia wejścia w życie ustawy, sąd wszczyna z urzędu postępowanie w przedmiocie ustanowienia kuratora reprezentującego. Przepis ten ma zapewnić, by wszystkie osoby uprzednio ubezwłasnowolnione w ciągu pięciu lat od dnia wejścia w życie ustaw, uzyskały stosowne wsparcie zgodnie z nowymi przepisami.

W projektowanym art. 135 wprowadza się regulacje w przedmiocie władzy rodzicielskiej, która nie przysługiwała osobom ubezwłasnowolnionym. Jeżeli osobie wspieranej przysługuje władza rodzicielska nad małoletnim dzieckiem, sąd niezwłocznie po dniu wejścia w życie ustawy, wszczyna postępowanie o ustanowienie kuratora reprezentującego dla takiej osoby. O wszczęciu postępowania sąd niezwłocznie zawiadamia właściwy sąd opiekuńczy. Jak wskazano wcześniej, rozwiązanie w tym zakresie ma z jednej strony zagwarantować ochronę dobra małoletniego, zaś z drugiej zabezpieczyć prawo osoby wspieranej do wychowania swojego dziecka.

Projektowany art. 136 ma funkcję dostosowującą obecnie obowiązujące przepisy prawa do nowych instytucji oraz wprowadzanej przez ustawę główną siatki pojęciowej.

Przesądza się o rozumieniu dotychczas funkcjonujących w aktach prawnych pojęć, które na skutek reformy wymagają przededefiniowania, tj. ilekroć w obowiązujących przepisach jest mowa o ubezwłasnowolnieniu należy przez to rozumieć korzystanie z instrumentów wspieranego podejmowania decyzji w formie kuratora reprezentującego albo pełnomocnika rejestrowanego; ilekroć w obowiązujących przepisach jest mowa o osobie pełnoletniej, która nie ma zdolności do czynności prawnych lub ma ograniczoną zdolność do czynności prawnych należy przez to rozumieć osobę korzystającą z instrumentów wspieranego podejmowania decyzji w formie kuratora reprezentującego albo pełnomocnika rejestrowanego. W odmienny sposób odniesiono się do kwestii pełnej zdolności do czynności prawnych. Zgodnie bowiem z podstawowym założeniem nowelizacji Kodeksu cywilnego zastępującej instytucję ubezwłasnowolnienia modelem wspieranego podejmowania decyzji, każda osoba pełnoletnia posiadać będzie pełną zdolność do czynności prawnych. Z uwagi na powyższe, w niniejszej ustawie, wprowadza się zasadę, że ilekroć obowiązujące przepisy prawa uzależniają określone uprawnienia lub obowiązki od posiadania pełnej zdolności do czynności prawnych należy przez to rozumieć pełnoletność oraz brak korzystania z instrumentów wsparcia w formie kuratora reprezentującego albo pełnomocnika rejestrowanego. Ponadto zdecydowano się na wprowadzenie zasady, zgodnie z którą ilekroć w obowiązujących przepisach prawa jest mowa o przedstawicielu ustawowym osoby pełnoletniej albo opiekunie prawnym osoby pełnoletniej, należy przez to rozumieć kuratora reprezentującego do prowadzenia spraw określonego rodzaju albo wszelkich spraw albo pełnomocnika rejestrowanego. Dodatkowo wskazuje się, że ilekroć w obowiązujących przepisach prawa jest mowa o wszczęciu postępowania o ubezwłasnowolnienie, należy przez to rozumieć wszczęcie postępowania o ustanowienie kuratora reprezentującego.

Należy jednoznacznie podkreślić, że zacytowane powyżej przepisy nie redefiniują obowiązujących w systemie prawnym pojęć (ubezwłasnowolnienia, zdolności do czynności prawnych, przedstawiciela ustawowego czy opiekuna prawnego) a jedynie przesadzają, jak należy rozumieć wskazane pojęcia w kontekście ich używania w nowym stanie prawnym. Jednocześnie projektodawca podjął się znowelizowania ustaw, które posługują się ww. pojęciami. Co do zasady bowiem regulacja z art. 136 ma mieć charakter wyjątkowy, stanowiąc swoisty „wentyl bezpieczeństwa”, na wypadek gdyby w jakimkolwiek obowiązującym akcie prawnym pozostało niezmiennie zdezaktualizowane już pojęcie. Z tych przyczyn należy przypuszczać, że art. 136 znajdzie zastosowanie jedynie w wyjątkowych sytuacjach.

Projektowany przepis przejściowy (art. 137) określa Maksymalny limit wydatków z budżetu państwa przeznaczonych na wykonywanie zadań Ministra Sprawiedliwości

wynikających z niniejszej ustawy. Określa kwoty wydatków z podziałem na poszczególne lata budżetowe oraz budżet państwa ze wskazaniem mechanizmu korygującego określony w art. 50 ust. 4 ustawy o finansach publicznych.

Przewiduje się, że w przypadku przekroczenia lub zagrożenia przekroczeniem przyjętego na dany rok budżetowy maksymalnego limitu wydatków zastosowany zostanie mechanizm korygujący polegający na ograniczeniu wydatków osobowych do poziomu zgodnego z limitem wydatków przyjętym dla danego roku budżetowego oraz kolejnych lat. Organem odpowiedzialnym za monitorowanie wykorzystanie limitu wydatków oraz za wdrożenie mechanizmu korygującego pozostaje Minister Sprawiedliwości.

Proponuje się, aby ustawa weszła w życie po upływie 12 miesięcy od dnia ogłoszenia (art. 138) w związku z wdrożeniem przepisów dotyczących utworzenia Rejestru Pełnomocnictw a także zakresem projektowanej regulacji. W ocenie projektodawcy wejście w życie reformy poprzedzać powinna szeroko zakrojona kampania informacyjna adresowana zarówno do obywateli, w tym w szczególności środowisk osób z niepełnosprawnościami, jak również medyków czy prawników. Za zasadne należy także uznać przeprowadzenie szkoleń dla sędziów, kuratorów i asystentów sędziego, w celu ich przygotowania do rozpoznawania nowego rodzaju spraw. Nadto podkreślić należy, że w związku z projektowanymi rozwiązaniami przyznane zostaną dodatkowe etaty sędziowskie, kuratorskie, asystenckie i urzędnicze, których obsadzenie powinno nastąpić przed dniem wejścia w życie ustawy.

31. Potrzeba notyfikacji

Zawarte w projekcie ustawy regulacje nie będą miały wpływu na działalność mikroprzedsiębiorców, małych i średnich przedsiębiorców. Projekt ustawy nie podlega obowiązkowi przedstawienia właściwym instytucjom Unii Europejskiej, w tym Europejskiemu Bankowi Centralnemu, w celu uzyskania opinii, dokonania powiadomienia, konsultacji albo uzgodnienia.

Projekt ustawy nie podlega procedurze notyfikacji aktów prawnych określonej w przepisach rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie sposobu funkcjonowania krajowego systemu notyfikacji norm i aktów prawnych (Dz. U. poz. 2039, z późn. zm.).

Projekt nie jest sprzeczny z prawem Unii Europejskiej.

Brak jest możliwości podjęcia alternatywnych środków osiągnięcia celu projektowanej regulacji w stosunku do działań legislacyjnych.

Projekt zostanie udostępniony w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie podmiotowej Ministra Sprawiedliwości stosownie do wymogów art. 5 ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o działalności lobbingsowej w procesie stanowienia prawa (Dz. U. z 2017 r. poz. 248 oraz z 2024 r. poz. 1535) oraz zgodnie z § 52 ust. 1 uchwały nr 190 Rady Ministrów z dnia 29 października 2013 r. – Regulamin pracy Rady Ministrów (M. P. z 2024 r. poz. 806) – w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie podmiotowej Rządowego Centrum Legislacji.